

naše planine

7-8 1964

<i>*The Mountainer</i> <i>Review of the Alpine Association of Croatia</i> <i>*Nos Montagnes*</i> <i>Revue de la Fédération Alpine Croate</i> <i>*Le nostre Montagne*</i> <i>Rivista della Federazione Alpina Croata</i> <i>*Unsere Berge*</i> <i>Zeitschrift des Kroatischen Bergsteigerbundes</i>

Izdavač: Planinarski savez Hrvatske

Glavni i odgovorni urednik: Dr Željko Poljak, Zagreb, Cesarčeva 5 II

Redakcijski odbor: Ing Iota Arch, prof. dr Vladimir Blašković, prof. Srećko Božičević i prof. dr Mihajlo Pražić

Adresa uredništva: »Naše planine«, Zagreb, Gajeva 2a, tel. 37-316

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata za pojedince iznosi 600 dinara, a za kolektive i ustanove 1200 dinara. Cijena pojedinom dvobroju 150 dinara. Pretplate se šalju čekom na Planinarski savez Hrvatske Zagreb (za »Naše planine«) na tekući račun 400-181-608-231.

Tisk: »Skriptara« Saveza studenata Medicine, Zagreb, Šalata br. 3

GOD. XVI SRPANJ—KOLOVOZ 1964. BROJ 7—8

SADRŽAJ

Dr B. Gušić: Manastir na Crnoj Rijeci	145
H. Čaušević: Planinarske minijature	149
P. Tabak: Goga nije plakala	153
D. Sindelić: »Ziheraši« i oni drugi	159
Dr Ž. Poljak: Rožanski kukovi	161
S. Gilić: Naš alpinizam danas	177
B. Špoljarić: Plamen uništio Tomislavov dom	181
B. Špoljarić: VIII slet planinara Jugoslavije na Velebitu	183
Dr I. Lipovšćak: Klizanje zemljišta pod Plješivicom	184
B. Špoljarić: Ona i ja	186
VIJESTI	189

Dr BRANIMIR GUŠIĆ, Zagreb

Manastir na Crnoj rijeci

Sunce je bilo dobrano prigrijalo, kad smo prašnjavi i oznojeni na povratak iz Brnjaka prešli kod Ribarića Ibar i počeli se uspinjati uz Crnu rijeku prema tom glasovitom manastiru, nekad nepristupačnom, izgrađenom u vrletnoj stijeni. Ja sam još prije gotovo 40 godina slušao o njemu od moga negdašnjeg znanca i saputnika, Gligorija Božovića, koji je i sam bio rodom Kolašinac, i koji je u nizu svojih pripovijedaka izgradio trajan spomenik i sebi i svojem herojskom zavičaju.

Spustivši se sa visoke Štavice i probivši se kroz granitno grlo Miljine glave, Ibar, mutan od jučerašnje kiše, mirno razliva svoje vode u pitomoj dolini, išaranoj sjenovitim lugovima i zelenim rudinama, punim mirisa sazrele planinske trave i visinske majčine dušice. Na blagim stranama njegove doline, u lužnjacima i trnjacima, razasule su se čađave brvnare kolašinskih sela u pitomom zelenilu ovoga nekad toliko krvavoga, a danas, nakon stoljetnih muka, smirenog kraja. Dugim jazovima Ibar natapa okolne oranice i vrtove, pune bujnoga bostana i zlatnoga žita. I spustivši se sa okolnih mračnih planinskih šuma osjećaš kako te uz Ibar pozdravlja pitomi dah dalekoga Primorja.

Bili smo čudni putnici, nas dva Zagrepčana i moj pobratim Radivoje iz počesitih Vasojevića. Polazeći tragom kraljice Jelene Anžujske, treće žene kralja Uroša I Nemanjića, tog vanrednog ženskog lika srpske srednjevjekovne historije, put nas je naveo i u Stari Kolašin, da u Brnjacima, poviše Ibra, daleko od svih sadašnjih prometnih putova, tražimo ostatke njezina dvora u kojem je ona, prema pričanju svoga biografa, episkopa Danila, dne 8. februara 1314. u dubokoj starosti zaklopila svoje umorne oči. Ta kraljica, Franckusinja po rodu, čije nam je bliže porijeklo do danas ostalo nepoznato, poklonila je, još vrlo mlada, svom mnogo starijem mužu dva sina: Dragutina i Milutina, koji su je sve do njezine smrti veoma poštivali i pazili. Ona je na njih vršila znatan utjecaj, a u velikom primorskom dijelu tadašnje srpske države ona je vladala kao gotovo samostalna vladarka. Ona je morala biti vrlo obrazovana, jer je na svoju okolinu vršila veoma znatan kulturni utjecaj. O tome nam još danas svjedoče ne samo brojni ostaci vanredno profinjenih građevnih spomenika što ih je podigla po svoj vladavini od Kotora, Bara, Ulcinja i Skadra pa sve do Graca, njene najznačajnije zadužbine, u srcu Raške, nego joj je uspomenu sačuvala i narodna tradicija, još danas živa i svježa, naročito u staroj Skadarskoj Krajini, oko Prečiste Krajinske, toga prastaroga svetišta i nekadanjega samostana benediktinaca u području današnjega šip-

tarskoga plemena Šestana. I bilo je hladno zimsko jutro, a snijeg škripaše pod nogama, kad su tijelo stare kraljice na konjima prenosili uza strme strane vrletne Rogozne da bi ju sahranili na njezino posljednje počivalište u divnoj crkvi njezinoga Graca. Tu je ona počivala u jednostavnom kamenom sarkofagu, koji se još i danas nalazi i kamo okolne seljanke još i sada dolaze, da se pomole za njenu dušu i da ostave na danas praznom i opljačkanom grobu, kiticu bosioka i koju započetu ošvicu ili predicu, kao znak ženske radnosti. Za nju naime piše ljetopisac: »Ona zapovjedi u cijeloj svojoj oblasti sabirati kćeri siromašnih roditelja i njih hraneći u svom domu, obučavaše svakom dobrom radu, koji priliči za ženski rod. A kada su odrasle, udavaše ih za muževe da idu u svoje kuće, obdarujući ih svakim bogatstvom. A na mjesto njih uzimaše djevojke kao prve.«

Cim smo ostavili Ribariće i ušli u dolinu Crne rijeke brzo smo zamakli među strme strane, gdje je nekad velika lisnata gora morala uzmaknuti pod udarcima sjekire i gdje zbog toga proljetne bujice splavljuju velike gomile oburvanoga stijenja, drvlja i zemlje u uzanu dolinu. Na jednom zavijutku, gdje su susjedne strme strane posvema stješnjile dolinu, nailazimo na starinsku vodenicu i stupu, vlasništvo manastira. Huka vode i šum velikih mlinских kamenova ispunja svu dolinu, a rječica ugodno hlađi u ovoj poslijepodnevnoj zapari. Dolina pod pravim kutom zavija put zapada, a pred nama se u pozadini ukažu okomite stijene Velikog krša. Tu kao da dolina prestaje. Mi zamičemo strmo uz brdo u staru bukovu i jasenovu goru. Doskora nas ona posvema poklopi. Kao da smo ušli u neki veliki stoljetni zabran, samo na dva tri mjesta prekinut zelenom rudinicom, punom cvijeća. Opojan miris planinskoga zraka posve nas obuzme. Kao da smo se prenijeli u davno vrijeme, kad je i ovaj kraj jedva bio naseljen, a rijetka selišta bila rasijana daleko po obroncima Mokre, kloneći se stješnjena položaja u zatvorenoj dolini.

Na malom prijevoju, između dviju stijena, drveni obor prepriječio je uzani prolaz. Odjednom se slika posve izmjeni. Nestaje gore, a pitomi i bujni voćnjak utonuo je u zelenu travu nevelike udoline, sakrivene sa sviju strana visokom i strmom planinom. Voćke su pune ploda, da se na nekim jabukama i grane savijaju. Krstovače jabuke su se već oblile svojim prvim rumenilom, a moćna stabla prastarih krušaka visoko pružaju svoje vršike. Naravno da u tom voćnjaku ima i trešnjevih stabala, a naročito su bujne šljive: piskavice i bjelice, ali ima i debelica, pa i medica.

Prešavši ovu pitominu, zabačenu usred divlje planine, ispadnemo na mali zaravan, gdje su se smjestila dva prostrana manastirska konaka pored snažnoga kladenca iz kojega izbjija u jakom mlazu studena planinska voda. No pravi je manastir smješten na drugoj zapadnoj strani u visokoj litici što se strmo ispriječila iznad stravičnoga ždrijela, što ga je plaha gorska bujica izdubila u vapneničkoj stijeni na svom vrtoglavom padu u pravcu Ibra. U toj okomitoj, dijelom i previsnoj stijeni, u ogromnoj nepristupačnoj pećini, sagrađena je za teških i krvavih dana neobična zavjetna crkva i još neobičniji manastirski konaci. Živopisana crkva smještena je u najdubljoj pećini, a u okolnim udubljenjima podignuti su na dva i tri sprata manastirski konaci sa čelijama za kaluđere, velikom trpezarijom i gostinjskim sobama, sa konjušnicom i skrivnicom i u najdonjem dijelu, povrh same rijeke, sa bolnicom, gdje su kao što dolikuje svakom pravom srednjevjekovnom manastiru, istje-

rivali davla iz onih, što su ih pomračena uma dovodili Svetitelju na izlječe-
nje. Izvana ta je čudna građevina ukrašena nizom natkritih drvenih trije-
mova, što slobodno staje iznad ponora i otvaraju jedinstvene vidike niz du-
boko riječno ždrijelo u ovoj divljoj planinskoj klisuri. Na nekim mjestima su
u stijeni, što izvana zatvara duboke pećine, izbijeni sitni prozori, ne veći od
puškarnica, kakove nalazimo po starim šiptarskim kulama. Kad čovjek ta-
ko promatra manastir, pričinja mu se, kao da gleda dva reda velikih lasta-
vičjih gnijezda, pripjenih uz golu kao med mrku liticu.

Jedini pristup do manastira vodi preko uzanoga drvenoga mostića, ogra-
đenoga i pokrivenoga šindrom, što je prebačen preko rječnoga ponora. Još se
pokraj ulaza vide rupe od konopa, kojima se je u slučaju nužde mogao
podignuti i tako onemogućiti prilaz kao u kakovom starom srednjevjekovnom
zamku. Danas je riječno korito za vrijeme ljetnih mjeseci suho, ali je ranije,
dok je u okolini bilo mnogo više šuma, voda nailazila kroz čitavu godinu, a
bujica valjala dravlje i kamenje naročito u proljeće, kad se snijeg kopnio na
okolnim planinama.

Ne znamo ni tko je gradio ovaj samostan, ni kada je to bilo. Premda ga
narodna predaja stavlja u doba Nemanjina carstva, mnogo je vjerojatnije, da
je on na tom tjeskobnom mjestu sagrađen mnogo kasnije, u vrijeme, kad se
trebalo sklanjati od turske pljačke i šiptarskoga zuluma. Da je on bio na-
stavan i u doba vatrenega oružja, za to nam govore puškarnice uzduž pro-
čelja i na isturenim doksatima.

Malena crkvica, smještena duboko u pećini, posvećena je bila prvotno
arhanđelima Mihajlu i Gavrilu, a kasnije, kada su početkom prošloga sto-
ljeća Kolašinci krišom u nju prenijeli iz prizrenских strana moći sv. Petra Ko-
riškoga, crkva je posvećena Petrovdanu.

Na taj dan, 29. juna, drži se i danas crkveni sabor. Za turske vladavine
on je najglasovitiji za sve nahije kojima je sudbina odredila zlu sreću da oko
staroga Rasa, srca negdanje srpske države i matice Srpstva, čuvaju zavje-
tne spomene za dan osvećenja kosovskoga. Zato je ovaj sabor o Petrovdanu
bio svake godine neobično mnogoljudan i na velikom glasu. Tu se stjecao
narod iz Pećke Podgore, iz Pazarske Nahije, iz Pešteri i Štavice, iz Kolašina i
Rogozne, pa čak i iz Kosova, Rožaja i Donjega Ibra. Sretali se ovdje planinci
i nizinci, ljuti Rožajci i pitomi Podgorci, da bi taj dan preživjeli bez zuluma,
da bi legla krv i umuknule puške i narod se oslobođio i zla metka i još goreg
jatagana. I dok bi se svijet nakon juturnje božje službe i pričešća smjestio oko
kakve bukve da sjedne i založi mesa, saborske cicvare, peciva i kolača iz pu-
nih bisaga i torba i da se krijepi vinom, medovinom i rakijom iz ogromnih
čutura i vrgova, kako bi povratio dušu od zamornoga puta i dugih petrovskih
posta, gore u novim konacima saborovali bi knezovi, prvací narodni iz gra-
dova i nahija, svećenici i kaluđeri, sa manastirskim vojvodom Omerom Cen-
kovićem i igumanom Maksimom na čelu. Toga dana bi se Turci smirili i sej-
meni i zaptije mirovali, ta danas je rajetinski dan, da se vesele bez zuluma
i straha. To im je samo poklon od boga i od cara! Oko podne ogromno bi se
kolo zavitlalo na čistini ispred konaka, žene bi počele da sniju po svjetini, a
ljudi da piju kao nemani. A pod veče, prije zalaska sunca, sav bi se taj svijet
mirno razišao svojim kućama, praćen svojim čaušima i zaptijama, koji treba
da se staraju da se sve dobro svrši po starom adetu.

Da je u to doba manastir bio na glasu kao i jedan drugi dokazom je i čijenica, što su godine 1678. u nj kao na sigurnije mjesto bile sklonjene moći Stevana Prvovenčanoga iz Sopoćana, kad su tamo učestali zulumi i pljačke i tu ostale sve do 1701. godine, kada su vraćene u Studenicu. U manastiru je tokom 18. stoljeća bila i škola, pa su se sačuvale i neke crkvene knjige pisane u njemu u to doba.

Danas je manastir u trošnom stanju i vapi za konzervacijom. Kako će dolinom Ibra proći Jadranska magistrala, a prvi su radovi već u toku, to će i taj naš sasvim izuzetan historijski spomenik, do sada smješten u bespuću i sa svim tjeskobnom mjestu, odjednom se primaknuti na domak svjetskoga prometa. Udaljen od autoputa svega nekoliko kilometara, lako dohvatan izgrađenim odvojkom ceste, on će postati važan elemenat ne samo turističke eksploatacije, nego i dokaz naše postojanosti kroz svo teško vrijeme turskoga robovanja i najkravije krajine na Balkanu. Možda će ga to očuvati od posve mašnje propasti. Da bi na vrijeme na to svratio pozornost, napisao sam ovo nekoliko redaka.

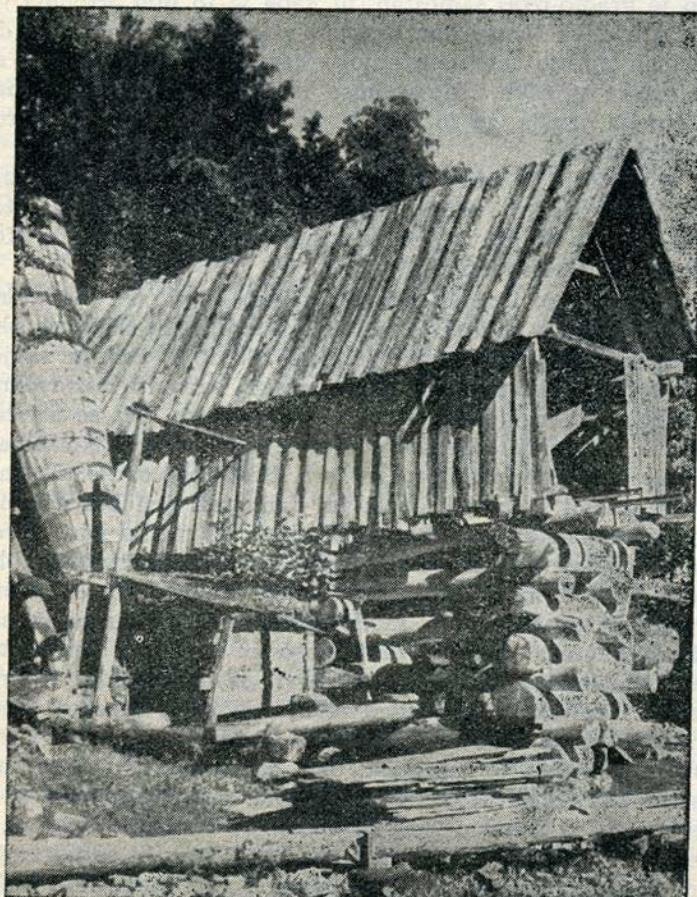
SLIKE NA PRILOGU

Prva stranica:
**Manastir Crna
Rijeka**

Druga stranica
gore:
**Dolina Ibra i
Brnjaka (Stari
Kolašin)**

Druga stranica
dolje:
**Jelenina zaduž-
bina Gradac**

Foto: Dr. B. Gušić

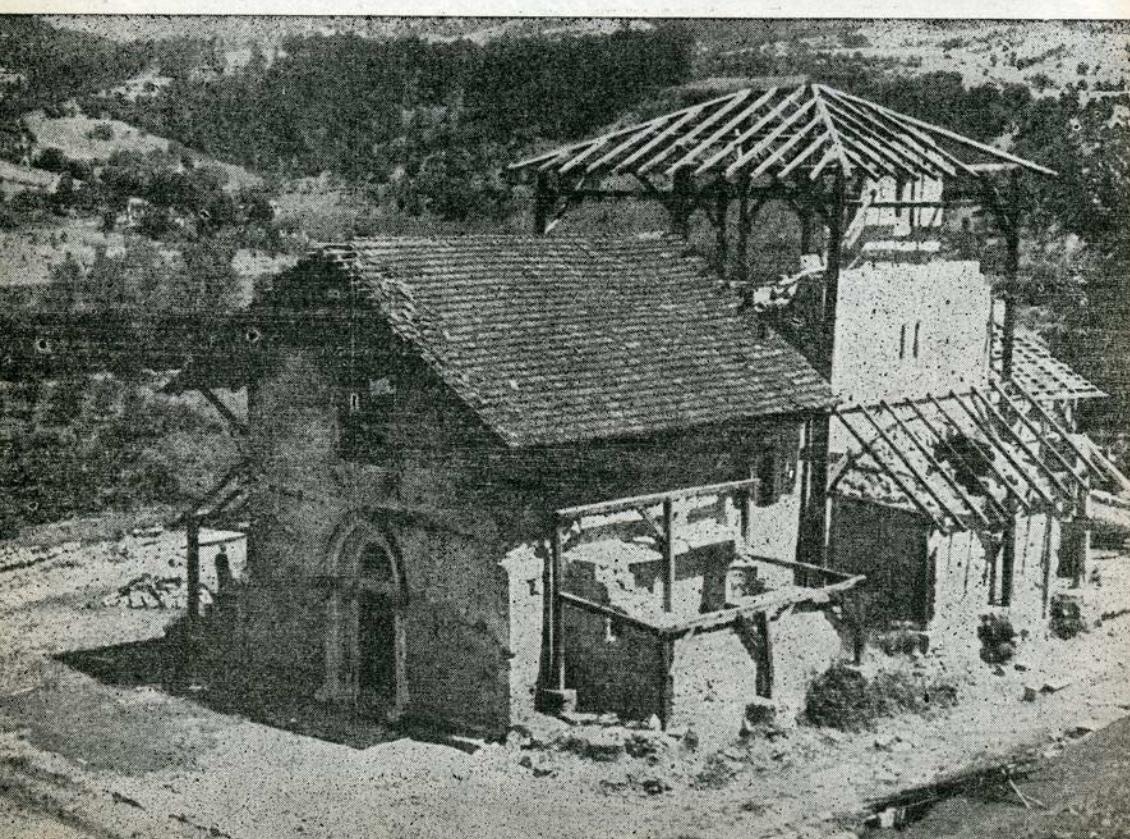
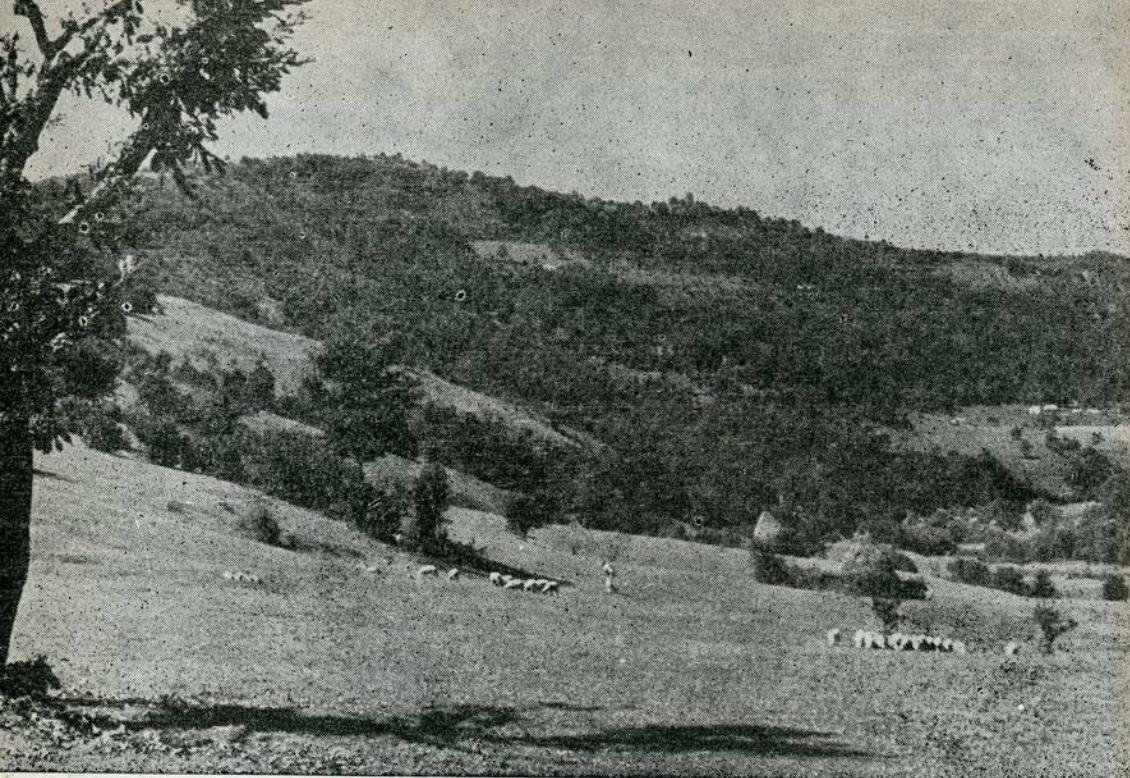

Crna Rijeka

— manastirska
stupa

Foto: Dr. B. Gušić

Planinarske minijature

ZABOJSKO JEZERO

U prvi sumrak oglasi se voda srebrnim blijeskom kroz krošnje dugih stabala i nama se učini da je netko izgubio mjesec u dnu goleme kotline.

Poput medaljona okruglo jezero ležalo je u svojoj kamenoj kolijevci glatko kao oblutak i nečujno kvasilo korijenje drveća na obali.

Primicali smo se ustajaloj vodi sa strahom i zebnjom da će nas smrviti njena bezvručna tišina, tiša od one koju ostavismo u crkvici Sv. Đorđa, dolje duboko u kanjonu Tare.

Ali jezero nas ne dočeka kao strance. Pomilova nam obraze vlažnim mirisom natrulog korijenja i laganim treptajima jedva vidljivih talasa, a nama se učini da ga poznajemo već godinama.

Njegova sjera voda, sakupljena na ovom zaboravljenom izdanku Sinjajevine, zarazi nas nečim običnim i ljudskim i mi zakliktasmo.

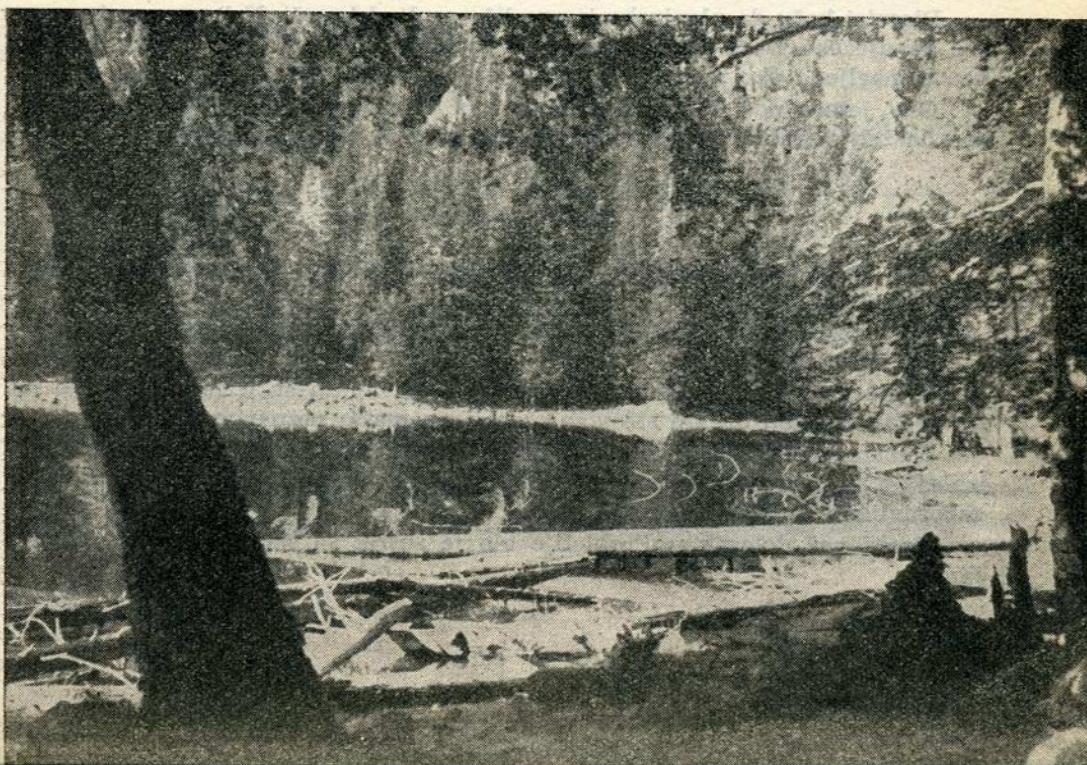
TRNOVAČKO JEZERO

U ovoj se vodi nikada nisu kupale vile i satiri, niti se čula frulica razvratnog pana.

Ovdje je slučajno zalutali pjesnik zaboravio na ljubav. Ovdje je običnom čovjeku, koji ne zna zidati riječi u stihove, duša otvrđnula kao oklop stogodišnje kornjače.

Zabojsko jezero na Sinjajevini

Foto: Dr Ž. Poljak

Jer u ovom procijepu između tri planine nema mesta za dobrotu i glazbu.
Ova dolina poznaje samo snagu i satiranje. Ovdje su stijene ukrotile vodu
i u kamen živo zazidale veliko jezero, čija je mrka boja ljepša od boje zrelih
borovnica.

Zgrčeno i zgnječeđeno između planina, jezero bez ropca nosi svoju sudbinu
i tiho čezne za vjetrovima što šibaju gole vrhove.

Samo u proljeće, kada vode krenu niz planine, jezero pokuša da se izvije
iz svoje grobnice u čežnji za dalekim vidicima. Ali nesalomljiva je snaga
kamenih okova, koji brzo satiru uzjogunjenu vodu.

I tako se opet povrati mir na tamnu jezersku ploču, na kojoj sablasno
zasvjetlucaju lagano izlomljene slike bezdušnih stijena Maglića i Bioča.

A to su upravo i najljepši trenuci okovanog jezera, kojem okovi dadoše
nenadmašivu ljepotu.

IDOVAČKO JEZERO

Bijel i hrapav mjesec kao vodeni žig visio je nad Radušom i mi smo već
zamišljali njegovu sliku u prozirnoj vodi još neviđenog jezera.

Zanosno poput cejlonskog čaja mirisalo je sijeno na proplancima, po kojima se razlijevala mjesecina gusta kao zavareni kreč i pokazivala nam put
prema vrhu planine.

Jer pod samim vrhom nalazi se naša davna želja: jezero Idovačko, koje
će sigurno u prvim zracima zore zabljescati kao ružičasti hijacint.

Kad su se posljednje zvijezde poput opušaka ugasile gore na velikoj pepeljari od modrog fajansa, mi smo stajali pored jezera začuđeni i razočarani.

Žalili smo za našim snovima, jer ova pregršt sakupljene vode, iz koje pakosno proviruje lrigava trava, nije naše jezero, koje smo htjeli da bude bezumno lijepo.

Pjesnici kažu da planinska jezera liče na ljudske oči. Neka su razdragana
kao oči dječaka, neka sjetna kao oči ostavljene djevojke, a neka opet umorna
kao zamagljeno oko starca.

Ovo jezero pod Idovcem gledalo nas je umornim staračkim pogledom,
kao da želi zatražiti oprost zbog toga što nam je polomilo snove.

RIDSKO JEZERO

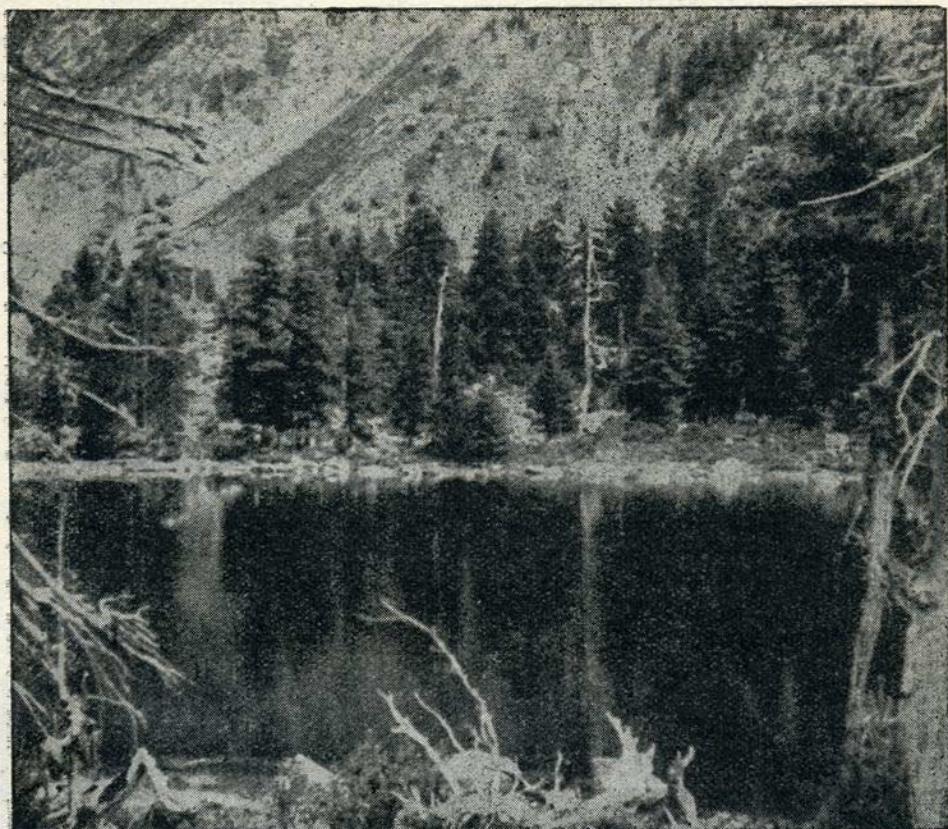
Ono je za nas bilo mjerilo najviše ljepote, koju voda, prognana u vrleti,
može darovati.

Na svakom drugom jezeru tražili smo sličnost sa njim i ljubomorno nastojali
da je ne nađemo.

Kosturi sprženih stabala na njegovoj obali budili su u nama sjećanja na
igru sablasti, koju dočara stravom raspaljena mašta neznanog slikara.

Kamene gromade što pritiskuju sa sviju strana nemirnu jezersku vodu
izgledale su nam uvijek kao nadgrobni spomenici mrtvih divova, ili kao neko
zaboravljeni groblje Bogumila.

Svaki naš dolazak u Prokletije bio je susret sa samoćom ovog dalekog
jezera.

Ridsko jezero u Prokletijama

Foto: Dr Ž. Poljak

Na svakom povratku pratila nas je tuga zbog rastanka i nada da ćemo opet doći.

Samo jedanput nismo zaželjeli da se povratimo. To je bilo onog dana kada Slobodan nije izašao iz vode.

Uzalud su ga čekali na obali njegovi drugovi, pastiri sa Velikog Rida. On nije doplivao, a imao je svega sedamnaest godina.

Toga dana napustili smo jezero žurno i bez osvrtanja. Na njegovoj obali ostala je samo jedna majka, smežurana lica i mutnih očiju, koja je ponavljala uvijek iste riječi:

— Slobodane, što si ugasnuo?

MAHNITO JEZERO

Kažu da se u ovom jezeru kupaju utvare u liku prelijepih žena, čije su grudi teške kao zreli grozdovi, a usne crvene kao pupoljak jabukovog cvata.

U noćima, kada bijeli plamen punog mjeseca razdijeli planinske sjenokose na tamno i posrebreno, dolaze one jezeru i tada njihov smijeh sve do prvih pijetlova razdire pepeljasta prostranstva.

Pod teretom njihove ljepote nestali su u dnu jezera najstasitiji momci sa katuna, koji ne mogoše obuzdati svoju znatiželju, raspaljenu ponoćnom strašcu.

Tako priča pronići tajnu malog jezera po čitavoj Kapi Moračkoj, pa čak i dolje u klancima mrtvih rijeka.

Jedne vedre noći, vedrije od svih dosadašnjih noći, umorni putnik gazio je planinom i tražio čudno jezero. A njega nije bilo lako naći na prostranstvima livada, koje su sve ličile jedna drugoj, i u mekoći trave, koja zaklanja nogostupe.

Ali putnik nije znao stati. Vjerovao je u čudo i u susret sa ženom, satkanom od snova. Nije osjećao teret na svojim ramenima, niti treptaje umora u svojim mišićima.

Stigao je ipak kasno. Pretekli su ga prvi pijetlovi, koji oglasiše žućkasto svitanje.

Kada je stupio na obalu, zora je već bila odnijela prema Maganiku snivanu ljepoticu, umotanu u jutarnje magle, a u travi ostavila samo tamno-zeleno jezero, hladno i ružno poput zmijinjeg oka, da se naruga jednom sanjaru.

Trnovačko jezero pod Maglićem

Foto: Dr Ž. Poljak

Goga nije plakala

— Dakle, da vidimo tko je, a tko nije danas došao...

Uzeo sam spisak današnjih učesnika u usponu na Mosor i počeo čitati.

— Joško je tu?

— Jesam!

— I Pavle?

— Svakako!

— Milan?

— Došao je!

— Ani i Mila? One su nerazdružive!

— Evo nas.

— I ja sam došla, štor Pjero! — upada u riječ Goga, nedavno primljena u našu grupu.

Oči joj sjaju od radoći. Ponosna je. Pogledam je i u srcu se obradujem. Reknem:

— Znao sam da ćeš doći. Tako ne odustaju. Bravo!

— I mi smo došleeee...!

Pogledam koje su to još došle. Bile su to Vlasta, Vera, Gordana i Ileana. Pomicljam: otkuda one? Nitko ih nije zvao.

— Tko je vama kazao da dodete?

— Pa vi!

— Ja?

— Niste li na oglasnoj ploči u planinarskom kutiću napisali: U nedjelju izlet na Mosor. I mi smo došle.

— Ali vi niste u našoj grupi.

— Eto, od danas jesmo.

— Čekaj, čekaj, ne može to tako, — uzvрpoljio se Joško, član grupe — nije vam ovo nekakova anarhija, da radi tko što hoće. Vi ih, štor Pjero, onda niste predviđjeli za današnji izlet?

— A tako... došle one onako na svoju ruku — otegne Pavle. — E, vala ćete sada kaskati same doma.

— Ti šuti, — oštro mu dobaci Vera — tebe se ovo ništa ne tiče!

— No, no, a koga se onda tiče! Što se vi imate motati oko naše planinarske grupe. Štor Pjero, pokažite damama kuda vodi put njihovim kućama.

Uza sve to, te četiri »svogeglavice« gledaju nas nekom čudnom hladnoćom, pravne da tjeraju s čitavom grupom mak na konac.

Šutio sam.

— Onda? — Vera razbi šutnju. Gledala me ravno u oči svojim sitnim i pronikavim pogledom.

— Mislim da vam je jasno! — reče Joško. — Grupa je rekla svoju.

— Šta? da se vratimo?

— Nikada!

— Taman posla!

— Teško će to danas biti s nama!

— Ako si ti, Joško, batina u grupi, nisi gospodar splitskoga prometa. Ajde, male, krejte se u autobus! — naredi Vera.

Četiri padobranke odlučno se upute autobusu. Jedna od njih, sada više ne znam koja je to bila, nabusito rekne:

— Ovako se ne primaju novi članovi.

— Ma s kojim pravom, niti zvane niti pozvane, trpate se među nas — protestirao je Joško.

— Došle smo kao slobodne građanke. Ti šuti. Može nam jedino štor Pjero nešto narediti. Eto, štor Pjero, mi smo se ukrecale.

Šutio sam.

Još mi se nikada nije dogodilo nešto slično.

Što da uradim?

Pustio sam neka ide sve svojim tokom. One će ići s nama, ostali će se neko vrijeđati, a sutra će im pozvati roditelje i očitati svoju.

Cetraestoro upisanih planinara počelo se polagamo tiskati u autobus. A u njemu je bila sva sila ljudi. Bilo je običnih putnika, ali je više bilo takovih koji su nosili naprtnjače, gojzerice, vjetrovke. U kolima žagor. Vidi se: većina se putnika poznaje. Osim mojih, tamo su dječaci i djevojčice iz još nekih dviju škola. U kolima je i neminovni Džeki. I još desetak poznatih »mosoraša«. Svi se tiskaju, svi su nabijeni kao sardinu. I dok još sat na tornju Sv. Frane, na splitskoj rivi, nije ni dovršio otkucaje šestoga jutarnjeg sata, autobus je odjednom zaljulao masu i krenuo. Nasta lagano komešanje i — bušimo, bus tamo: to je počeo konduktor naplaćivati vozne karte. I dok se on provlači mimo ljudi, ruksake, torbe i kante i dok se masa putnika ljudi amo-tamo, mene odjednom oblije hladan znoj. Sjetio sam se: zaboravio jutros u žurbi da uzmem novčanik. Nemam prebijene pare u držepu. Vičem u glas:

— Dečki, pomozite, zaboravio sam ponijeti pare!

Nisam to ni dobro rekao, a sa svih strana nude mi moći mališani toliko para da bih i u Zagreb mogao spavaćim kolima. Crvenim se u licu. Neugodno mi je, ali što mogu. Prokleta žurba! Svi se oko mene smiju, naravno, na moj račun. Moji prave dosjetike, a meni je već dosta svega toga. Ta neprilika s parama, one male smutljivice, onda te naprtnjače, taj prtljag što se koluta na ledima ljudskim, što se klati amo-tamo na koljenima, visi po rukama, visi po autobusu, a taj autobus drnida, ljušta, isparuje i truje nas benzinskim parama. A toliko sam željan čista zraka!

Mislim: i ovo mi je nekakva rekreacija, izlet. Gušim se u zapari znoja, pribijen sam uz uzavrela tuđa tjelesa kao palačinka, a mimo mene prolaze krajolici, nižu se livade, putuju kućice, sve stari znaci. Ranije sam ih tako rado susretao. Otkada sam se priučio autobusu, otkada sam natovario na brigu i leđu tu planinarsku grupicu, mogu reći zbogom onim divnim jutarnjim urancima, urancima u osvit dana, dok Zornjača još nije izbljedjela; zbogom i vragoljastom svježem povjetarcu koji me je golica, hladio mi grudi, pružajući svoje mekane pipce tamo s Ljubljana i Debelaša brda...

Tempora mutantur! Vremena se mijenjaju!

Danas, da, danas sam sapet dužnostima, obavezama, principima; danas su mi i izleti planirani i snovi više nisu onakovi kakovi su ranije bili.

Sitnome. Pod nama je žrnovnička kotlinica sve dublje i dublje tonula, a vidik se

I autobus je počeo vijugati zmijolikim putem; počeli smo se uspinjati prema širio i postajao veličanstveniji. Iskusnije oči planinara-suputnika vješt su plazile po grebenima i mosorskim vrhovima, a lica su im se vedrila, doživljavajući ponovo u svojoj mašti ono što je netom ili što je davno postajalo ostvarenim snom.

Crkvicu Sv. Luke prošli smo kao što bljesak preleti sobom i — to smo svi spontano osjetili — dubok uzdah vine nam se iz grudiju: naše je mučenje i tandrkanje završeno — stigli smo u Sitno Gornje.

Kada smo se razišli iz autobusa, mogli smo se prebrojiti i zapaziti tko je sve danas putovao u Sitno i htio da se dočepa doma na Ljuvaču ili kojeg od mosorskih vrhova. Tamo u ugлу pedesetak pionira, pred nekom kućom desetorka starih mosoraša, uza me osamnaestorka izletnika, cetraest registriranih planinara i četiri oma mala uljeza. Gledam ih. Mislim: sve će biti dobro, ako zla ne bude. Tura nam je danas duga. Moramo se uspeti do Doma, tamo se kratko odmoriti, zatim uhvatiti put prema Omladinskoj kući, sići prema Milićevoj pećini i padinom doseći Kućine da bi se spustili u Majdan. Odatile smo namjeravali autobusom vratiti se u Split. Dakle, skoro cijeli dan pješačenja! Uzdravlje!

Srednjim nogostupom u stijeni nad Sitnom gornjim razvukla se duga kolona planinara. U skurom kamenu utiskuju se stotine boja, čitav spektar. Prizor rijetko viđen. Svi hrle uza stranu. Nad nama lebdi beskrajna vadrina toplog dana, a dolje se polje ukotvilo uz vrlet i zeleni se žarkim pastelnim bojama.

Brzo hvatam kameru i lovim motive, bilježim ljudi u kršu. Oni kao da su u njemu utkani ili iz njega izrastaju.

I tako zabavljen u lovu za motivima stignem na užvisinu pred Domom. Još jedan zaokret i začujem radosnu ciku mojih mališana.

— Dom!

— Dom, dom!

— Štor Pjero, eno doma!

I nešto mi zadraška srce. Koliko sam već puta čuo ovakve povike radosti i iznenadenja, koliko puta osjetio radost mojih malih planinara kada po prvi puta ugledaju dom na Ljuvaču. A koliko se i meni razbudi starih lijepih uspomena u susretu s tom kamenom zgradom koja se ukotvila u mosorski krš, u kamen i dani u godinama već čemer u sivilu i šuti u miru naše goleti, i ozvanja u ranim dorama i planinarskim urancima.

Djevojčice i dječaci raspršili se kao proso prosuto po podu. Tko da ih zaustavi. Zviždim. Prijetim. Za njih više ja ne postojim, ne postoji više disciplina, više nema Svi jure, svij preskaču škrape i žele da što prije stignu do doma. Vičem. Zovem, obaveza. Oni bezglavo gaze kamen. Vrludaju. Jure. Dom! Dom! Dom!

Alli, jao!

Netko sa strane počne da plae. Netko doziva. Viče. Čujem:

— Pala je Goga.

— Štor Pjero, Goga je slomila nogu!

— Ajme, što se Gogi dogodilo!

— Bijedna mala! Kakvo se samo kotrljala.

Goga? Počnem da mislim. Goga? Pitam se. Zašto se baš to njoj moralo dogoditi? Zašto baš Gogi? Baš njoj koja je toliko željela da dode s nama.

Brzo poletim prema Gogi. Vidim je: leži. Vidim je: plae. Vlasta joj nešto pomaze. Dok joj prilazim, kolegice joj pomažu da se digne. Vidim, na desnu nogu ne može da stane. Dakle je ipak nešto ozbiljno. Tijelom mi prostruji strava. Duboko udahnem zrak u pluća i prideam Gogi. Nikada neću moći zaboraviti onaj njezin tugaljiv pogled, pogled dijeteta koje se osjeća krivim i nesretnim, pogled koji skriva bol i koji nastoji da bude vedar kao što je pred nekoliko časaka bio.

— No, što ti je — upitam je.

Ona je samo šutjela i gledala me.

Vidio sam da silno trpi.

Kada sam joj dodirnuo gležanj, vrismula je. I koliko je sezalo moje znanje prve pomoći, zaključio sam da je Goga uganula nogu. Rekoh joj:

— Ništa zla.

No sada sam morao iskušati svoje znanje prve pomoći. Najprije dijagnostika. Rekao sam da je uganula gležanj. A ako nije? Ako je prijelom kosti? Gogi namažem nogu alkoholom, zavežem gležanj i polako je otpratim do doma. Vidio sam: može da pokatkada ugazi čitavim stopalom. To me još više uvjeri da je Goga ipak samo uganula nogu.

U prvi čas su me moji mališani gledali nekako nepovjerljivo. Pročitao sam im u očima: ma, što se Štor Pjero i u medicinu razumije? Uvjeren sam, da su skoro svi bili sumnjičavi. Kada je Goga prohodala, za njih sam postao »čarobnjak«. Ipak sam Gogu ostavio u domu da se odmara, a mi smo se razišli kojekuda. Od vremena na vrijeme dolazili su ti mali vragoljani da posjetje Gogu, da je pitaju kako je i da se sa mnom posavjetuju o dalnjem putu. Bilo je ugovorenovo da krenemo prema Ljutjim oko deset sati. I što se više bližio taj čas, sve mi se dublje uvrtjela sumnja u dušu hoće li Goga moći pješačiti? Kako je koji planinar stupio u dom, pitao je Gogu ili mene što joj je. Svatko je htio da nam dade svoj savjet.

Jedan je rekao: »Malu ostavite u domu, a vi se uspnite na Ljuti kamen ili Kaval. Dobar izlet!«

Drugi nas je savjetovao: »Ja bih se vratio natrag. U jedan sat imate autobus za Split. Nemojte se igrati.«

Treći je tvrdio: »Nije joj ništa. Mala se prepala. Samo vi krenite dalje.«

Cetvrti je predlagao: »Pošaljite dijete s nekim, koji bude u jedan sat krenuo autobusom za Split, a vi nastavite svoj izlet.«

I to je sve čula i slušala Goga. I šutjela je. A kada joj je sve to dojadio, skoro mi je plačljivim glasom rekla:

— Štor Pjero, ja li da me nećete ostaviti samu?

— Ne, dijete moje, planinari nikada ne napuštaju svoje drugove, ni u radosti niti u nevolji. Budu uvjereni, gdje budem ja, tamo ćeš i ti biti.

Vidio sam, Gogi su se oči zacrvenele. Nije plakala. Ali je bila ganuta, a njezine oči punе zahvalnosti govorile su jače od svih knjiga ovoga svijeta.

A oni mališani zaredaše:

- Kada krećemo?
- Hoćemo li odmah krenuti?
- Kako Goga?
- Je li Gogi prošla noga?

Goga je tako postala tema dana. Bila je u centru svih naših interesa pa i onda kada je već pola sata hodala oko doma. Tada smo svи bili uvjereni da joj je sve prošlo. Ipak sam se nastojao prisjetiti svih mogućih uputa: Koji je postupak najbolji u Goginu slučaju. Kao kroz san prisjećam se da Stojanovićeva knjiga »Medicina u planini« kod uganuća dozvoljava kretanje. Ali mi imamo pred sobom tri sata pješačenja. Što da učinim? Da ostanemo u domu? To bi bilo najpametnije, ali... Goga sada hoda slobodno. Kategorički tvrdi da je ni malo ne boli. Nismo li pred tri godine, kada se dogodilo ono s Bracom, dustali od ture i — osramotili se. Braci nije bilo ništa. Nismo li odstupali s Labišnice radi magle, a poslije se pokazalo da smo trebali čekati pola sata, ili nešto više, jer magle je nestalo.

— Djeco, krećemo prema Lugarnici! — odlučio sam.

— Hura!

— Hura za šjor Pjera!

— Hura za Gogu!

— Idemo! Idemo! Idemo!

U tili čas svи su bili gotovi. Osamnaestoro djece u onoj čudnoj odjeći, koju na sebe navlače planinari lagano je krenulo prema zapadu. Naredio sam: Gogine stvari neka nose naizmjenično djevojčice, da joj bude lakkše pješačenje.

Put nas je vodio niz padinu, kroz guduru. Poslije pola sata hoda opet čujem Gogin plač.

— Što je sada? — zavičem.

— Ništa! — odgovori Goga.

— Ništa, ništa! — brzo dometnu jedna od onih »uljeza«.

— Kako ništa? Zašto Goga plače? — oštro sam upitao Jošku.

— Pa, znate, šjor Pjero, neka više nikada ne dođu ovi, ovako, kad im padne na pamet. Potukle su se, posvadale su se oko Gogine prtljage — rekne Joško.

— Goga što je bilo? — pitao sam.

— Meni nitko ništa nije učinio — odgovori Goga.

— Zašto onda plačeš?

— Vrijedja me da se svadaju oko moje prtljage, kao da je i sama ne mogu ponijeti. Jedna je nosila desetak minuta, druga se nečka da je uzme, a treća veli da je dosta ona nosila, da je nosila više od ove, više od one. To me vrijeda. Htjela sam uzeti svoje stvri i, eto, što se dogodilo.

Koliko sam puta bio odlučio da ne vodim više od osam planinara na izlet! I opet počinih istu grešku. Previše nas je. Jeden čovjek ne može imati sve na oku. Dovraga, kada je toliko tih mališana koji tako žele u planine! A ja sam popustljiv. Osim toga, danas ih ima više od polovine kojima je to prvi put u gori. One četiri curice nikada nisu prisustvovalle niti jednom našem planinarskom sastanku. Jer tamo bi, bar teoretski, nešto naučile. Razljutio sam se:

— Djeco, neću da se više ovakove stvari događaju u planini. Eto, dogodi se nesreća. Pa što tu čovjek može. Ali svako kršenje drugarstva niti je časno niti ćemo trpjeti. Onome, koji neće da u nesreći i potrebi priskoči drugu u pomoć, nema mesta među nama. Komu je do razonode neka ide s mamicom na Marjan. Već petnaestak godina vodim ovu planinarsku grupicu. Izredalo se u njoj desetke dječaka i djevojčica, ali se ovakovih stvari, budite uvjereni, nije još dogadalo. Među nama je geslo: jedan za sve — svi za jednoga. I dosta. Rekao sam sve.

Muk. Svi oborili glave. Naredim:

— U koloni jedan po jedan — naprijed!

Kada se kolona otegla, čuo sam međusobna optuživanja i komentare. To je bio mrmor, ali mrmor koji je bio neka vrsta ispita savjesti. A ja nesvesno požalih za svojim nekadašnjim planinarima, za Zoranom, za Jagodom, za Žarkom. Ih kakovi

to bijahu planinari! Sada se naša grupica nalazi u smjeni generacija. Što se može? Dodu djeca u grupu, ostamu tri-četiri godine i onda odlaze, odlaze iz grupe jer odlaze i iz osnovne škole. Koliki bi htjeli da nastave s nama planinarenje, ali... trajanje osnovnoga školovanja ograničava i vrijeme članstva u grupi. A toliko je tih dječaka i djevojčica koji bi rado planinarili! Tko da svima udovolji, tko da svakud stigne, tko da sve obuhvati!

Uđosmo u centralni dio Mosora. Stisnuo se oko nas kamenjar, a oputina se rastegla kao harmonika. I nikako joj kraja. Otpočelo je ono monotono pješačenje koje zna da izmori više od najnapornijeg penjanja. Bar da su viđici kakvi. Kud god pogledamo, a ono krš i kamen, kamen i krš. Počela su pitanja, kad ćemo stići? Svima odgovaram: evo, skoro! Svi navalili; koliko još ima vremena do Lugarnice? A ja sveudilj: dok predemo, eno, onu čuku.

— Sve je to lijepo, ali popili smo svu vodu. Žedni smo.

— U Lugarnici ima cisterna.

— Ali ako Lugarnica bude zatvorena, kao ono lanjske godine crkvica Sv. Ivana na Malačkoj, onda smo, dečki, propisno nadrljali — pripominje Melko.

— Štor Pjero, Štor Pjero, može li se dogoditi da Lugarnica bude zatvorena? stravično me zapita Milan.

— Pa ona je uvijek i zatvorena — reknem.

— Ajmel — opće zaprepaštenje.

— Nemajte straha, čuo sami da je danas u Lugarnici nastavnik Melko.

— To li je onaj nastavnik iz škole »Ranko Orlić«?

— Jest!

— Hura za Melka! — neki viknu.

— Mosorasi — naprijed! Lugarnica je otvorena. Bit će vode.

Mi smo još u rijeci bili kad naš vođa Joško vikne s početka kolone:

— Dospjeli smo, do Vickovih staja! Do Lugarnice još »dim« puta!

U grupi nastaje živje komešanje i vedrije raspoloženje.

Kao posljednji u koloni — a naša se kolona bila protegla na dobrih stotinjak metara — stignem pred Lugarnicu, ili kako je danas nazivaju Omladinsku kuću, i osjetim da nešto opet nije u redu. Svi šute i nekako se bezvezno šunjuju oko te male kamene kuće u kršu pod Kunjevodom. Mislim: što je sada?

Pristupi mi Vera, bijesna je kao riđovka:

— Eto, ta vaša Lugarnica zatvorena.

Dodem do vratiju. Gledam: zatvorena vrata. Pomislim: to su me krivo obavijestili. Melko, znači, nije bio ovdje. Stotinu mu gromova! Što sada? A svi smo žedni kao suha godina. Netko iz grupe više:

— Eno, dolje neki ljudi! — i pokazuje prstom u udolinu.

Gledam. Pa to je Melko i njegovi. Zovnem. Stadoše. Vidim: Melko se zaustavio, pogledao prema Lugarnici i kao strijela pošao uz brije. Vere se kao mačka, juri; on i njegovi za tili čas su pred nama. Rukujemo se. A najradije bismo se dobro izljudili. Mloda ne toliko od dragosti koliko od spoznaje da ćemo sada imati bistre kišnice. I svježe. I hлада u toj oazi krškoj.

Dobrome se Melku šire usne na osmje. Oči sjaju. Vidim: radost iz njih izbjija, sreća, da je mogao priskočiti, da je mogao u planini učiniti ma i najmanju uslugu. Tapšam ga po ramenu i pijemo vode koliko nam srce želi, a sve, naravno, u zdravlje Melka i njegove družbe.

Tako smo tu posjeli i odmorili se neko vrijeme. Melko i njegovi otidoše. Oni će pješice u Split preko splitskog polja. Mi ćemo na drugu stranu — u Majdan. Koliko smo tu stajali, ne znam, kad mi, kao u povjerenju, pristupi Pola:

— Druže nastavnice... — reče.

Oho, pomislim, kada mi se ovako obraćaju moji planinari, onda nešto nije u redu. Nastavio je:

— ...zname, onoj maloj ništa nije dobro. Gogi, mislim. Otekla joj nogu kao... kao... barilo. Ne može ni koraknuti. Ako je budemo morali nositi, bit će gadno.

Došao sam Gogi, pregledao nogu i vidio sam da joj je zbilja otekla. Znao sam: to je od truda. Glavno je da izdrži do kraja. Bit će zaista gadno s njome danas, pomislio sam.

— Gogo, što ćemo sada s tobom? — pitao sam je.

— Moći će hodati.

— Danas si mi već jedanput zatajila istinu. Onda još dok smo bili u domu. Uvjeravala si me da ti nije ništa, da te više ništa ne boli. Sada vidim da te ipak boljelo. Ti si ovakvom postupkom stavila u vrlo neugodan položaj i mene i čitavu našu grupu. Zašto si tako postupila?

Goga se crveni u licu i šapće mi:

— Nisam htjela da radi mene propadne izlet. Nisam se htjela pred svima pokazati kao kulkavica. Oprostite! No, meni je i sada dobro. Proći će ovo...

Dok smo tako razgovarali, ostali se smjestili kako je tko mogao i koliko mu je bilo ugodnije i počeli sa svojim čavrlijanjem. Dugonja Pavle uzdignute glave obilazi grupu i nosi u rukama flašicu orandžade (u njoj je bila sada voda!) i svakoga nudi »okrepljujućom vodicom«:

— Navalni narode! Za zdravlje dobro, za odmor ugodno...

Tako dode i do mene i u visoku soprano zaviče:

— Šjor Pjero, i mjesto piva odlično!

Cinim se kao da ništa ne čujem, a Pavle će vragoljasto u svojoj školskoj engeštini:

— Will you have a little beer?

— Thank you; it is very kind of you — odgovorim i mislim kako ti vragoljani ništa ne zaboravljaju. Ostali se smiju. Neno komentira slučaj onima kojima je sve ovo nejasno:

— Kada smo zadnji put hvatali stranu uz Sv. Maksima nad Jesenicama, šjor Pjero se hvalio da nikada ne piće orandžade na izletu. Kaže: »I danas sam donio piva.« A mi mu podmetnuli. Dok je on bio zabavljen hvatanjem motiva, brzo mu u ruksak utiskali orandžadu, a digli mu flašu piva. Da ste vidjeli smijeha kada je bila užina! Ožednio šjor Pjero i kaže Nevenu: »Ded, Nevene, donesi mi ruksak da se napijem malo one moje orandžade!« Možete si zamisliti kako je ostao kada je iz ruksaka izvadio zaista orandžadu.

— A jeste li mu onda vratili pivo? — pita Ileana.

— Sto? U nas je pravilo kada neka stvar promijeni vlasnika, postaje opće dobro. Svi smo je pili, nego kako!

Došlo je vrijeme da krenemo dalje i da napustimo Lugarnicu. I krenuli smo. Ali kako! Gogi je bilo kao da hoda po mukama. Naslonila mi se na rame i šepala. Stiskala je usnice i neprestano govorila: »Mogu, mogu ići.« A jedva je koracala. Najteže joj je bilo nad padinom iznad Milićeve pećine. Put uzan, tek nogostup, strm i pod kutom od 45 stepeni. Nismo mogli po dvoje u redu. Goga je morala gaziti sama. Malo sam joj mogao pomoći. Držao sam je za ruku, tek toliko da osjeti da je netko prati, da nad njom bđije.

Iscrpljeni i umorni stigli smo u predvečerje u Kućine. Tamo sam odmah potražio zdravstvenu stanicu. Goga se tome opirala. Niže htjela da ma i najmanjim zahtjevom namiče grupi neke nove dužnosti. Nadao sam se da će nešto pronaći. Ništa nisam našao. Tek mi se približio neki gojazan čovjek i onako u povjerenju rekao:

— Imate ozlijedenoga?

— Da, donekle — odgovorim.

— Imam automobil.

— Srce mi zaigra u grudima.

On nastavi:

— Ako vam mogu pomoći... znate: do Solina tisuću i pet stotina dinara....

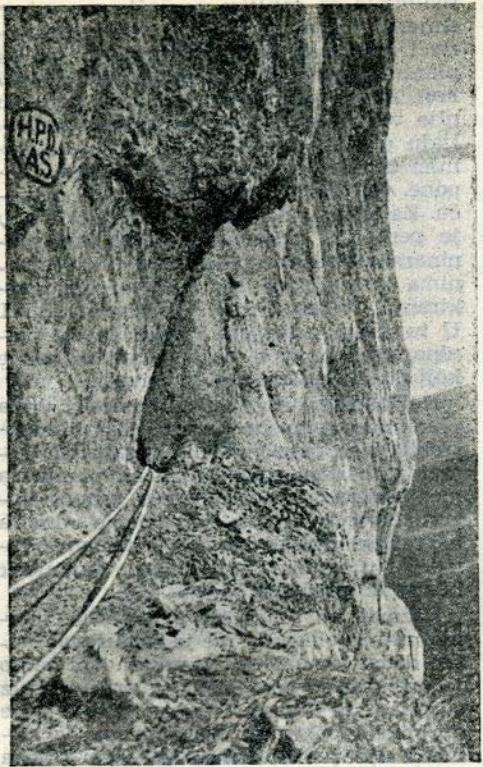
Vo je na mene djelovalo kao hladan tuš. Prezriro sam ga pogledao. Mislim da će se toga moga pogleda još dugo sjećati. I žao mi je da smo se rastali kao neznanci.

Kolike li razlike između njega i male, dvanaestogodišnje Goge!

Na jednoj strani besprimjerno odricanje i drugarstvo, a na drugoj: ni par kapi benzina za djevojčiću koja je nesrećom u gori uganula nogu.

Gogi je drugoga dana ipak bilo dobro.

I ovaj zapis neka bude njoj posvećen!

„Ziheraši“ i oni drugi

(Ispitna radnja u alpinističkoj školi)

Polica u Kleku (Dragmanov smjer)

Foto: M. Dragman

Deset godina planinarenja i slobodnog penjanja, te četiri smjera u navezu sa iskusnim penjačima, davali su mi nade, da će mi prvi samostalni uspon uspjeti bez poteškoća.

Prilikom mi se ukazala u okviru alpinističke škole na Kleku 19. svibnja 1963., kada su tečajci trebali prepenjati dva laka »tradicionalna« smjera — Omladinski i HPD-ov.

Dan ranije, kada smo se skupili u planinarskom domu na Kleku, dogovorio sam se sa Miljenkom, da ćemo sutra zajedno penjati HPD-ov smjer. Partnera nisam izabralo slučajno. Dugogodišnji smo prijatelji; često smo zajedno vježbali; znam njegove mogućnosti, smisao za koncentraciju, alpinističko iskustvo i stripljenje prema slabijem partneru — ukratko imao sam puno povjerenje u njega.

Dozvolio mi je, da penjem kao prvi u navezu, jer sam ovaj smjer već jednom prepenjao kao drugi i upoznao njegove probleme.

DOKO SINDELJČ, Zagreb

(Ispitna radnja u alpinističkoj školi)

U jutro nas je »ranoranilac« Smerke digao prije zore. Vrijeme je bilo oblačno. Oko četiri sata bili smo već pod ulazom u smjer. Palo je par kapi kiše i moje raspoloženje se znatno smanjilo. Za malo, i bilo bi mi milije, da se vrijeme do kraja pokvari, pa da možemo odustati od uspona. Ipak, prestalo je padati i mi smo krenuli u stijenu.

Nakon prvih prepenjanih metara, počeo sam se osjećati vrlo dobro i čim sam se koncentrirao na samo penjanje, svaka nelagodnost ili zabrinutost je potpuno nestala.

Sjetio sam se poznate penjačke uzrečice: »Ako ti se ne penje, ne penji — stijena čeka«. Izvjesna trema, koju mnogi penjač ima prije uspona, nije strah u pravom smislu riječi i ne mora biti razlog za odustajanje od uspona. Možda bi kod mene strah bio danas donekle i opravdan, jer sam prilikom prvog uspona bio pod vodstvom starijih alpinista, bez ikakvog pomoćnog materijala i uspon

mi je bio jako težak i nesiguran. Ipak, uzrečica je opravdana, ako se želi odustatи zbog lošeg vremena, slabe kondicije, privremene zasićenosti, ili saznanja, da je predviđeni smjer pretežak.

Na prvom osiguravalištu stigao sam navez koji je prije nas ušao u stijenu. Približno smo se »gužvali« na uskoj polici. Mnogi početnici su izjavili, da im je polazak sа prvog osiguravališta teži od poznate »prečnice«. Međutim, treba samo uže zabaciti iza jedne ljske i popeti se na nju. Dalje sve ide glatko do ulaza u prečnicu.

U prečnici se nisam htio mnogo mučiti, pa sam ukopčao ljestvice u postojeće klinove i po njima bez ikakve poteškoće izašao na polici prečnice. Imali smo ljestvice koje se nisu mnogo istezale. Izradio sam ih od užeta debljine 8 mm. Istina, nešto su teže, ali su nekoliko puta jače od ljestvica koje rade drugi. Svi su me zadirkivali, da sam »ziheraš«, tj. da idem samo na sigurno, ali kada sam kasnije na vježbama kao slučajno podmetnuo moje ljestvice uz obične, svi su radije koristili moje. Upotrebo sam ih iz još jednog razloga. Penjali smo sa iglodanom perlonskim užetom, koje je novo imalo promjer 9 mm — u šali smo ga zvali »žnirancem« — pa nisam htio riskirati ni najmanji pad.

Kasnije je jedan tečajac primijetio da sam taj detalj mogao kao i većina ostalih penjača prijeći bez tehničkih pomagala. Oštro sam reagirao, jer ovakve izjave mogu navesti neiskusnijeg penjača na nepotrebni rizik, što može imati fatalne posljedice. Svatko neka penje sa svim mjerama osiguranja za koje osjeća potrebu.

U samom penjanju čovjek uživa sve dotle dok ima osjećaj relativne sigurnosti. Osjećaj sigurnosti se povećava povjerenjem u partnera, u opremu, sa povoljnim vremenom i dobrom kondicijom.

Po mome shvaćanju postoje uglavnom dva tipa planinara. Jedno su penjači, koji penju isključivo zato da bi osvojili pojedine stijene po tačno određenim smjerovima. Oni traže što teže smjerove i penju uz relativno veliki rizik, jer nastoje smjer proći u što kraće moguće vrijeme, sa što manje tehničke opreme. Nakon savladanog uspona osjećaju ponos i zadovoljstvo, ali i od samog penjanja nemaju veliki užitak. Ovdje je osnovni motiv sportski, borba sa stijenom te uspon

redivanje sa ranijim penjačima u istom smjeru (za poredbu služi trajanje uspona i broj zabijenih klinova). Drugo su planinari-penjači, koji penju radi užitka koji im pruža samo penjanje. Za njih nije važna brzina penjanja, već postavljanje u prvi plan estetske užitke, a s tim izbjegavaju rizične i teške uspone. Oni su bliži planinaru nego penjaču. Za razliku od čistog penjača, kojemu je penjanje, uglavnom, cijelokupna planinarska aktivnost, planinara-penjača zanima osim stijene npr. speleologija, markiranje, fotografiranje, društveni rad itd. U tu grupu ubrajam i sebe. Među planinarama se vode beskonačne diskusije koji je tip planinara pozitivniji.

Neki smatraju da postoji i treća vrsta planinara, a to su turisti. Ako bi upotrebili inostrana mjerila (iz alpskih zemalja), barem polovinu naših planinara mogli bi svrstati u tu treću grupu. Nakon tih razmišljanja za vrijeme odmoru u prečnici upisali smo se u knjigu, udarili žig u knjižice i zatim sam krenuo k izlazu iz prečnice.

Razmak od kutije do prvog klini učinio mi se velik i da me je osiguravao netko drugi a ne Mile, vjerojatno bi zabil jedan klin. Ovako sam se priljubio uz stijenu što manje opterećujući sitne oprimke i polagano došao do prvog klini. Dalje je išlo lako. Na vrhu Kleka Mile mi je čestitao. Namatajući uže razmišljao sam o tome, koliko je ljepše penjati kada se penjač u stijeni ne žuri i kada penje s rizikom koji je sveden na minimum. Za neiskusne penjače najvažniji je osjećaj da nisu samo nemoćni pioni u igri, nego da ih partner stvarno osigurava, i sigurnost, da sa sobom imaju dovoljno penjačkog pristora za svladavanje svakog detalja u stijeni.

Kod mladih planinara i alpinista trebalo bi što više razvijati estetske poglede na alpinizam. Oni među njima koji će ne samo fizički nego i moralno dorasti vrhunskim smjerovima, sigurno će postizavati zapažene uspjehe. Trajni interes za alpinizam može se razvijati samo na takav postepeni način.

Ovdje je nabačeno nekoliko misli do kojih sam došao u stijeni i u razgovoru s drugovima, a o kojima vrijedi razmišljati i diskutirati. Ako ovaj članak pobudi takvu diskusiju, njegov skromni cilj bit će ostvaren.

Rožanski kukovi

Poglavlje iz neobjavljenog
»Vodiča po Velebitu«

Rožanski kukovi su s planinarskog gledišta najzanimljiviji dio Sjevernog Velebita. Neobično i fantastično carstvo krša koje je priroda ovđe stvorila, rijetko gdje se nalazi na jednom mjestu u takovoj koncentraciji i veličajnosti. Na površini od oko 20 kvadratnih kilometara nalazi se pedesetak kamenitih vrhova visokih preko 1600 metara. Množina oblika i bogatstvo ekstremalnih vrsta izazvali su već odavno veliki planinarski i alpinistički interes za ovo područje. Glavne karakteristike Rožanskih kukova su divlje rastrogane okomito odlomljene litice, izgrađene od gromadastog vapnenca, zatim ponori, strogoglavnice, ogromne razderane ponikve, kameniti kolosi u obliku šiljaka, tornjeva, kukova, obeliska, razlomljenih i nazubljenih glava, prirodnih vrata i prevoja. Ima tu nebrojeno jama, vrtića, ponora, snježnica, propasti, bezdana, škrapa i spilja. Neopisivi splet kamenih oblika golih, nazubljenih, klizavih, izgrizena, načrkviljenih, vitkih, debelih, udubljenih, nakostriješenih od klekovine, isparanih škrapama, pukotinama, žlijebovima — kulminacija svega onoga što nastaje procesom razaranja u dinarskom krasu. Osim tih bizarnih oblika, naročita je značajka Kukova gotovo posve sačuvani iskonski vegetacijski pokrov. Na šume bukve s jelom (*Fagetum croaticum abietetosum*) u nižim i položajnim površinama, visinski se ovđe nadovezuje preplaninska šuma bukve (*Fagetum croaticum subalpinum*), koja na izloženijim mjestima poprima oblik klekovine. Za središte Kukova najmarkantniji su svakako različiti tipovi smrekovih šuma (*Piceetum croat. subalpinum*) i klekovina bora (*Pinetum mughi croaticum*), te fragmenti vegetacije stijena. Osim ovih vegetacijskih značajki, Kukovi se odlikuju osobitom florom i faunom,

koja je od značnog interesa za nauku i zaštitu prirode. Sve su to bili razlozi zbog kojih su Rožanski kukovi zajedno s Hajdučkim proglašeni strogim prirodnim rezervatom i stavljeni pod zaštitu države. Na tom području zabranjena je svaka privredna djelatnost i vršenje bilo kakvih radova koji bi mogli narušiti slobodni razvoj prirode.

U kaosu stijena i ponora Rožanskih kukova uzaludno bi bilo tražiti neku pravilnost, neki centralni greben ili pravac pružanja.

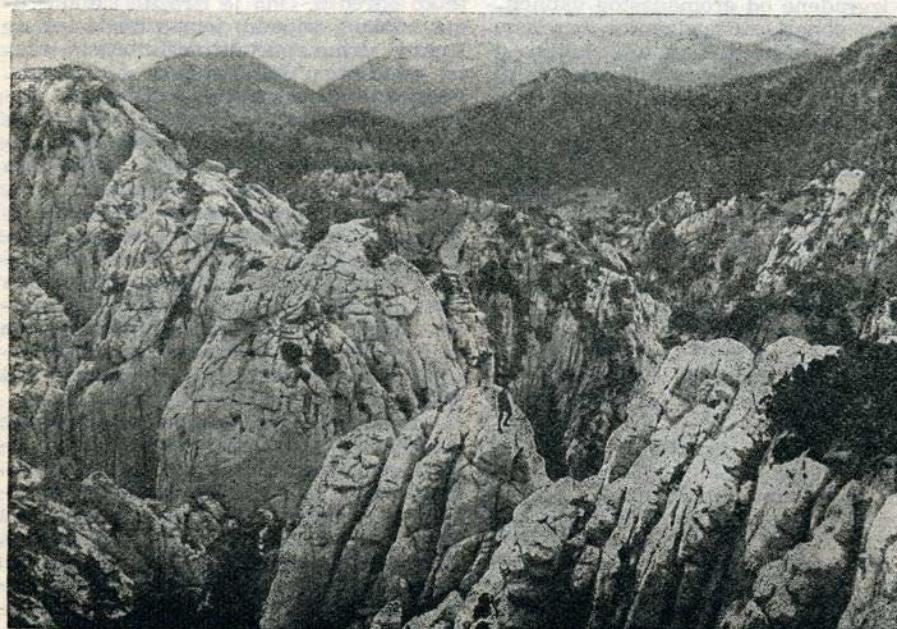
Granicu Rožanskih kukova također je teško odrediti. Ona je izrazita samo prema istoku i zapadu, jer se na te strane Kukovi strmo spuštaju na Lubenska vrata, odnosno u šumsko područje Cipala. Posljednjim Rožanskim kukom na sjeveru smatra se Gromovača, a na jugu skupina Krajačevog kuka. Na tom području od približno 4×5 kilometara pruža se široko polje rada planinarima, alpinistima, speleolozima, botaničarima, geolozima, meteorolozima i drugim istraživačima prirode. Kukovi još uвijek pružaju čar neistraženoga, još uвijek tu imaju mesta na koja sigurno nije stupila ljudska noga. Ne postoji geografska karta na kojoj bi bila prikazana njihova plastika, a i neće je biti jer je to tehnički nemoguće izvesti.

Posebnu teškoću predstavlja pitanje nazivlja u Kukovima, koje je vrlo sironašno. Stanovnici Podgorja rijetko zalaže u ovo područje jer tu nemaju osobitog ekonomskog interesa, a osim toga zaziru od njega radi teške prohodnosti. Kukovi su mogli biti interesantni jedino u nemirnoj prošlosti, narodu kao sigurno utoчишte pred neprijateljem, a hajducima pred goniocima. S time u vezi nastala su imena Hajdučka pećina i Hajdučki kukovi. Poznato je svega nekoliko

sigurno utvrđenih narodnih imena za pojedine vrhove u kukovima. Narodu su radi ekonomskog koristi zanimljiviji od kukova travnati doci među njima, pa čak i oni najmanji (npr. Jerković dolac, Fabin dolac, Gornji i Donji Božin dočić, Legčeva Štirovača). U današnjim uslovima njihova eksploatacija kosidbom postala je nerentabilna i doce postepeno prenaštava šikara. Članovi HPD-a koji su u Kukove počeli češće zalaziti 1929. godine i tu podigli kolibu, osjetili su potrebu da nedostatke imena sami nadoknade, pa su pojedine kukove nazvali imenima zaslужnih planinara i velebitskih istraživača. Tako su nastala imena Pasarićev, Hircov, Rossijev, Novotnićev, Krajačev, Poljakov i Premužićev kuk. Izgleda da Hircov i Rossijev kuk ipak imaju i narodna imena (Cipalski i Zeleni kuk), ali je to danas vrlo teško provjeriti, jer se Podgorje naglo raspaljava i sve manje ima ljudi koji bi mogli dati pouzdane podatke.

Danas kad posjetiocima stoji na raspolaganje Rossijeva koliba i kad upravo

kroz nekada najneprohodniji dio Kukova vodi turistička staza (građena 1930–3) posjet Kukovima predstavlja laku šetnju bez obzira da li su posjetioci planinari, turisti ili najkomotniji izletnici. Sa turističke staze može se bez ikakve muke i opasnosti u laganoj šetnji kao u kakvom muzeju promatrati čitavo bogatstvo, koje je ovdje nagomilala kraška priroda. Treba znati da ne postoji nikakovo stajalište izvan Kukova, koje bi moglo dočarati sve ono što se tu krije. Kroz Kukove treba proći, zaroniti u njih i doživjeti ih. Tko želi može skrenuti sa staze u okrilje stijena, mraka i snijega, ali treba računati s time, da se svaki kilometar puta plaća barem jednim satom napornog penjanja, spuštanja, puzanja i klizanja. Opisat ćemo nekoliko takovih tura među izletima iz Rossijeve kolibe, ali svatko može stvoriti putni plan prema svome užusu i mogućnostima. Da bi se posjetiocima olakšala orientacija, tekstu je priložena skica centralnog dijela Kukova, prvi prikaz takovog karaktera do danas (vidi omot ovog broja).

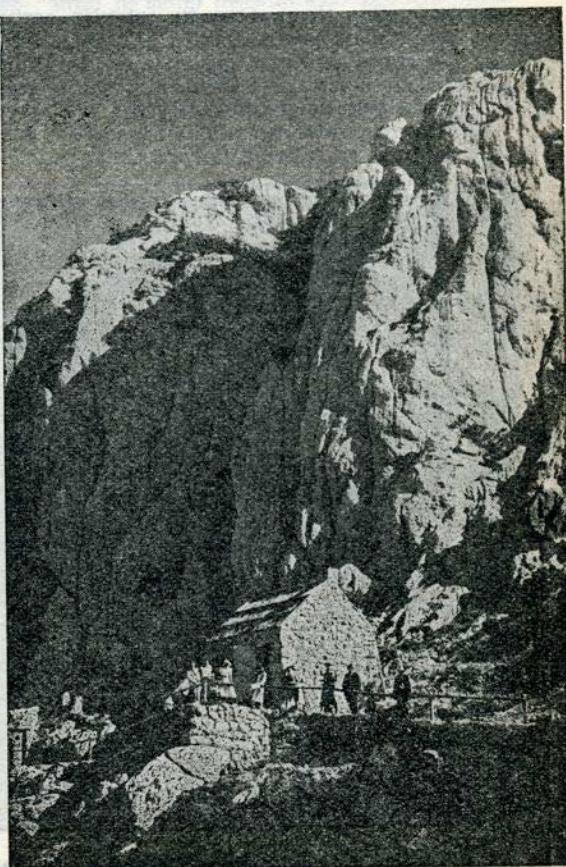
U središtu Rožanskih kukova

ROSSIJEVA KOLIBA U ROŽANSKIM KUKOVIMA

Rossijeva koliba nalazi se u sjevernom dijelu Rožanskih kukova na visini od 1580 m na rubu Jerković doca, male travnate čistine preko koje vodi turistička staza. Koliba se nalazi sa z. strane staze na j. podnožju Pasarićevog kuka tuk uz njegovu golu liticu. To je prizemna zgrada zidana od kamena. Sadrži svega jednu prostoriju u kojoj je skupni ležaj za desetak osoba, štednjak za pripremanje hrane i stol sa klupama. U jednom kutu prostorije je otvor cisterne za vodu. Cisterna nije pod nadzorom i vodu treba prije upotrebe prokuhati. Drva za ogrjev može se naći u izobilju u okolnim šumama. Planinari običavaju u duhu solidarnosti prije odlaska pospremiti kuću i pripremiti nešto ogrjeva za buduće posjetioce, kako bi im pomogli u slučaju da stignu noću ili po kiši. Ključ od zgrade ranije je bio pohranjen u domu na Zavižanu, ali za sada su vrata stalno otvorena radi onih planinara koji dolaze sa suprotne strane. Pred kućom je podignuta mala terasa s koje se pruža prekrasan pogled na more i otok Rab, naročito kod zalaza sunca. Kolibu je sagradio Hrvatsko planinarsko društvo 1929. godine i nazvalo je po zaslужnom botaničaru i marljivom velebitskom istraživaču Ljudevitu Rossiju (1850—1932), koji je početkom ovog stoljeća sabrao golemi naučni materijal s područja Velebita. U vojnu specijalnu kartu koliba je unesena pod imenom Rožanska koliba. Godine 1955. Planinarski savez Hrvatske je obnovio objekt i ponovo ga uređio. Podesna je samo za one posjetioce, koji su spremni da se odreknu komfora bilo koje vrste. Hranu je potrebno donijeti sa sobom, a za duži boravak također i posude, svjetiljku i pokrivače. Iz Rossijeve kolibe može se poduzeti čitav niz izleta. Satnica izleta nalazi se na omotu ovoga broja.

Bliža okolica Rossijeve kolibe. Sjeverno neposredno iznad zgrade okomila se stijena Pasarićevog kuka. U dubini na z. strani vidi se travnata zaravan Legčeva Štirovača, preko koje silazi put u Smrčeve doline i na jadransku magistralu kod Starigrada. Na ji. strani nalazi se Jerković dolac, lijepi visinski travnjak promjera oko 100 m, preko kojega prelazi turistička staza, a iza njega pruža se u smjeru zapad—istok krševiti greben sa nizom kamenitih kukova, dug oko 1,5 km. Taj greben počima s Hircovim ku-

kom, pa se nastavlja preko Rossijevog, Novotnijevog i Vratarskog do Lubenskih vrata pod Hajdučkim kukovima. Prva tri kuka vide se od kolibe. Hircov je najzapadniji i diže se iznad Legčeve Štirovače. Ime je dobio po poznatom putopiscu, botaničaru i neumornom planinaru Dragutinu Hircu (1853—1921), prvom uredniku »Hrvatskog planinara«. (Dom u Jablancu nosi ime njegova sina, dra Miroslava Hirtza). Rossijev (ili Zeleni) kuk nalazi se lijevo od njega, tik uz turističku stazu, koja ga dijeli od ogranka Hircovog kuka. Neposredno na Rossijev nastavlja se Novotnijev kuk, koji je odavde najljepši, jer se tu vidi njegova okomita sjeverna stijena, koja se ruši u golemu dijelu vrtaču na njegovu podnožju.

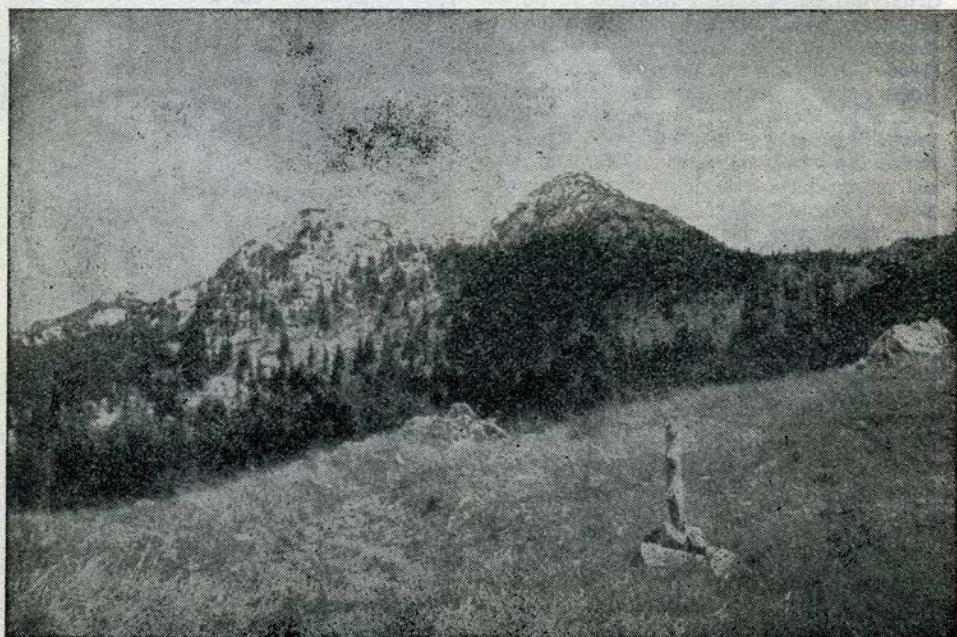

PRILAZI ROSSIEVOJ KOLIBI

Dom na Zavižanu — Rossijeva koliba (2,30 sati)

Niz i. obronak travnate Zavižanske kose do ceste, koja je odavde u pravcu juga trasirana čitav km upravo turističkom stazom. Sa ceste se desno odvaja staza do izvora u Modrić docu (između Zavižanske kose i V. Zavižana). Cesta vodi i. bokom Velikog, pa zatim Gornjeg Zavižana kroz lijepu bukovu šumu, gdje uzbrdo desno skreće odvojak na njegov vrh. Lijevo pod cestom ostaje niz travnatih ili pošumljenih dolova (Legačko, Dragičević katunište, Icinac, Bukovlje), iznad kojih se s druge strane diže strmi Pivčevac. Na prevoju između Pivčevca i G. Zavižana, gdje cesta skreće lijevo i spušta se u Lomsku dulibu, nalazi se na kamenu natpis koji upućuje desno na turističku stazu. Ona tu ostavlja cestu, laganim usponom preko Vuksušić katuništa zaobilazi južni obronak G. Zavižana i ulazi u područje Čepuraša. Dalje vodi jedva primjetljivim usponom i sve krševitim područjem među kamenitim bukovima rastrganog, nepravilnog greben-

na, koji se nastavlja južno od Zavižana. S njegove obje strane nalaze se još teže prohodna šumska područja: Smrčeve doline na primorskoj strani, a Lomska duliba na kopnenoj. Šuma postaje sve rjeđa, a staza je sve češće usječena u kamen. Kod kote 1617 m pravi dva velika polukružna zavoja usječena u stijenu, a zatim prelazi kosu koja veže tu kotu sa skupinom kukova na istoku (kota 1606 m), iza kojih leži Lomska duliba. Sa kose pruža se krasan pogled na sj. stijenu Gromovače, koja se gotovo okomito spušta u vrtaku između Gromovače i kote 1617 m. Dalje staza obilazi Gromovaču njenim istočnim bokom, tako da joj ona ostaje desno na zapadu, a lijevo vrtaca pod kotom 1606 m. Na jednom kamenu desno uz stazu upozorava natpis na odvojak za vrh Gromovače (vidi izlet na Gromovaču). Preko malog prevoja (1620 m, najviša tačka na čitavoj turističkoj stazi) nastavlja staza pod Pasarićev kuk. Vrh tog kuka također ostaje desno, a lijevo pod stazom u dubini nazire se Fabin dolac, odakle dolazi markirani put iz

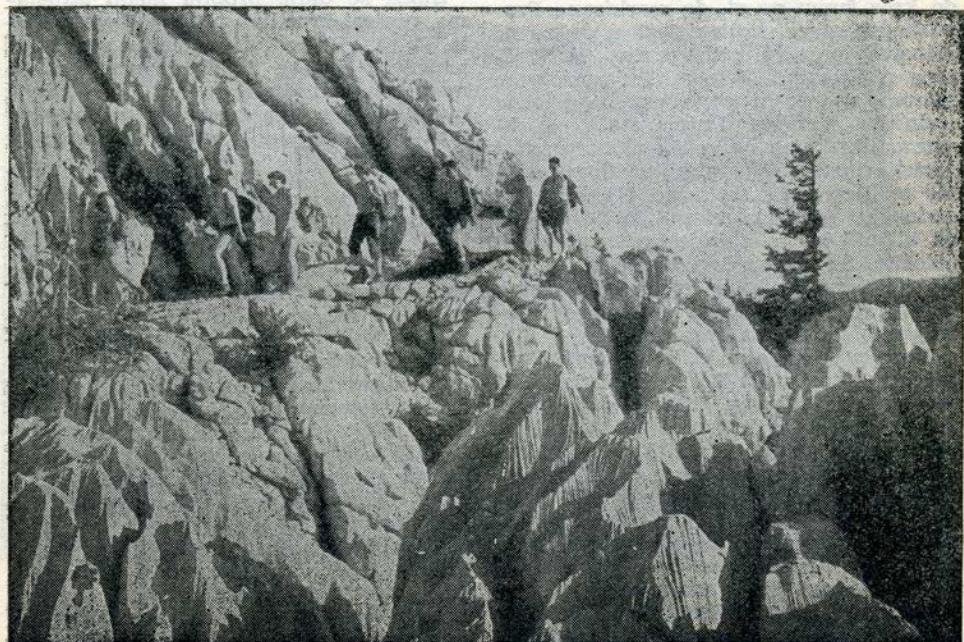
Krajačev kuk sa jugozapadne strane

Lomske dulibe. Od ovog raskršća posljednjih 200 m do Rossijeve staze je usječena u živu stijenu Pasarićeva kuka iznad strahovite kraške vrtače. S druge strane vrtače diže se impozantna kamenita barijera Novotnijeva kuka. Sa tog vratolomnog mjesta staza skreće oštrosno i za par trenutaka stiže do Rossijeve kolibe na Jerković docu.

Ocjena puta. Čitav put traje oko 2,30 sati (9 km staze), veoma je lagan, jer nigdje nema jačeg uspona. Staza se stalno kreće na visini od oko 1600 m, a nigdje se ne spušta ispod 1500 m. Orientacija je veoma laka, pa čak i u najgušćoj magli, jer je radi neprohodnosti terena nemoguće skrenuti sa staze. Veći dio puta ide golinim kršem, ali radi znatne nadmorske visine nikad nema pripeke. Po ljepoti krajobraza, kontrastima koji se putem brzo izmjenjuju i tehničkoj izvedbi staze, ona nema preanca u čitavom Velebitu. Vodu je potrebno uzeti u domu na Zavižanu, jer je cisterna kod Rossijeve kuće otvorena i izložena zagađivanju, a pristup do snježnica je mučan i orientacijski težak.

G. Starigrad — V. Brisnica — Rossijeva koliba
(5,00 sati)

Uspon počinje u Gornjem Starigradu (Senjskom, ne Pakleničkom!) na jadranskoj magistrali oko 15 km južno od Jurjeva u zaseoku Bralići (oko 270 m). Od magistrale brdskom cestom 4 km uzbrdo u selo Veliku Brisnicu (oko 500 m) koja je smještena oko prostrane planinske terase. Preko visoravni, mimo dvije velike cisterne sa dobrom pitkom vodom, do jugoistočnih kuća. Odavde strmim nogostupom obilazeći sa sj. strane Bili kuk (976 m) na njegovo istočno podnožje do ruba šume, pa kroz nju u istočnom pravcu na stanove Plančice i dalje u istom smjeru do zapuštenih stanova Klanac. Od Klanca i dalje na istok u šumsko područje Smrčeve doline u Cipala penje se kroz čuvano je područje prastarih šuma u koje je samo mjestimično prodrla sjekira seljaka. Ove guste crnogorične šume nastavljaju se prema jugu bez oštре granice u Cipala na podnožju Rožanskih kukova, u područje sličnih osobina, ali ve-

Premužićevom turističkom stazom kroz ljuti krš

čeg prostranstva i još razvijenijih kraških oblika. Gustom šumom slabo vidljivom stazom izlazi se na nešto bolje ugaženi put, koji vodi pod Grmovaču (1675 m). Južno od Gromovače, na prelazu iz Smrčeve doline u Cipala penje se kroz šumu strmi i slabo utri nogostup uz rub duboke ponikve na istoki preko Legčeve Štiroveće do Rossijeve kolibe na Jerković docu.

Ocjena puta. Uspon u Rožanske kukove preko V. Brisnice veoma je zanimljiv jer prolazi prekrasnim šumama Smrčeve doline pružajući putniku posebni doživljaj, ali se može preporučiti samo snalažljivim i ustrajnim planinari-ma uz dobru specijalnu kartu ili u pratnji vodiča, jer nije markiran. U prvoj trećini put prolazi golin kršem bez hladovine, a kasnije kroz šume koje su tako guste da se staza mjestimično gubi. Orientacija je dakle vrlo teška. Na putu treba sviadati visinsku razliku od oko 1300 m. Vodu treba uzeti u V. Brisnici, a tu se može naći i vodič.

Alan — Rossijeva koliba (3,20 sati)

Od planinarskog skloništa u šumarskoj kući na Alanu (1305 m) treba uzbrdo kroz šumu na si. do markirane Premužićeve staze, koja dolazi s desna od alanskog prevoja, gdje prelazi iz Srednjeg u Sjeverni Velebit. Premužićevom stazom uzbrdo u zavojima na istočno podnožje Alančića. Putem staza na zapadnom kraju jedne velike okuke prelazi šumske proplanke (zanimljiva flora), oda-kle je lijep vidik na more. Na istočnom podnožju Alančića staza dosije visinu od blizu 1.600 m i dalje vodi uglavnom položito. Sa tog mjeseta uspon na Alančić (1612 m) je laka šetnja od desetak minuta (bez puta lijevo zapadno od staze preko livada na sam vrh).

Staza produžuje na sl. kroz šumu Daščevac i pokraj vode Rožanska Ruja izlazi na travnata Rupišta. Odayle dalje pružaju se travnate košanice sa slobodnim vidicima na razne strane. Drveće tek tu i tamo pravi manje oaze, koje svojim tamnim zelenilom pružaju slikoviti kon-trast svijetlo-zelenim cvjetnim livadama. Nakon velikog zavojova pod travnatim Serovskim vrhom (vrh je oko 50 m lijevo iznad puta) staza izlazi na prevoj između Serovskog (1663 m) i Golog vrha (1670 m), odakle se pruža jedan od najljepših pogleda u Sjevernom Velebitu

Tu se od lijeva na desno vide: V. i G. Zavižan sa Vučjakom, zatim Crikvene i Vratarski kuk u Rožanskim kukovima, u pozadini V. Rajinac, dalje desno najviši vrh u Hajdučkim kukovima i dva kamenita vrha Krajačevog kuka.

Staza tu ostavlja primorski niz vrhova i oštrim zavojem se spušta desno obronkom Golog vrha kroz vrlo lijepu bukovu šumu do z. podnožja Krajačevog kuka (uspon na vrh desno bez puta oko 50 minuta). Dalje se staza u blagim zavojima penje prema kamenitoj stjeni Crikvene (1641 m) i stepenicama uklesanim u kamen na prevoj između njenog i. i z. vrha (uspon na najviši vrh lijevo od staze 10 minuta penjanja kroz kamen). Iza prevoja staza ulazi u najdivljiji dio Rožanskih kukova. Većim dijelom je usječena u stijene ili prelazi lijepo izgrađenim vijaduktima. Lijevo od staze ostaju Premužićev i Hircov kuk, a desno impozantna okomita stijena troglave Varnjače, Rossijev, Novotnijev i Poljakov kuk. Na spomenute kukove nema puta, ali je orijentacija lagana, jer su svi vidljivi sa staze. Međutim, uspon na njihove vrhove određa su penjački pot-puhati, jer svi smjerovi vode kroz divlji krš i rastrgane stijene.

Staza se dalje probija među stijenama, prolazi kroz dva travom obrasla kotla, D. i G. Božin dočić, a zatim grebenom između Gajinove i Puževe vrtalice izlazi na prevoj između Hircovog i Rossijevog kuka. Odayle ima svega par minuta silaza do Rossijeve kolibe na Jerković docu.

Ocjena puta. To je najljepši dio Premužićeve staze i jedna od najljepših tura na čitavom Velebitu. Put prolazi kroz nekada najneprohodniji dio Rožanskih kukova i omogućava laki pristup na pojedine vrhove. Osim toga pruža vrlo lijep vidik na more i Velebit, a neobičnim kontrastima i razvijenom morfolojijom predstavlja čitavo bogatstvo motiva za fotoamatere. Staza je tako traširana, da je maksimalno izbjegnut svalki gubitak visine i zato čitav put predstavlja nenapornu šetnju kojom treba syladati visinsku razliku od svega 300 m. Jedini strmiji uspon u samom početku puta prolazi šumom i nije izložen suncu. Orientacija je laka, izuzev u prvom dijelu, gdje je staza stradala od šumske cisterni kod planinarskog skloništa na vododerina. Vodom se treba opskrbiti na Alanu.

**Studenci — Kosinj — Lom — Rossijeva koliba
(50 km)**

Studenci su ličko seloce u bezvodnom ličkom krasu na ž. prugi Zagreb—Split. Ž. st. Studenci (580 m) udaljena je od Zagreba 192, Gospića 22 i Spilta 232 km. Nije stanica brzih vlakova. Dva km istočno od ž. st. prolazi asfaltna cesta Zagreb—Plitvice—Gospić.

Studenci su zanimljivi jer se na malom području u okolini tog sela nalazi veći broj speleoloških objekata, jama i spilja. Planinari—speleolozi istražili su neke od njih i spustili se u čitav niz ponora (lit. Božičević S.: Neki ponori i pećine u okolini Studenaca. NP 6:448, 1954), no najveći dio podzemlja još je posve neistražen (lit. Redenšek V.: Popis spilja i ponora. NP 9:178, 1957). Najzanimljivije do sada otkrivene pećine su Budina, Petrićeva, Gligina Golubnjača, Zbjeg i Ledenica. Lako su pristupačne i vrijedne posjeta Budina pećina i Ledenica.

Budina pećina nalazi se si. od ž. st. Ulaz veličine $0,70 \times 0,80$ m nalazi se na rubu jedne plitke vrtače. Pećina je duga oko 60 m i lako prohodna. Ima tri

dvorane promjera preko 10 m. Zanimljiva je radi veoma lijepog i bogatog spiljskog nakita, ali je dosta oštećena od ne-savjesnih posjetilaca (lit. Rosandić Z.: Iz podzemne Like. HP 27—239 1931).

Ledenica se nalazi 0,30 sati JZ od ž. st. u Debeloj glavici, a sastoji se od jedne velike prostorije duge 115 m i od sporednog kanala dugog 55 m. Ulaz joj je okrenut prema sz. Pećina se ubraja među najzanimljivije u Lici radi velike količine vječnoga leda i ledene spiljskog nakita, koji se ovde stvorio zahvaljujući stalnoj niskoj temperaturi od oko 0 stupnjeva (lit. Rosandić Z.: Iz podzemne Like. HP 27:241, 1931).

Od Studenaca ima 8 km asfaltirane ceste na z. do mosta na rijeci Like. Iza mosta je raskršće (desno niz Liku u D. Kosinj i Lipovo polje, lijevo u G. Kosinj, Bakovac i Lom) gdje treba skrenuti lijevo. Nakon dva km stiže se u Gornji Kosinj, koji se nalazi kod utoka Bakovca u Liku na ulazu u usku i dugu dolinu, koja se usjekla na z. duboko u Velebit u dužinu od oko 15 km.

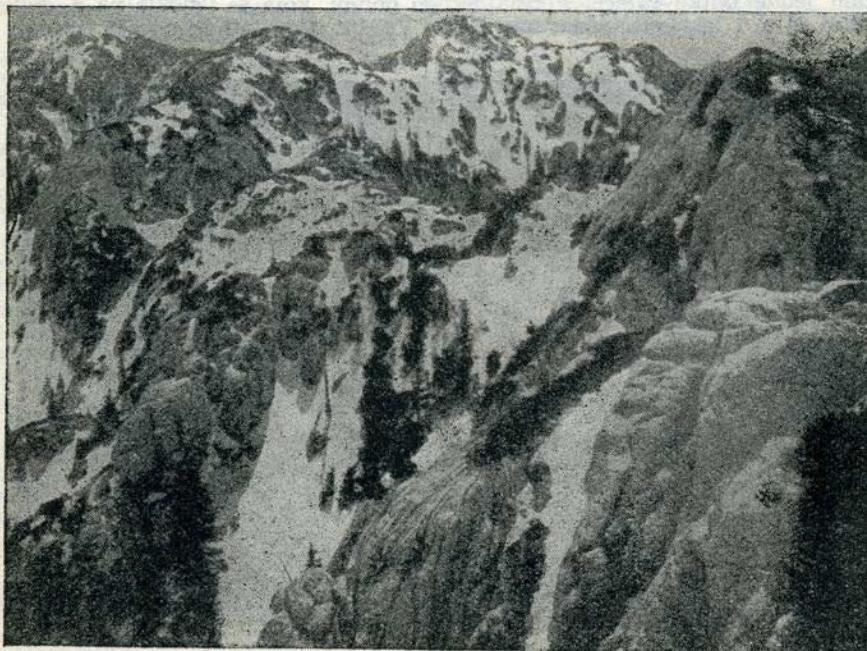
Vječni snijeg u spilji na dnu vrtače Varnjače

G. Kosinj (503 m) je tipično ličko selo. Na njegovom području bila je još u predrimsko i u rimsko doba ilirska jadranska naseobina (ratoborno pleme Parentini). Ime Kosinj je vrlo staro. Neki ga dovode u vezu s imenom Kosenc, jednim od petoro braće, koji su prema caru Konstantinu Porfirogenetu doveli Hrvate u današnju postojbinu. Na vrhu brda sz. od sela, na visini od 660 m vide se ostaci starog grada Kosinja, po kome su njezini srednjovjekovni vlasnici dobili ime Kosinjski. Narod ga danas zove Bočaj. U jednoj latinskoj ispravi iz 1461. spominje se »Lascho de Kosin«, a 1484 spominje se Ivan Kosinjski. Godine 1489. iznajmio ga je Juraj Kosinjski knezu Anžu Frankopanu, koji ga je već 1499. stalno držao. Područje Kosinja bilo je u to doba gusto napušeno i na dosta visokom stupnju kulture. Prema podacima iz opisa Like senjskog biskupa S. Glavinića (1696.) tu se nalazilo sedam crkava, zatim pavlinski samostan i tiskara u kojoj su se nekada štampale knjige za svećenike glagoljaše, o čemu još i danas postoji među narodom sačuvana

tradicija. U novije vrijeme pojavila se tvrdnja, da je u toj tiskari štampan 1483. poznati glagoljaški »Misal« najstarija poznata nam hrvatska štampana knjiga, za koju do sada nije još pouzdano utvrđeno mjesto štampanja (Kulundžić Z.: Na ruševinama prve naše štamparije u Kosinju. Lički kalendar 1961, 113). Ako bi to bilo točno, onda je kosinjska štamparija najstarija u našoj zemlji, starija čak i od štamparije u Obodu (Oktoih na Obodu kod Cetinja štampan je 1493).

Nakon turske okupacije (1527—1689) područje Kosinja bilo je posuto ruševinama. »Kossin castrum« spominje se kao ruševina od 1669. Hrvatsko starosjedilačko stanovništvo je prorijedeno, a na opustjelu zemlju doseljeno mnogo tzv. Vlaha. Između starog i novog stanovništva često je dolazilo do sukoba. Juraj Križanić koji je ovamo poslan da intervenira konstatirao je 1690. »da se siromahom Hrvaćanom velika krivica čini od Vlahov Kosinjanov«.

Iza Kosinj cesta ulazi u slikovitu dolinu Bačkova. Na tom putu treba razgledati glagolske natpise iz doba spome-

Crikvena sa sjeverne strane

nutog kneza Anža Frankopana, koji su uvidiani u crkvi sv. Vida u Sraklinu iza sela Ribnika pored same ceste, koja je eagrađena 1769. Natpis na pročelju, koji potječe iz 1503. godine, glasi:

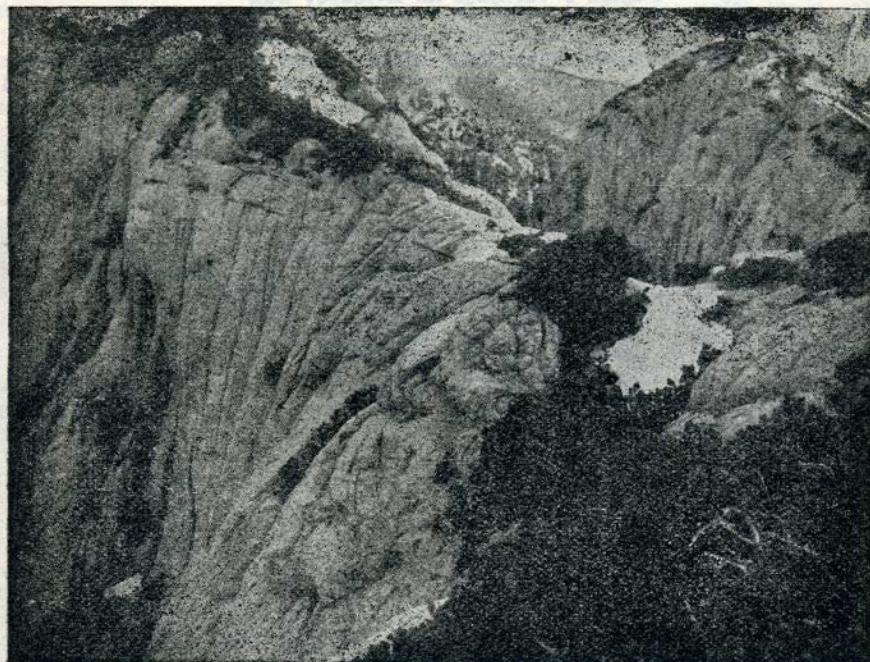
1503. let miseca iuna dan 19 vrime
vzličenoga i zmožnoga g(ospo)dina kneza
Anža F(rankopana) K(rčko) s(enjsko)
m(odruškog) i pročaja i va vrime pleme-
nitoga i počtanoga č(lovi)ka Ivana Martiniševića ki bišo t(o)mu zlugh.

Deset km iza Kosinja cesta se račva (lijevi krak u dosta lošem stanju, vodi preko Bavana prema Štirovači i Alanu, a d. noviji prema Lomu i Krasnu). Na raskršću treba d. uzbrdo. Nakon kojih 8 km puta kroz šumu stiže se do vode Begovače (izvor desno od ceste), koja je prava blagodat u ovom bezvodnom kraju. Da je taj izvor igrao važnu ulogu još u antikno doba dokazuje obližnji »pisan kamen«. To je zanimljivi rimski spomenik, koji se nalazi desetak minuta dalje u šumi (50 m lijevo od ceste). U monolitnoj stijeni, dijelom obrasloj mahovinom, uklešan je natpis latinskim slovima:

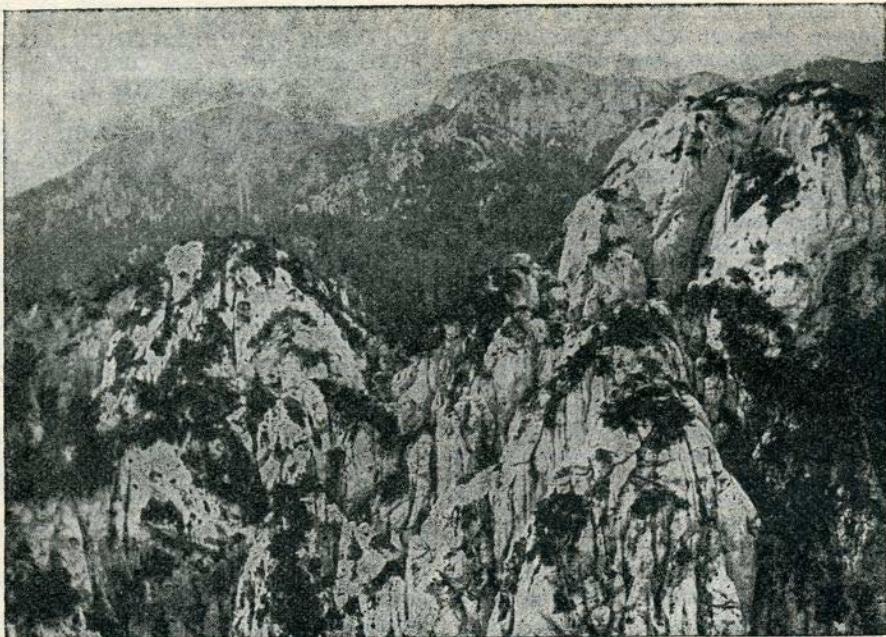
EX CONVENTIONE FINIS INTER OR-
TOPLINOS ET PARENTINOS ADITUS
AD AQUAM VIVAM ORTOPLINIS
PASUS I LATUS D

što znači: »Prema ugovoru ovdje je granica između Ortoplina i Parentina. Prelaz preko granice dopušten je Ortoplinitima do žive vode 500 koraka u daljinu, a 1 korak u širinu.« Očito je da su Rimljani ovdje intervenirali u sporu oko izvora Begovače između dva ilirska plemena: Ortoplina iz Stinice kod Jablanca na primorskoj strani i Parentina iz područja današnjeg Bakovca i Kosinja s ličke strane. Na livadama ispod izvora Begovače postoji mogućnost za kampiranje.

Nakon daljih 4 km šumske ceste dolazi se u Ledenu dragu do raskršća na dužinskoj velebitskoj cesti (d. Krasno, l. Štirovača i Jablanac). Lijevo dužinskom velebitskom cestom još oko 1 km do slijedećeg raskršća (l. Štirovača, Jablanac, d. Lomska duliba, Zavižan), gdje skrećemo desno u Lomsku dulibu. Nakon 8 km uspona kroz gусте šume u Lomskoj dulibi,

Greben Varnjače u u enjelj vlast ob ne očekuje

Pogled s Varnjače na Krajačev kuk

dugoj i uskoj dolini, cesta izlazi na Veliki Lom. Veliki Lom je veoma slijekovita i prostrana travnata čistina duga oko 1 km, a okružena strmim pošumljenim obroncima Hajdučkih kukova (lijevo) i M. Rajinca (desno). Tu se nalaze dvije šumarske kuće jedna nedaleko druge, koje su za putnika važne radi cisterne s pitkom vodom. Lomske livade veoma su pogodne za camping jer su sa svih strana zaštićene od vjetra visokim bregovima, a polazna su točka za luke izlete na M. Rajinac, Hajdučke kukove i Rossijevu kolibu. Motoriziranim izletnicima prostor kod šumarskih kuća može poslužiti kao parkiralište jer postoji mogućnost nadzora od šumarskog osoblja.

Iza V. Loma cesta opet ulazi u šumu i nakon 1 km stiže na lomsko raskršće, gdje siječe markirani jezerski put. Ravnno dalje produžava nova cesta (dovršena 1963) i uspinje se kroz šumu u zavojima (markirane kratice) oko 6 km do livada pod domom na Zavižanu.

Put na Rossijevu kolibu vodi od lomskog raskršća lijevo markiranom šumskom stazom lagano uzbrdo na jug prema Lubenskim vratima. Nakon 20 minuta stiže se do male čistine u šumi, gdje

se put račva (oznaka na kamenu kraj puta): ravno produžuje put preko Lubenskih vrata, a desno se odvaja uzbrdo staza u Rossijevu kolibu. U početku je ta staza vrlo strma, no u drugom dijelu postaje ugodnija. Prosječena je oko 1930. u vrijeme gradnje Premužičeve staze, ali je danas opet dosta zarasla. Nakon jedan sat penjanja mimo dubokih vrtića i s lijevom pogledom na stijene Rožanskih kukova, spaja se sa Premužičevom stazom, kojom ima lijevo do Rossijeve kolibe još oko 200 m.

Ocjena puta. Radi svoje dužine (50 km ceste) ovaj prilaz može se preporučiti samo motoriziranim planinarima. cesta prolazi kroz krajeve koji se odlikuju ljepotom prirode i gustim velebitskim šumama, ali je mjestimično u dosta lošem stanju. Najvećim dijelom put nije izložen suncu. Vode treba uzeti u Kosinju ili na izvoru Begovači (šumarska kuća u V. Lomu nije otvorena stalno). Cesta se sa visine od 580 m u Studencima penje na 1250 m u Lomu, a nagib ceste uglavnom nigdje ne prelazi 10%. Od Loma do Rossijeve kolibe treba svaldati visinsku razliku od 300 m.

IZLETI IZ ROSSIJEVE KOLIBE

Pasarićev kuk

(0,20 sata)

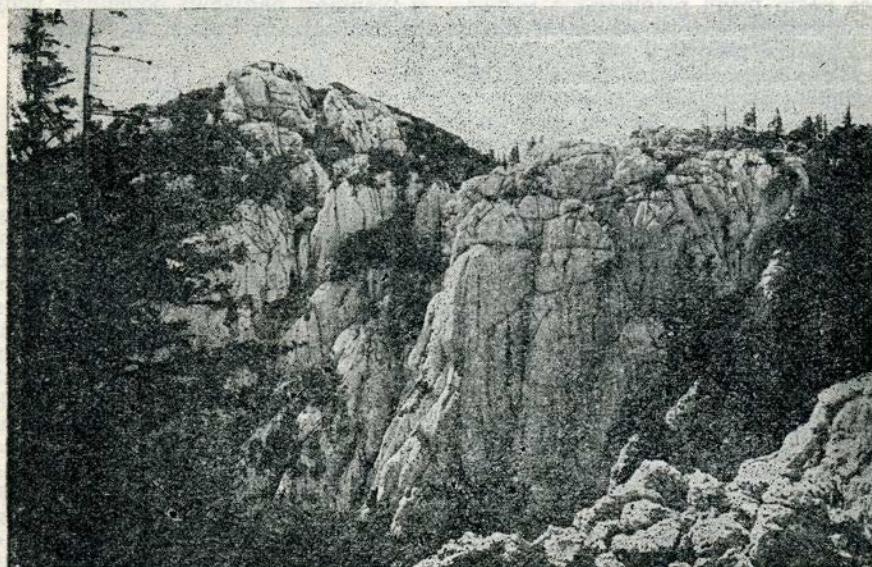
Pasarićev kuk je strma kamenita gola hridina koja se diže neposredno nad Rossijevom kolibom. Ime ovome vrhu da li su 1929. planinari prilikom gradnje Rossijeve kolibe, a nazvali su ga po tadašnjem zaslužnom predsjedniku HPD-a profesoru Josipu Pasariću (1860—1937), jednom od prvaka planinarskog života u Hrvatskoj. Uspon je moguć izravno od kolibe uz strmu liticu u pravcu sjevera tridesetak metara do hrpta, pa po hrptu lijevo na najviši vrh (oko 1650 m). Uspon nije težak jer ima dovoljno dobrih oprimaka, ali je ipak potreban stanoviti oprez, osobito nakon kiše kada je stijena skliska.

Rossijev — Novotnijev — Vratarski kuk

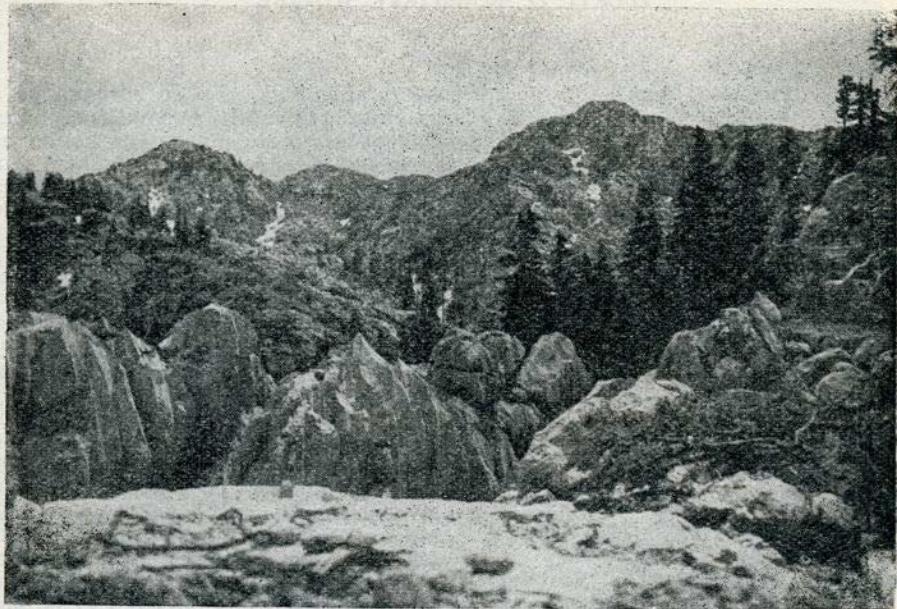
(1—2,00 sata)

Planinari koji vole uživati u slobodnom penjanju naći će za to obilje mogućnosti u grebenskoj turi Rossijev—Novotnijev

—Vratarski kuk, ako su spremni da se odreknu udobnosti Premužičeve staze. Taj greben počinje nedaleko kolibe, zapadno od staze sa Hircovim kukom iznad Legčeve Štirovače i nastavlja se istočno od staze sa spomenuta tri kuka. Prilazi od kolibe Premužičevom stazom preko Jerković doca u pravcu Alana oko 100 m do malog prevoja između Hircovog i Rossijevog kuka. Odavde se treba lijevo bez puta popeti na dosta lako pristupačni Rossijev kuk (visok oko 1600 m). Planinari su ga 1929. isto kao i kolibu nazvali po zaslužnom botaničaru i marljivom velebitskom istraživaču Ljudevitu Rossiju (1850—1932). Sa Rossijevog kuka treba se spustiti na drugu stranu uskim kratkim kaminom po prirodno stvorenim stepenicama u vrtaču pod Novotnijevim kukom. Prelazeći njegovim bokom po točilu koje se ruši u tu vrtaču, treba zakrenuti desno od grupe stijena, koje prijeće dalji put u tom pravcu, i tu skrenuti lijevo u pravom kutu uz stijenu. Nakon kratkog uspona preko te stijene i njezinih rebara, gdje ima nešto trave, zakrenuti desno i dalje hrptom na vrh (dovje oko 50 minuta). Novotnijev kuk dobio je

Hircov kuk sa istočne strane

Gromovača

Ulica 802—D

ime u isto vrijeme kad i Rossijev. Nazvan je imenom profesora Vjekoslava Novotnija (1843—1928), jednog od najzaslužnijih hrvatskih planinara starije generacije i pisca naših prvih planinarskih vodiča.

Pasiomirani i vještiji planinari mogu istim smjerom prodrijeti sve do skupine Vratarskog kuka (1678 m). Kroz taj teško prohodni teren nema nikakvog puta ni markacije. Svaki treba sam da si pronađe najpogodniji smjer među stijenama i vrtačama. Trajanje ove penjačke ture kreće se od 1/2 do 1 sat, što ovisi o snažaljivosti i kondiciji pojedine osobe. Sa Vratarskog kuča nešto je lakši silaz na drugu stranu do jezerskog puta na Lubenskim vratima. Po tim vratima dobio je Vratarski kuk svoje ime. Lubenska vrata su prijevoj, koji dijeli Rožanske od Hajdučkih kukova, a preko kojeg prelazi put Krasno—Jezera—Lubenovac—Kozjak.

Pitanje narodnih imena za pojedine vrhove u ovom grebenu nije riješeno, a niti za to ima izgleda. Radi gubitka ekonomskog interesa za ovo područje među stanovnicima Podgorja, danas je teško naći domoroca koji bi mogao dati pouzdane podatke. Doduše u zapisima starih planinara spominju se neka narodna imena: za Hirsov kuk ime Cipalski kuk, za Rossijev Zeleni kuk, a za greben koji

obuhvaća Rossijev, Novotnijev i Vratarski kuk zajedničko ime Štirovac. No kako je to danas nemoguće provjeriti, zadržali smo u ovom vodiču imena koja su planinari nadjenuli pojedinim penjački zanimljivim kukovima.

Gromovača (1675 m)

(1,00 sat)

Premužičevom stazom na sjever u pravcu doma na Zavižanu pola sata (oko 1,5 km) do mjesta gdje se od staze odvaja lijevo uzbrdo strmi markirani nogostup kroz klekadinu (natpis na kamenu). Preko dviju pećina stiže se na kameniti vrh Gromovače za pola sata. Uspon nije naročito težak, premda je potrebno probijati se kroz klekadinu. U kamenitim liticama treba pojačati oprez i to naročito nakon kiše, kada je stijena skliska. Orientacija nije teška. Put kroz klekadinu bio je prosiječen 1935, ali je danas opet dosta zarasao. Gromovača je markantna kamenita gromada orijaških dimenzija, koja nadizuje niz okolnih kukova. Radi svoje visine i položaja omogućava lijepi pogled na more i velik dio Velebita. Na putu od Rossijeve kolibe prema Zavižanu uspon na Gromovaču je veoma zahvalna usputna šetnja.

Premužićev kuk (oko 1620 m)

(1,00 sat)

Premužićev kuk se nalazi u krševitom grebenu koji se proteže zapadno od Crikvene, udaljen svega oko 300 m. Greben-ski pristup je odviše opasan radi okomitih i glatkih stijena. Najlakši je pri-stup s južnog podnožja Crikvene. S pre-voja između I. i Z. Crikvene treba se spustiti stazom do podnožja stijene u pravcu Alana, najprije stepenicama, a zatim zavojima. Na podnožju Crikvene treba skrenuti desno od staze i dalje prodi-rati podnožjem bez puta, tražeći najpo-godniji pristup u pravcu vrha. Ovaj us-pon predstavlja pravu penjačku atrak-ciju, koja dolazi u obzir samo za sna-lažljive i vrlo okretne planinare. Osobito treba biti na oprezu na prevoju između Crikvene i Premužićevog kuka, gdje je takovo bogatstvo vertikalnih oblika, da se to riječima jedva može opisati. Tu ima desetak strahovitih jama snježnica, čije su strane tako glatke i okomite, da je svaki pad fatalan. Širina njihovih ot-vora je tek par metara, a dubinu im je većinom nemoguće ocijeniti, jer se dno gubi u mraku. U nekim od njih nazire se vječni snijeg, a neke su u dubini me-dusobno spojene podzemnim vratima.

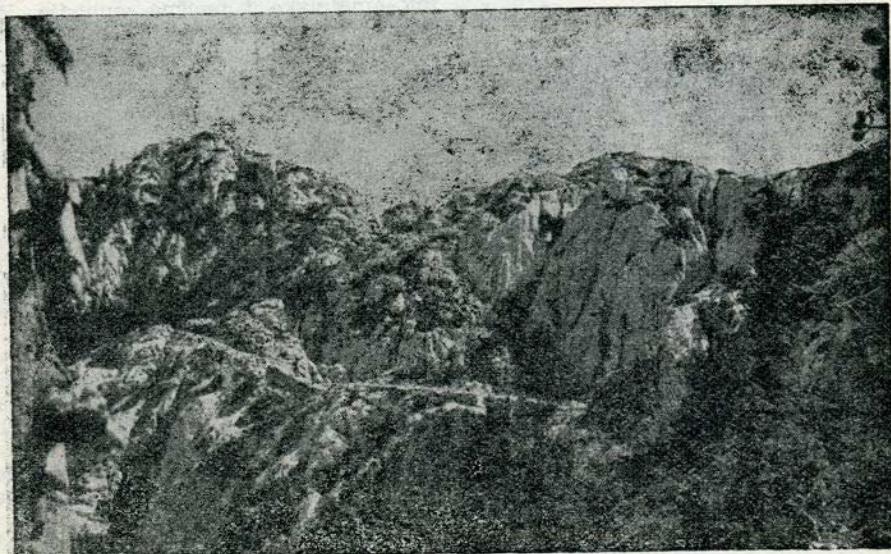
Ovom kuku dao je ime 1930. dr Ivan Krajač, tadašnji predsjednik HPD-a, a nazvao ga je imenom ing. Ante Premuži-

ća (r. 1889), genijalnog projektanta vele-bitiske turističke staze, koji je te godine na kuk izvršio prvenstveni uspon.

Crikvena (1641 m)

(0,30 sati)

Premužićevom stazom prema Alanu najprije na prevoj između Ročevog i Hircovog kuka (oko 100 m), zatim na drugu stranu stazom među stijenama koje dijele Gajinovu vrtacu (desno) od Puže-ve (lijevo). Staza silazi stepenicama kroz Gornji i Donji Božin doći, te se u ne-koliko kratkih zavoja penje prema Crikveni (lijevo krasan pogled na Varnja-ču), i stiže na prevoj koji je usječen iz-među njenog istočnog i zapadnog vrha (krasan vidik na jug prema Krajačevom kuku desno i Kozjaku lijevo). Sa prevoja desno kroz stijenu na zapadni vrh, koji je označen markacijama. Za uspon je potrebno nešto penjačke vještine. Nakon par minuta veranja stiže se na vrh, oda-kle se pruža lijep i informativan pogled na čitave Rožanske kukove. U glatkim pločama samog vrha nalazi se kamenica, gdje se nakon kiše može naći pitke vode. Sa prevoja može se lako stići za par minuta i na istočni vrh, koji se na dru-gu stranu okomito ruši prema Varnja-či. Premda je otpriklike iste visine kao i zapadni, pogled se znatno razlikuje i predstavlja posebni doživljaj.

Vijadukt Premužićeve staze pod Crikvenom

Varnjača (oko 1630 m) (oko 1,00 sat)

Varnjača je golema hridina okrunjena s tri kamenite glavice. Po svojoj ljetopisu i neobičnoj harmoniji okomitih stijena, ostavlja duboki utisak na svakog prolaznika. Njen hrbat dug je oko 400 m, a mjestimično širok svega jedan metar. Greben Varnjače pruža se u smjeru sjever-jug paralelno s Premužićevom stazom, a sastoji se iz bijelog hraptavog vapnenca. Kamen tu nije kršljivi i zato unatoč strmini omogućava sigurno penjanje. Od Rossijeve kolibe treba Premužićevom stazom četvrt sata hoda (oko 700 m) prema Alanu. Nakon G. i D. Božinog dočića staza pravi jedan zavoj ispred Crikvene, odakle se lijevo od puta pruža krasan pogled na zapadnu stijenu Varnjače sa sva tri njena vrha. Odayle lijevo bez puta kroz stijene i klekovicu treba odabratи najpogodniji pravac do lijevog (sjevernog) vrha Varnjače, a zatim grebenom na srednji i južni vrh. Njihova visina iznosi otprilike 1630 m. Uspon od staze traje 20—60 minuta, što ovisi o subjektivnim okolnostima, a predstavlja malu ali lijepu penjačku turu, koja se može izvesti bez tehničkih pomagala. Ipak, šetnja grebenom je samo za osobe koje ne pate od vrtoglavice. Prve poznate i registrirane uspone na Varnjaču izveo je dr. Ivan Krajač 1912. godine, a svojim putopisima 1930—1932. ujedno je i najviše pridonio njenoj popularnosti među planinarima.

Zapadna stijena Varnjače je po svojim oblicima jedna od najmarkantnijih u Velebitu, a i po dimenzijama se ubraja među značajnije stijene. Visina joj iznosi mjestimično preko 100 m. Najvećim dijelom je glatka, a ponegdje je išarana okomitim žlijebovima. Nekoliko crnogoričnih stabala, koja su našla mjesto u okrilju same stijene, daju čitavom kompleksu naročitu slikovitost. Južna glavica Varnjače veže se prema zapadu na Crikvenu, a prema jugu se ruši poput kule do svog podnožja, gdje se nalazi veliki otvor Hajdučke pećine. Spilji se može prići preko prevoja između Varnjače i Crikvene. Na sjeveru veže se Varnjača rastrganim nižim grebenom sa Novotnjievim kukom. Istočno od tog grebena, pod sjevernom stijenom Varnjače nalazi se vrtača Varnjača, jedna od najgrandioznejših vrtača u čitavom Velebitu.

Vrtača ili jama Varnjača je kameni kotao promjera 100—200 m sa oko

mitim stranama visokim otprilike 150 m. Okružena je brojnim kukovima i tornjevima: s juga joj je sjeverni vrh Varnjače, sa sjevera Novotnjiev kuk, sa zapada greben koji veže vrh Varnjaču s Novotnjievim kukom, a s istoka isto takav greben, u kojem dominira Poljakov kuk (oko 1610 m). Poljakov kuk je posve nepristupačan sa svih strana. Nazvan je po poznatom velebitskom istraživaču i piscu »Vodiča po Velebitu« (Zagreb 1929), profesoru geologije dru Josipu Poljaku (1882—1962). Uz krajnji oprez može se sa zapadne strane sići na dno vrtače. Tu se u prostranoj polupećini nalazi golema količina vječnoga snijega. U susjedstvu je još jedna velika polupećina, a po okolnim stijenama urezani su duboki vertikalni žlijebovi, visoki po dvadesetak metara, glatki i ravni.

Citav kompleks Varnjače, tri vrha sa vrtačom istoga imena, po bogatstvu svojih oblika i po svojim dimenzijama spadaju u kulminaciju Rožanskih kukova i velebitskog krša. Rijetko gdje osjeća čovjek tako izrazito čuство osamljenosti kao ovdje u divljoj kamenoj gorskoj prirodi, među nepristupačnim tornjevima, stijenama, kukovima, šljicima, vrtačama, ponorima i drugim brojnim detaljima dinarskog krasa. Svaki posjetilac može ovdje naći obilje mogućnosti da zadovolji svoje penjačke, istraživačke, foto-amaterske i naučne ambicije. Područje Varnjače još uвijek je istraženo tek djelomično i mnoge nepoznanice čekaju na svoje rješenje.

Krajačev kuk (oko 1690 m) (1,20 sati)

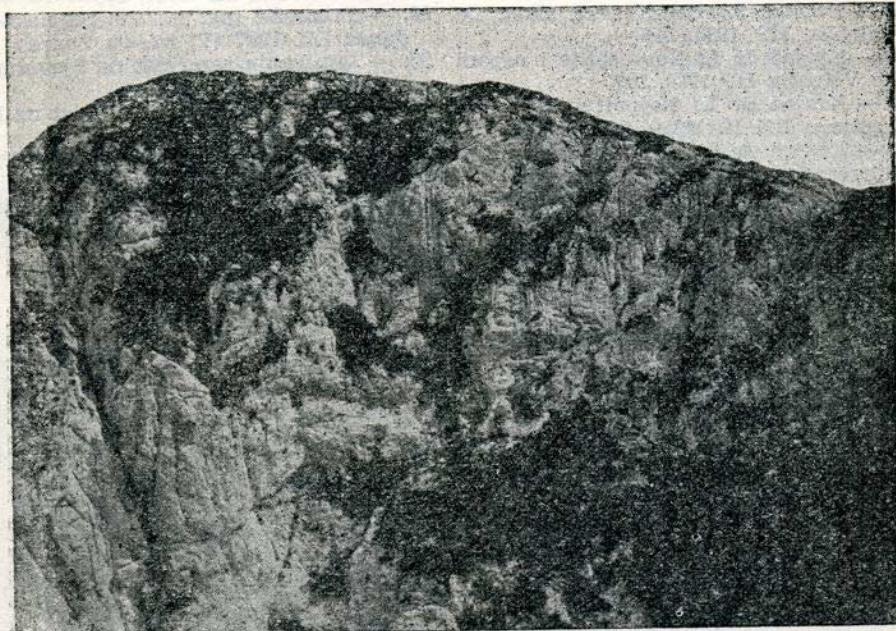
Krajačev kuk je izrazita skupina u južnom dijelu Rožanskih kukova u kojoj se svojom veličinom i oblikom jasno ističu dva veća vrha. Svojom slikovitošću i položajem privlače pogled svakog putnika na Premužićevu stazu, bez obzira dočazi li sa sjevera ili juga. Prilaz nije težak, jer Premužićeva staza prolazi zapadnim podnožjem skupine. Od Rossijeve kolibe Premužićevom stazom ima oko 40 minuta (2,5 km u pravcu juga). Putem sa prevoja na Crikveni je vrlo lijep i informativan pogled na Krajačev kuk. Sa Crikvene staza se spušta do njegovog podnožja, gdje treba sa staze skrenuti lijevo i, kratkim silazom do jedne livadiće, odakle vodi stalni blagi uspon obilazeći

skupine kamenja po obronku obrasлом bukovinom. Dalje preko dosta strme stijene na bočinu najvišeg kuka i tom bočinom kroz nisku polegnutu klekovicu na sam vrh. Taj put bio je markiran i prosječen 1933. godine, no danas je opet prilično zarastao. Uspon od staze traje manje od jednog sata. Masiv Krajačeva kuka nastavlja se od vrha prema istoku, gdje završava Lubenskim kukom iznad velikog kraškog polja Lubenovca.

Kuk je dobio ime po dru Ivanu Krajaču (r. 1887 u Senju, po zanimanju pravnik), koji se prvi popeo na taj vrh (1928) i koji je najviše zaslужan za otkrivanje turističke vrijednosti Rožanskih kukova. Krajač je bio predsjednik HPD-a od 1921. do 1925, kada je kao Radićevac ušao u jugoslavensku vladu. Kao ministar za trgovinu i industriju mnogo je pridonio razvijatku planinarstva u našim krajevima.

Oko Krajačeva kuka postoji još uvijek niz neriješenih problema. Do danas nije

još tačno utvrđena ni njegova visina. Na vojnoj specijalnoj karti taj vrh nema označenu visinu (vjerojatno jer se nalazi tačno na rubu sekcije 1:50.000), ali ako je tačno Krajačovo mišljenje da mu je visina 1690 m, tada bi to bio po visini drugi vrh u Sjevernom Velebitu. Drugo pitanje je narodno ime za taj vrh. Premda se radi o vrlo markantnom i uočljivom masivu, do danas još nije utvrđeno narodno ime. Postavlja se pitanje, ne bi li bio ispravniji naziv Krajačevi kukovi, jer se u stvari radi o nekoliko a ne jednom kuku, i konačno da li Krajačeve kukove treba smatrati sastavnim dijelom Rožanskih kukova, ili ih zbog njihove veličine i izdvojenosti treba smatrati samostalnom skupinom. Prostrani kraški kompleks između Premužićeve staze i Lubenovca, u kojem dominira Krajačev kuk, do danas je planinarski još posve neispitano područje.

Sjeverna stijena Krajačevog kuka

LITERATURA

Kratice:

HP = Hrvatski planinar,
RK = Rožanski kukovi,
NP = Naše planine,
LK = Lički kalendar.

1. — Krajač dr I.: RK u Sjevernom Velebitu HP 1922, 57
2. — Poljak dr J.: Donji ili RK HP 1928, 233
3. — Planinarska koliba na RK HP 1929, 217 i 289; 1930, 28, 267 i 355; 1936, 222, 1937, 230; 1938, 236; 1939, 250; NP 1956, 71.
4. — Premužić ing. A.: RK HP 1930, 18
5. — Krajač dr I.: Varnjača HP 1930, 99
6. — Krajač dr I.: Novi prvi uspon u RK HP 1930, 152
7. — Sa RK i Zavižana HP 1930, 157 i 359
8. — Premužić Ing. A.: Silaz u jamu Varnjaču HP 1930, 163
9. — Krajač dr I.: RK HP 1930, 243
10. — Krajač dr I.: Novogradnje putova na Velebitu i značenje njihovo HP 1930, 282, 311, 339
11. — Pasarić J.: Planinarska slava na Velebitu HP 1930, 295
12. — Krajač dr I.: Nove spilje i usponi na Velebitu HP 1930, 327
13. — Krajač dr I.: Najpotrebnije marmacije u RK HP 1930, 366
14. — Krajač dr I.: Novi visinski put u Sjevernom Velebitu HP 1931, 272
15. — Krajač dr I.: Zimski i novi usponi u RK HP 1930, 374
16. — Premužić ing. A.: Crikvine HP 1931, 325
17. — Krajač dr I.: Novi putovi na Velebitu HP 1931, 373
18. — Premužić ing. A.: Novi visinski put u Sjevernom Velebitu HP 1932,
19. — Krajač dr I.: Sjeverna vrtača Varnjače HP 1932, 1
20. — Krajač dr I.: Novi usponi u RK HP 1932, 82
21. — Krajač dr I.: RK u Velebitu HP 1932, 112
22. — Pasarić J.: Dovršenje visinskog puta na Velebitu HP 1932, 282
23. — Krajač dr I.: Novi visinski putovi na Velebitu HP 1933, 6
24. — Premužić ing. A.: Turističko otvaranje Velebita HP 1933, 143
25. — Premužić ing. A.: Velebit nekad i danas LK 1937 (V) 87—90 Zagreb
26. — Osnivanje rezervata na Sjevernom Velebitu NP 1956, 162
27. — Gušić I.: Novogodišnji izlet na RK NP 1959, 118
28. — Pražić prof. dr M.: Ing. Ante Premužić NP 1960, 1
29. — Premužić ing. A.: Velebitski listići, I. RK NP 1960, 4

SLIKE NA PRILOGU

Crikvena sa sjeverne strane

Klanac između Istočne i Zapadne Crikvene

Južni vrh Varnjače sa Hajdučkom pećinom

Klisura pod sjevernom stijenom Krajačevog kuka

Spilja pod istočnom stijenom na dnu Varnjače

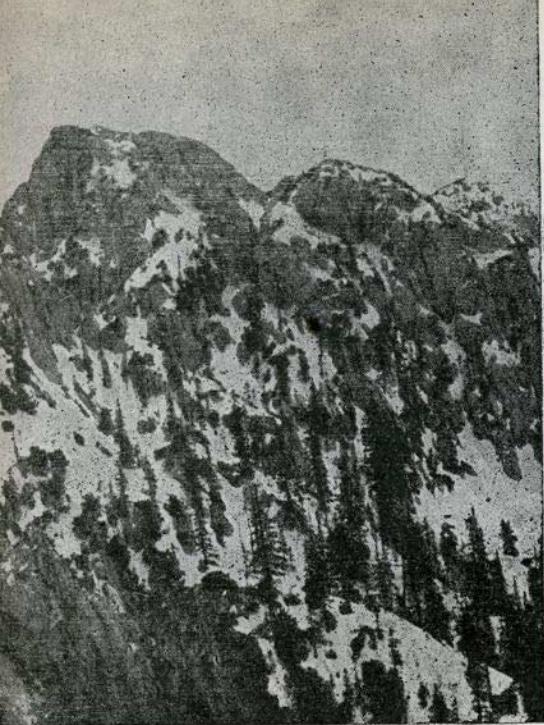
Ulaz u spilju sa vječnim snijegom na dnu Varnjače

Poljakov kuk nad istočnom stijenom Varnjače

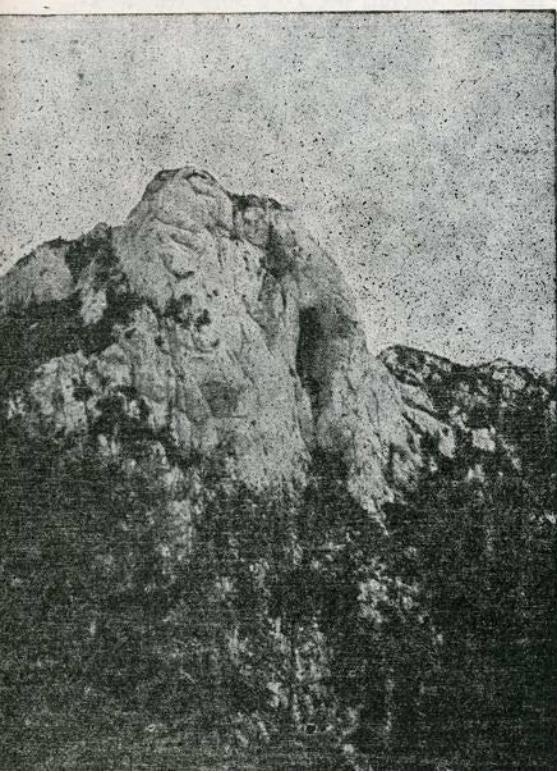
Spilja pod južnom stijenom na dnu Varnjače

Skica centralnog dijela Rožanskih kukova (na omotu)

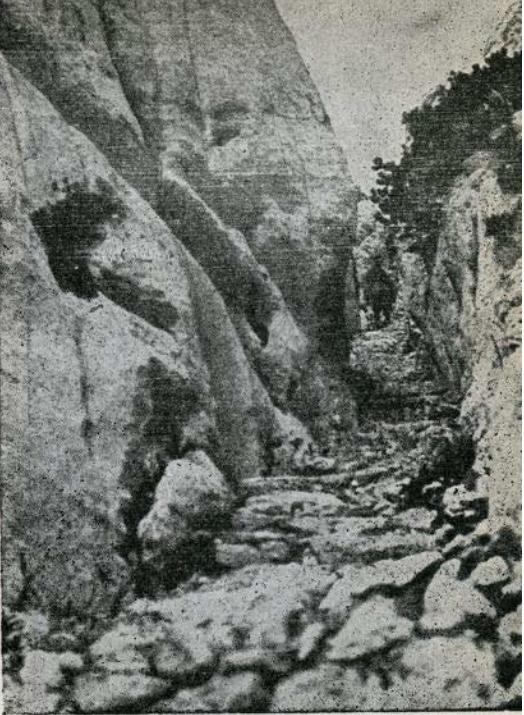
Daljinat putova od Rossijeve kolibe (na omotu)

Crikvina sa s. strane

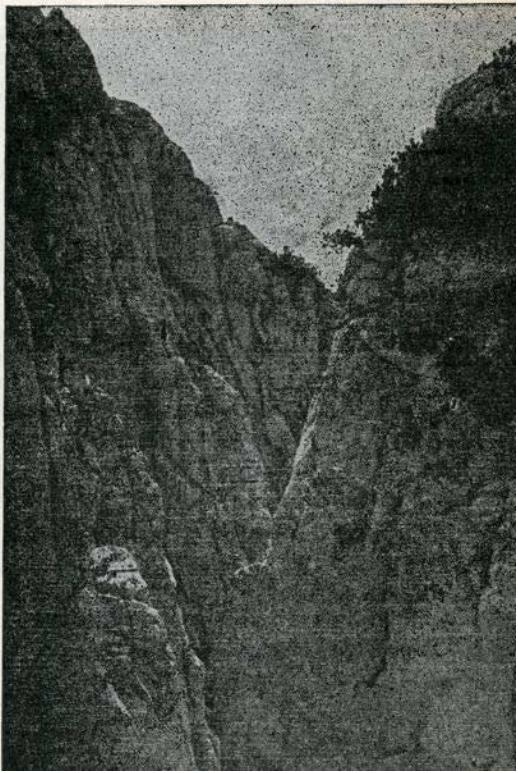

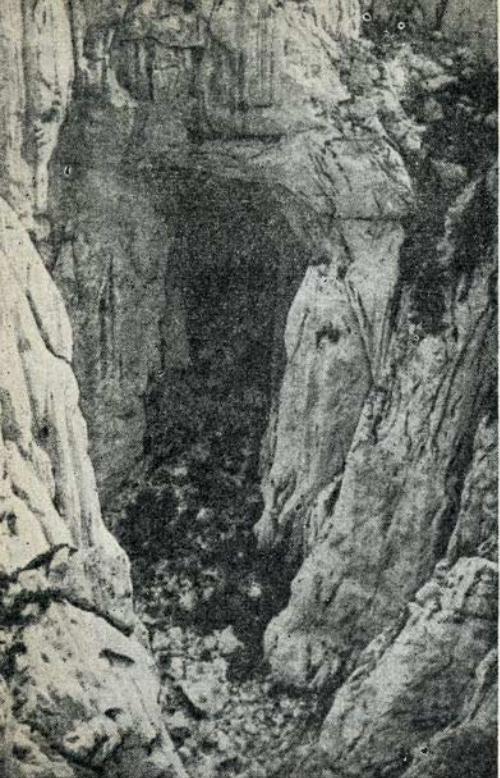
Južni vrh Varnjače sa Hajdučkom
pećinom

Klanac između I. i Z. Crikvine

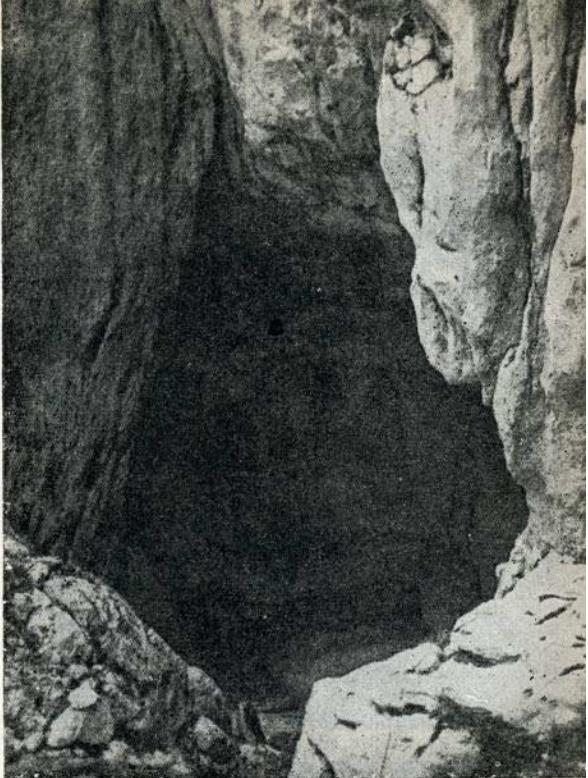
... Klisura pod s. stijenom Krajačevog kuka

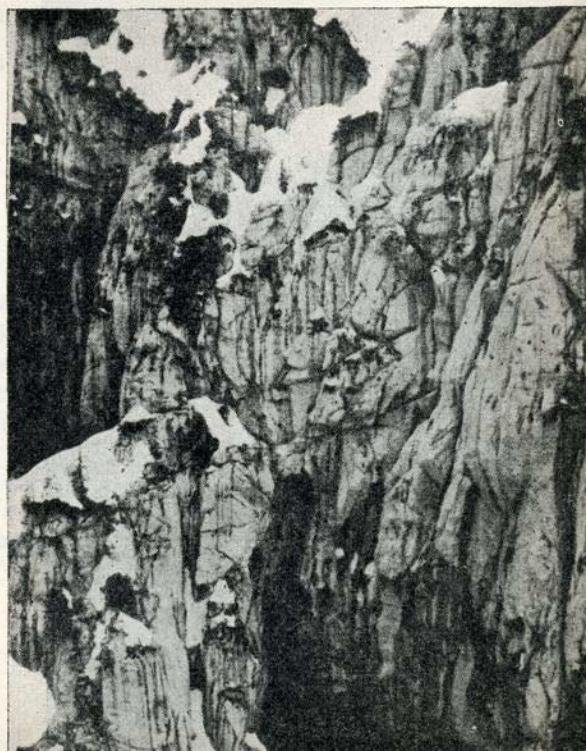
Dno Varnjače: spilja pod i. stijenom

Poljakov kuk nad i. stijenom Varnjače

Dno Varnjače: Ulaz u spilju sa vječnim snijegom

Dno Varnjače: spilja pod j. stijenom

Pitanja za diskusiju

STANKO GILIĆ, Rijeka

Naš alpinizam danas

Gdje je srž problema

U tumačenju ljudskih aktivnosti skloni smo vanjskom gledanju i »sagledavanju« problema ne proučavajući ih iznutra kroz njih same i u ovisnosti o društvenoj podlozi. U objašnjavanju uzroka i ciljeva alpinističkog čina, akcije ili djelatnosti, također je potrebno uzeti u obzir sveukupnu društvenu konstelaciju, da bi se problemi mogli protumačiti i objasniti na prihvatljiv način.

Od »učenih« i »pjesničkih« tumačenja možemo imati stanovito stilsko zadovoljstvo; autoru napisa o problemima suvremenog alpinizma možemo priznati i književni dar, senzibilitet za najfinije vibracije; možemo mu čak pozavidjeti na njegovoj vještini sugeriranja stavova i ideja — možemo to, i još mnogo toga, ali postavlja se pitanje, da li nas sve to uvođi u stvarnu, živu i neposrednu životnu praksu.

U polemikama o etici ekstremizma s jedne strane i klasičnog razdoblja alpinistike, koje je bilo »čisto« i oslobođeno svake komercijalizacije s druge strane, oko natezanja o mladima i starima, oko sitničarenja o masovnosti i kvaliteti, oko fanatizma i nedostatka ljubavi, oko kula u zraku i bijedne organizacione nemoći, oko svega toga vodile su se i vode se tolike rasprave — a stvarno korisnih rezultata nikada nismo ugledali.

Sami smo krivi

Umjesto površnog zaključka, da »list pada jer je jesen«, zar se nismo trebali već odavna zapitati, kalkva je naša materijalna, društveno-ekonomski baza na koju treba da se osloni alpinistička nadgradnja? Ako smo ponekad u historiziranju o našem planinarstvu, općenito, i o alpinizmu posebno, posegnuli za Mark-

Izvod iz referata, koji je održan na plenumu alpinista Hrvatske u Zagrebu 16. veljače 1964. godine.

sovim učenjem, nije li to bio više paravan, koji je trebao da nas zaštiti od kritike? U historijskim prikazima o našem planinarstvu pišemo, naprimjer, o tome, da li je neko predratno planinarsko društvo bilo orientirano progresivno ili reakcionarno; da li su članovi odzali na izlet da prisustvuju radničkom mitingu ili tzv. svetoj misi. I to je dakako potrebno i dobro znati, ali ni to ne stiže do srži problema.

Iz vanjske manifestacije neke pojave ne možemo izvući praktičnih poduka. Zašto nam nitko od suvremenika Josipa Sigmunda i Marijana Dragmana nije objasnio njihovu osebujnu pojавu i izvamrednu ličnost? Nije nikakva slučajnost što su upravo te svijetle ličnosti bile žrtve poslijednjeg rata. A čuli smo u »kuluarima« da je Dragmanov smjer u Klenku nastao kao izraz bunta mladog, neshvaćenog i zapostavljenog čovjeka koji je u svojem shvaćanju alpinizma bio daleko ispred svojih suvremenika. Mi, koji smo taj smjer ponavljali, osjetili smo da sam goli bunt ne bi bio dovoljno jaka poluga da podigne ondašnji naš alpinizam za jednu veliku (i nikad dovoljno shvaćenu) stepenicu naviše. Zašto je Sigmund otiašao sam samcat u nepregledno prostranstvo čvrsničke visoravn i pokušao prepenjati strop u sjevernoj stijeni Klapavice? Mladenačka nepromišljenost, bolesne ambicije, isticanje svoje ličnosti, želja za afirmacijom, introvertiranost koja nalazi ventil na uzbudljivoj granici života i smrti? Takova tendenciozna pitanja oduše su proziran veo, da bi njime uspjeli prekruti vlastitu inertnost. Zaboravljamo da ni jedan ozbiljniji uspon nije izvršen bez priprema koje su zahtijevale mnogo odričanja i požrtvovanja. Već su mnoge usijane glave uzmakle pred hladnoćom kamena u stije-

ni ili se miltava volja slomila pod topilom sunca u južnim stijenama. Konačno, zar nam trebaju smrtni slučajevi da opravdamo svoje prigovore.

Kako ćemo rado iskoristiti svaku tržavicu i najmanju netrpeljivost među alpinistima da bismo i dalje ostali u ugodnoj, uspavljajućoj atmosferi »kule slobokosne!« Olakso ćemo odbaciti svaki »megahomanski« plan mladih i seriozno ga, sa čvrstih i iskustvom potkrepljenih pozicija, kritizirati kao nedoraslog, pretencioznog i ludog pokušaja nekolicine zanesenjaka koji, eto, želete da se izravnaju sa evropskim alpinizmom! Kao da se ne možemo nikako pomiriti činjenicom, da bi neka nova generacija mogla napraviti više nego što smo mi sami mogli.

Položaj alpiniste u suvremenom društvu

I tako se »kritički« osvrćemo na neodgovorne ispade mladih ljudi, koji još ni svoj kruh ne jedu, a gube ispitne rokove radi neke stijene, produžavajući agoniju svoga studiranja u nedogled. Kako divni i neosporni argumenti! Ali pitajmo se malo: Zar bi mladi ljudi moralili žrtvovati svoje zvanje i društveni ugled kad bi njihovo djelovanje u planinama bilo priznato i svesrdno podržavano? Ne bi li bilo poštenije postaviti pitanje na crkav način: Kako da sprječimo zanemarivanje općih društvenih obaveza, a da u isto vrijeme budemo dobri i uspešni alpinisti? Jer alpinizam, kao rijetko koja druga aktivnost, zahtjeva mnogo, izvanredno mnogo vremena, a u današnjem tempu života imamo ga vrlo malo.

»Nije učio, nije studirao ili redovno obavljao neki drugi društveni koristan rad jer se 'fanatički' posvetio stijenama; a nije uspio napraviti nešto kvalitetnije u planinama jer ni materijalnu osnovu svoga vlastitog života nije bio kadar uspostaviti, reći će se za nekoga. Tako se vrtimo u krugu pomireni s time da je toliko začaran, da mi, jadni i nemoći, nismo kadri da izidemo iz njega. Rezignirano izjavljujemo: »Sad ću učiti, sad ću raditi prekovremeno i uopće neću misliti na planine!« Ili još gore: »Sad ću otici u planine. Onaj me problem u onoj stijeni toliko zaokuplja da mi je baš sve jedno što ću pasti na ispit u ili što neću ni za milimetar podignuti svoj standard.«

Skloni smo odvajati sebe »člana opće društvene zajednice« od »sebe alpiniste«. Kao da se to uopće dade odvojiti?! Zar se to može danas svako za sebe posebno

tretirati? Ako tako činimo onda nismo svijesni uloge koju naš alpinizam igra u suvremenom društvu. Kao da dobar ili loš alpinistički rad nije odraz upravo onih općih društveno-ekonomskih prilika! Zaboravljamo da, smetnjući si umajedno, ne možemo uspjeti u drugom i da su sve ljudske potrebe (pribavljanje hrane kao i sport) uvjetovane jedna drugom i međusobno isprepletenе. Drastično »rješavajući« samo jednu stranu, idemo linijom manjeg otpora. Nameće se pitanje: Kako uskladiti te dvije potrebe? Kako ishoditi od društva priznanje za rad u stijeni kao za rad za crtačim stolom ili električnom bušilicom? I konačno, kako obogatiti idejnu nadgradnju društva svojom djelatnošću u surovosti prilika koje vladaju u planinama? Čujemo li u sebi neki unutrašnji glas koji usmjerava našu aktivnost? Osjećamo li ozbiljnost situacije da smo nosioci nečega što tek, nakon velikih samoprijegora i odricanja, treba da stekne priznanje?

Ispitajmo još sami sebe da li će samo golo priznanje biti dovoljna protuteža našim često i nadlijudskim naporima; da li samo gola afirmacija može da nas stimulira, ili je za našu aktivnost potreban još neki jači motiv? Sto je to što još drži nekolicinu da ne poklekne ili pak da rezignira?

Fluktuacija i njeni uzroci

Kako da se u nekome »odjednom« pojavi potreba za usponima u najtežim smjerovima da bi opet »odjednom« takva potreba potpuno splasnula? Kako da konfrontiramo nečiju upornost sa nečijom zasićenošću? Zašto su se nekad slavna i afirmirana imena odjednom izgubila sa stranica planinarske literature i iz planina uopće? Da li su se oni povukli potpuno, ili se opredijelili za tzv. individualizam, ili nisu našli više razloga ni potrebe za nečim što nama sad izgleda tako prirodno i normalno — za penjanjem u stijenama.

Pokušajmo objasniti te pojave oduševljavanja i uzmicanja ne kroz prizmu »lišće pada jer je jesen«, nego probijajući se do uzroka koje intimno nosimo u sebi, i tada će nam biti jasno, zašto smo uspjeli ostvariti neki uspon ili smo moralni uzmaknuti?!

Iako smo samo ljudi, koji na svakom koraku grieše, izložimo se opasnosti da budemo kritizirani ili krivo shvaćeni, pa recimo smjelo i otvoreno — onako kao što

se u stijeni bez kompromisa odvajamo od sigurnog hvatišta pod prevjesom da bismo zahvatili u nešto neizvjesno iznad njega, ali ipak nešto što će nas prebaciti preko njega — priznajmo, dakle, sami sebi da smo u izvjesnom pogledu često više ljudi u stijeni nego među ljudima!

Uzmičemo od daljnje pisanja alpinističkih članaka jer će nam ih opet redakcijska ruka cenzurirati; ne želimo da je uvjeravati »one iz viših foruma« u neophodnost i društveno potrebnu aktivnost alpinista. Umorni smo od ekvilibriranja između uprave društva i potrebe odsjeka. Nihilistički tvrdimo kako se u današnjim prilikama više ništa ne može postignuti. Tvrdimo kako nema više one ljubavi ni entuzijazma kakav je bio u nas dok još nismo ni znali da postoje vestoni ili ekspansivni klinovi.

Rezigniramo, rezigniramo i šaljemo dodavola sve — zemlja će se i onako da je okretati i bez jadnih i jalovih naših želja i željica. Ali, napuštajući borbu mi ni ne slutimo koliko se otudjemo od sebe samih. Zato, ne zadovoljimo se samo konstatacijama o našim suvremenim alpinističkim problemima, nego stupimo odmah u akciju da ih rješavamo. Umjesto da se samo divimo i iskreno čestitamo nekom slučajnom entuzijasti na njegovim uspjelim dijapožitivima, potkrnjepimo svoje oduševljenje i vlastitom aktivnošću. Ne upadajmo u jadikovke i bespomoćne konstatacije o nedostatku kadrova, materijala, vremena, novca i sl. Uostalom, zar se afirmacija neke ideje stiče samo pulkim uvjeravanjem?! Zar teoretičiranje o smislu i svrsi planinarskoga može osmislići i dati toj aktivnosti cilj?! Treba shvatiti da djela stvaraju materijal za razmišljanja i zaključivanja, da pretpostvke mogu biti korisno, ali ne i jedino sredstvo rješavanja položaja i zadatka alpinista u današnjem vremenu i u prilikama koje vladaju u planinarskim organizacijama.

Ljudi odlaze iz planinarskih organizacija a da vidljivog razloga za to nema. Kažem vidljivog, jer razlozi sigurno postoje. Od novih članova ne može se očekivati da vlastitom snagom produže početni impuls. Treba stvoriti klimu za razvoj i izgradnju alpinističke ličnosti koja će jedanput preuzeti na sebe obaveze i dužnosti svojih prethodnika. Svalimo li odmah na novog člana zaduženja i funkcije, logično je da će mu se čitava naša bijedna situacija smučiti i on će potražiti izlaz u bijegu. Ne treba poći ni u drugu krajnost pa nemilosrdno iskoris-

tavati dobru volju i organizacione sposobnosti starijih članova. Prijе ili kasnije i takav će se povući, a ako i ostane u organizaciji, prijeći će na pozicije kritičerstva. Što se i pored ovih okolnosti pojedinci ipak uspiju »održati na nogama« nije toliko zasluga izuzetno jakе volje, već saznanja da se povlačenjem osiromašuje ne samo planinarska organizacija već i vlastiti duh. Dakako, uviјek je bilo onih koji su više skloni organizacionom radu i onih drugih, kojima više leži rad na terenu. Spretnom koordinacijom nekolicine ovakvih, postižu se najbolji rezultati.

Kako stvoriti povoljnu klimu

Za svaku šиру aktivnost potrebna je stanovita atmosfera. Dok su izlozi u velikim alpinističkim centrima naprosto preplavljeni alpinističkom literaturom, dotle se kod nas smatra dogadajem ako neka knjižara nabavi samo jedan, primjerak neke alpinističke edicije — odrabane po tko zna čijem kriteriju. U tom smislu morali bi formirati čitalački ukus i šire planinarske publike i zahtijevati od naših knjižara da zadovolje bar osnovne kulturne potrebe onih koji imaju potrebe za takvom vrstom literature. Da-pače, smatram da je neodgodivo potrebno osnivanje jedne ekskluzivne alpinističke biblioteke, koja bi ne samo dobavljala najuglednije alpinističke časopise nego i edicije o osvajanjima novih planina, o novim usavršavanjima na polju alpinističke tehnike, o ekspedicijama u Himalaju i Ande, o kartografiji planinskih područja itd. Alpinizam ne bi smio biti samo stvar planinarske organizacije, još manje samo stvar pojedinaca, on treba da bude jedan od pokazatelja općih društveno-političkih prilika neke zemlje, pa tako i naše. Kao što ni školstvo nije danas samo stvar u briga prosvjetnih radnika, već u njoj sudjeluje i šira društveno-politička zajednica, tako se i odgoj novih kadrova u alpinizmu ne bi trebao zaustaviti na ograničenim mogućnostima Saveza ili čak nekog alpinističkog odjeljaka.

Cujemo da je u posljednje vrijeme interes za alpinizam kod omladine vrlo malen ili skoro nikakav (sa izuzetkom splitske omladine). Da smo stvorili potrebnu atmosferu, da imamo dovoljne alpinističke literature, kad bi u finansiranju alpinističkih tečajeva sudjelovala šira društvena zajednica (sjetimo se kako je u tom pogledu u Sovjetskom Sa-

vezu, Poljskoj, Bugarskoj), kad bi se odgoju mlađih mogli posvetiti ljudi koji bi se isključivo time bavili i kada bi se to shvatilo kao društveno opravdana profesionalna djelatnost, onda bi sigurno i odaziv omladine bio masovniji, njezin rad bio kvalitetniji, djelovanje u alpinističkim organizacijama dugotrajnije — ukratko: klima bi bila takova da bi lako riješili probleme koji nas sada muče, i iz kojih naoko nema izlaza. Problema bi i dalje bilo ali njihovo rješavanje ne bi bilo onako bezizgledno kao što nam to danas izgleda. Ovakav se obrat, dakako, ne bi mogao desiti preko noći niti sam od sebe. Radi se samo o tome koliko nam to leži na srcu.

U vezi s tim često se lomimo oko pronaalaženja i objašnjavanja motiva iz kojih izvire potreba za alpinizmom. Nije dovoljno da se pri tome pozivamo na ono što su drugi (tko zna kada i za koje prilike) rekli ili napisali, već treba u mnoštvu izabrati tzv. reprezentante, tj. ličnosti koje u određenom vremenu daju ton i stil alpinističke misli. Ovo bi nas istraživanje daleko doveo i obuhvatilo bi čitavu jednu studiju, pa bi se u ovom referatu radije ograničio na samu konstataciju da ti motivi postoje, da su oni dovoljno jaki i neodoljivi u intenzitetu i želi da ih zadovoljimo — da im nađemo prikidan izraz u alpinističkoj djelatnosti.

Problem mlađih kadrova

Ovdje nas više zanima, kako mlade privući i zainteresirati za alpinizam. Svojstveno je mlađima da žele dati izraz sa-moga sebe u nečemu što je veliko i značajno. Premda najčešće pogrešno obavijesteni o sadržaju alpinizma, oni ponekad ipak instinkтивno osjetje da bi upravo na tom području mogli sebe najcjelovitije izraziti. Rukovođeni tom potrebom (uz mnoge druge komponente) oni očekuju da na prirodan način produže sebe i nastave na ramenima svojih prethodnika. Bez te logične potrebe ne bi bilo progresa ni u umjetnosti, ni u sportu, ni uopće u kulturi. Ali nakon prvog impulsa oni se uvijek nadu na početku, izolirani i bez podrške. Lako će otici u organizaciju koja im više pruža, gdje imaju osjećaj čvršće organiziranosti i sistematskijeg rada (npr. »Partizan«). Ne bi bilo ni malo društveno korisno odvraćati ovakve »naše« članove od obaveze, dužnosti i rada u drugim društvenim organizacijama, ali bi bilo svakako potrebno

ispitati uvjete i razloge koji takvog člana više vezuju za jednu, a manje za drugu organizaciju. Trebalо bi biti načistu s tim što ljudi očekuju, a što dobivaju od alpinističkog odsjeka. Odgovorimo li na ovo pitanje ispravno i bez ograničenja — biti ćemo bliže uzrocima fluktuacije, a s tim u vezi i uzrocima nedostatka kadrova.

Potrebito je onemogućiti one, koji samo kritiziraju i »usmjeravaju«, nemajući što da izgube. Pozivanjem na odgovornost, kritiziranjem, radi kritiziranja, jalom i netrpeljivošću prema bilo kojem obliku individualnosti i snage ličnosti kod pojedinih alpinista, ne postiže se ništa. Onoga koga zaokupljaju stvarni alpinistički problemi nikada neće previše zaokupiti neki neizbjježan konflikt. On će ga shvatiti kao drugu stranu medalje bez koje nema nijedne ljudske djelatnosti. Radi se samo o tome da li netko sudi zato da bi »zadovoljio pravdu« i doveo u ravnotežu neki svoj unutarnji osjećaj manje vrijednosti — ili zato da popravi ono što se još može popraviti.

Zaključak

Moramo uznaštajati da naš alpinizam bude priznat kao potreban i opravdan i da se politika planinarske organizacije usmjeri ka kvalitetnom podizanju alpinističkih kadrova. Alpinistika je avantgarda suvremenog planinarstva. Bude li ona kvalitetna i u stalnom porastu, sva ostala planinarska aktivnost uspješnije će biti ostvarena. Alpinistika uvijek može snagom svoga djelovanja za sobom povući opću planinarsku i turističku aktivnost, kao što se to u Alpama zbiva već više od sto godina. Alpinistika samo kao prirepak planinarstvu, nikada neće dobiti svoj pravi smisao ni doživjeti značajnih uspjeha.

Od konkretnih mjera predlažem da se što hitnije pride:

1. osnivanju stalne alpinističke škole;
2. osnivanju alpinističke biblioteke i
3. akciji na dobivanju materijalne osnove za njihov uspješan rad.

Zamašnost ovakvog posla ne može svi latati entuzijazam pojedinaca, već je to moguće samo jednoj dobro organiziranoj ekipi. Tako ćemo se oslobođiti stihijske i slučajnih blistavih uspjeha, koji su blistavi samo zato, jer su u stalnom kontrastu s općim mrtvilom.

Neka nas ovako iznesena problematika ne obeshrabri — neka nas potakne na razmišljanje i na akciju.

Plamen uništilo Tomislavov dom

Vijest koja je u četvrtak 10. lipnja ove godine stigla s Medvednice zaprestila je cijelu našu javnost. Plamen koji je buknuo oko 11 sati na krovu najpopularnijeg planinarskog doma u Hrvatskoj uništilo je ponos planinara — Tomislavov dom. Vatrogasna brigada, koja je na poziv osoblja doma brzo stigla, nije mogla sprječiti, da se požar iz srednjeg dijela zgrade ne proširi na cijelo krovište. Borba s vatrom započela je oko 12 sati, a posljednja smjena vatrogasca povukla se tek drugog dana oko 13 sati. Kada smo stigli na mjesto ispred doma, zgrada je pružala očajno tužnu sliku. Krovište urušeno još uvijek se dimilo, a iz drvene nadgradnje svaki bi čas plameni jezik liznuo kao pokazatelj da se stihija još nije smirila. Nemilosrdna vatra proždirala je sav trud generacija, koje su si svojim ustrajnim radom stvorile mjesto, gdje će provoditi svoje slobodno vrijeme u planini, mjesto za koje su vezane tolike uspomene i osjećaji, gdje su se sastajali i nalazili udoban ležaj na svojim planinskim izletima. Prolako je nestajalo drvenih zidova pod udarcima vatrogasnog sjekirice. Užarene grede padale su na okoliš. Nastojanja da se spasi barem nešto iz gornjeg kata postala su ubrzo iluzorna. Plamen nije dopuštao, da se provuče kroz njegov čvrsti zid od dima i vatre. Ipak požrtvovno osooblje uspjelo je veći dio inventara, malakar teško oštećenog, izvući na sigurno mjesto. Možda bi uspjelo, to se uvijek kaže, spasiti i više, ali zaprepastenost i smetenost bila je potpuna.

Medutim desilo se — i to kao i obično, napažnjom, onom našom ljudskom nesmotrenošću, protiv koje se toliko borimo i toliko joj se prijetimo.

Nakon detaljne istrage, koju su proveli istražni organi, ustanovljen je uzrok. Opozrgnuta su nagadanja o neispravnosti električnih instalacija i dimnjaka, i ustanovljeno je da uzrok ovog katastrofalnog požara leži u napažnji dvojice limara, u njihovom nemarnom odnosu prema radu, jer nisu posvetili dosta pažnje u radu s benzинom. Tinjanje koje je trajalo oko 2 sata pretvorilo se u otvo-

renu vatu, koju su zamijetili slučajni izletnici toga dana na Medvednici. Požar je nažalost bio zapažen tek onda, kada su plameni stupovi izbili na krov.

Požrtvovnost jedne đačke ekskurzije mnogo je pomogla kod spašavanja imovine doma. Nepoznati dječaci i djevojčice prihvaćali su izbacivane stvari. Njima je preko dnevne štampe izražena zahvalnost. Te dječje ruke radile su tako spremno i ustrajno, kao i ruke onih koji su na Medvednici prvi put udarili temelje planinarskim objektima. Kao da su te male glavice znale kako plamen uništava nešto što je s tom planinom povezano poput borova i livađa. Da, davno je tome što ovamo na bilo zelene Medvednici svraćaju ljudi.

Bilo je to još godine 1878. kada je općina grada Zagreba izgradila malu kuću s dovoljno prostora za gradskog lugara, a u prvom katu bilo je mesta i za one »ki po bregima hodiju i zato ništ penezih ne dobiju«. Ta »gradska kuća« postala je ubrzo stjecište onih koji su željeli tisnu i užitak lutanja tek markiranim stazama, ljudi koji su zauzimali časna mjeseta u povijesti hrvatskog planinarstva i uopće kulturnog i javnog života onog doba. Sigurno da je onda Medvednica zaista predstavljala pravi povratak prirodi, što današnji čovjek na njoj može naći tek daleko u predjelima njezine sjeverne strane. Stara upisna knjiga zadržala je spomen na njene posjetioce, koji u svojim čuvstvima daju toliko toplih hvala nedotaknutoj prirodi. Broj posjetilaca stalno se povećavao, tako da je stari lugan morao iseliti, da dade više mjeseta izletnicima. Osim toga je upravni odbor Hrvatskog planinarskog društva kraj »Gradiske kuće« 1912. godine sagradio novu drvenu kuću i sa starom ju je povezao natkrivenom verandom. Ustrajnim radom, voljom entuzijasta i mnogim samoodricanjima podignut je, kako je rečeno, prigodom proslave otvorenja, spomenik planinarske kulture — posvećen kralju Tomislavu.

Ali sudbina se našalila upravo svirepo. 5. veljače 1934., u godini kada je planinarstvo u Hrvatskoj slavilo svoj šezdes-

seti jubilej, Tomislavov dom nestao je u plamenu. Tragedija koja je tada zadesila hrvatsko planinarstvo, duboko se dojmila članova HPD-a: »Porazna vijest što dopre do nas prenerazi nas sve. I planinari pohtaše u mrak, u snijeg. A ondje je ognjena neman prožirala nastojanja i muku planinara tolikih godina i nije dopuštala pristup onamo, gdje su pod ruševinama vapile tolike uspomene, toliki osjećaji, toliki izvori najljepšeg planinarskog shvaćanja, morala i vjere njegove. Kuća koja je bila toliko draga i intimna izgorjela je do temelja.

Opet se moralo početi ispočetka. Planinarska solidarnost i volja nije zatajila. Dobrovoljni prilozi, velik interes cijele javnosti da se što prije pristupi gradnji, te pomoći općine grada Zagreba, koja je dala u zakup zemljište i financijski pomogla izgradnju, pomogli su da se već za nekoliko mjeseci pride detaljnom planu izgradnje.

Radni odbor Hrvatskog planinarskog društva odabrao je mjesto na grebenu Medvednice, na visini od 1015 metara. Ovo malo povišenje, glavica, udaljena od vrha Sljemena svega 250 m nosila je ime »Bliznica«. Nakon je prihvaćena solucija, da novi Tomislavov dom treba reprezentirati planinarsku organizaciju i po svojoj veličini i ljepoti. »S ponosom ćemo moći da ga pokazemo svakom tko nam dođe u posjete« — citirano je kod rješenja o gradnji.

Gradnja novog objekta trajala je dvije godine. Dobrovoljnim radom planinari su pomagali kod njegove izgradnje, i nestripljivo se očekivalo njegovo otvorenje. Ono je uslijedilo 7. studenoga 1937. godine. U ono vrijeme zaista moderan i reprezentativan dom, predstavljao je najljepši objekt uopće u našim planinama, pristupačan i ljeti i zimi. Iako je već kod početka gradnje njegova namjena bila okarakterizirana i kao turistička,

on je zadržao svoj planinarski »stimung« sve do najnovijih dana.

I danas, kada se susrećemo s čudnovatom koincidencijom, da je stari Tomislavov dom izgorio u godini kada se slavila 60-godišnjica hrvatskog planinarstva, a ovaj današnji dom u godini devedesetog jubileja, postavlja se pitanje: da li ponovnom obnovom doma održati tradiciju i privrženost onome mjestu gdje je danas zgarište i tužni ostatak — ili potražiti neko drugo mjesto, i kao što je planinarama svojstveno, otkriti novi lijepi kutak naše planine. Ne bi li se možda ovo posljednje moglo tumačiti kao našu slabost, bijeg pred teškoćama i olako napuštanje naše svojine?

Svakako, danas je na to pitanje još teško dati pravilan odgovor. Pod dojmom nesreće još uvijek nismo u stanju da mirno rasudujemo, jer nas kao i 1934. godine toliko uspomena i osjećaja veže za taj kut naše Medvednice. Mnogo je naših planinara, koje svaki detalj garišta podsjeća na one dane prije trideset godina, kada su noseći grede i cigle stvarali ponos našeg planinarskog pokrtea.

Sigurno je da šteta predstavlja golemi gubitak. Stotine milijuna nestalo je u dimu zapaljene zgrade. Kiše koje su uslijedile uništile su još i mnogo od onoga što je u prvi čas bilo spašeno. Gubitak doma u vrijeme kada je Medvednica postala rekreacionim područjem Zagrepčana, gubitak je cijele naše zajednice. Nijemi ostaci govore o ljudskoj nepažljivosti, a tuga planinara o njihovoj privrženosti i ljubavi prema onome što su stvorili svojim snagama.

Ipak, mi vjerujemo u snagu našeg planinarstva, u poznatu planinarsku ustrajnost, koja je uvijek nalazila izlaza iz teških situacija, vjerujemo u čvrstoću našeg moralu i pobedu pravilnog stremljenja k najboljemu rješenju.

VIII slet planinara Jugoslavije na Velebitu

Čvrsta volja organizatora, Planinarskog saveza Hrvatske, da što većem broju planinara pruži mogućnost da upozna Velebit, njegove strme stijene i prostrane pašnjake, duboke vrtače i netaknute šume, sprovela je u djelo svoju želju — VIII Slet planinara Jugoslavije održan je 4. i 5. srpnja u Modrića dolcu ispod Velikog Zavižana.

Već 3. srpnja stizale su prve grupe planinara, koje su željele što prije da se domognu velebitskih vrhova. Očekivala su ih prva iznenadenja. U prekrasnoj dulibi postavljeni šatori doimali su se put malog gradića. Osvijetljeni logor uvečer pružao je čarobnu sliku, a zaodjenut jakom maglom, koja se dizala iz vrtače prema Balinovcu, djevalo je njegovim stanovnicima kao da je iz bajke. Zapaljene logorske vatre dopunjavale su sliku sletišta. Pjesme, koje su se razlijegale od svake vatre dočaravale su i raspoloženje onih koji su pokraj nje, a i krajeve iz kojih su došli. Zvukove dobre zagorske »Fale« zamjenjivale bi bosanske sevdalinke, ili bi pak raspoloženi Splićani sentimentalno »otpivali« »Adio Mare«.

U subotu skupilo se 2.000 planinara, da svećano na ovom skupu proslavi 90-godišnjicu planinarskog pokreta kod nas. Planinare je pozdravio, izloživši značenje planinarske organizacije i njenu širinu djelovanja, predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije dr Marijan Breclj. Poslije toga govorio je domaćin ove jubilarnе proslave, predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske Većeslav Holjevac, govoreći o postignutim rezultatima i o onome što treba u organizaciji učiniti. Svečanosti prisustvovali su uz predstavnike vlasti delegacije alpinističkih i planinarskih organizacija iz Austrije, Belgije, Čehoslovačke, Bugarske, Grčke, Francuske, SR Njemačke i Švicarske.

Svega dvadeset godina nakon osnivanja prve organizacije u svijetu — istakao je dr Marijan Breclj — niknula je u

Hrvatskoj planinarskoj organizaciji. Hrvatsko planinarsko društvo u svom pionirskom radu poprimilo je kasnije širinu, da sada u novim uvjetima života u našoj zemlji, planinarski pokret dobije karakter općenitosti i vodeće ulogu u smislenom i korisnom provođenju slobodnog vremena. Ujedno svakom članu pruža se prilika upoznavanja sa svojom zemljom i mnogim kulturnim i povijesnim njenim vrijednostima.

Zahvaljujući se na upućenim pohvalama u organizaciji sleta, predsjednik Planinarskog saveza Hrvatske je rekao, da nije bezrazložno izabran Velebit kao mjesto, gdje će se održati centralna proslava hrvatskog planinarstva, jer je on uz svoje ljepote uvejk bio sklonište i tvrđava onih koji su se borili protiv zavojevaca, bio to Mlečić ili Turčin. I u najnovije doba, Velebit je opet postao sklonište i teren u narodno-oslobodilačkom ratu borbica, koji su se borili i stvorili našu sadašnju domovinu.

Predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije predao je zatim odlikovanje PSJ organizatoru sleta, Planinarskom savezu Hrvatske.

Slet su pozdravili predstavnici republičkih planinarskih organizacija, kao i članovi stranih delegacija. Kulminaciju planinarskog slavlja doživjeli su učesnici uvečer, kada su s okolnih brda dolinu osvijetlile rakete i prelijevajući se u bojamu oživjele brda i šumu sjenama i tutnjavom.

Istog dana ujutro izvedeni su izleti na okolne vrhove. Velik broj planinara posjetio je najmarkantnije vrhove u okolini sletišta: Veliki i Gornji Zavižan, Rađinac, Pivčevac, Vučjak, Balinovac, a mnogi su se uputili Premužičevom stazom prema Rosijevoj kolibi i Gromovači da do večeri stignu natrag na proslavu.

Prema programu sleta bilo je sletsko orijentaciono takmičenje zakazano za 5. srpnja. Nažalost moralo je biti izostav-

ljeno, kao i sve ostale akcije predviđene za taj dan. Velebit je opet pokazao svoju hirovitost. Jutro je osvanulo u gustoj magli i doskora je započela borba vjetrova s juga i sjevera. Grmljavina s blješkanjem donijela je kišu i tuču. Za čas teren sletišta bio je prekriven naslagom leda. Nevrijeme je potrajalо cijeli dan i slijedeću noć.

Neosporna je činjenica da je nevrijeme uzrokovalo neraspoloženje učesnika i njihov nagli odlazak s velebitskih vrhova, premda je inače slet organizacijski uspio. Organizatori su na sletištu montirali agregat za struju, pa je sletište bilo osvijetljeno i imalo razglas. Obavijesti o izletima i odlično organizirana služba vodiča funkcionišala je bez prigovora. Kako na ovom predjelu Vele-

bita nema vode, planinarsko društvo »Zavižan« iz Senja pobrinulo se da sletište bude opskrbljeno vodom iz cisterna. Zasluge neposrednog domaćina, PD »Zavižana«, zaista su velike, ako se uzme u obzir da je to malo društvo vrijednih planinarskih radnika zaista uspjelo u izvršenju svih svojih zadataka.

Rastajući se s Velebitom ostalo je pitanje koliko smo ga približili planinari, koji su prvi puta bili na njegovim stijenama i šumama, i da li će doći u svom slobodnom vremenu da ga opet obidu. Sigurno, da je svrha ovakvih manifestacija da se propagira što veći posjet područja gdje se one organiziraju. Da li je VIII Slet planinara Jugoslavije u tome uspio, pokazat će tek budućnost.

Dr IVO LIPOVŠČAK, Zagreb

Klizanje zemljišta pod Plješivicom

Nedugo poslije prvog svjetskog rata došlo je do opsežnog klizanja terena na sjeverozapadnom podnožju Plješivice u Samoborskom gorju između sela Kotari i grebena Plješivice. Klizište je bilo široko do tristo metara što se i danas dobro vidi, a sužavalо se gledajući uzbrdo prema nevidljivom izvorištu klizišta. Početak klizišta bio je zagonetka za planinare koji bi od Sv. Leonarda polazili na Plješivičko sedlo tim više, što i danas svakom planinaru oko zapre o ispreturni i raspucani teren nešto podalje od spomenute crkve. Stariji planinari i planinari-skijaši sjećaju se kad je taj veliki ispreturni teren predstavljao lijepo gorske livade i pašnjake, odnosno veoma zahvalan skijaški teren. Kad bi prolazili tim terenom uvijek bi si postavljali pitanje, kako je do tog prostorno velikog klizanja moglo doći, jer teren koji je klizio nije strm već blago položen. Humus je na tom terenu ležao na rastrošenim dolomitnim stijenama, koje se prije početka klizanja terena uopće nisu vidjele.

Za vrijeme klizanja terena, koje se odvijalo u godišnjim razmacima i koje je manjelo veliku štetu okolišnim selima, govorilo se, da je u pogibelji i crkva sv. Leonarda sa samostanom, pa se o tomu pisalo i u dnevnoj štampi. Ne sjećamo se,

međutim, da li je o tom događaju bilo pisano i u tadašnjem »Hrvatskom planinaru«. Kad su stručnjaci ustanovili da odnosa crkva nije u opasnosti, jer se nalazi na povisokom grebenu iznad desne ivice klizišta, bile su preduzete neke mjerе da se klizanje zaustavi. Cesta Sv. Leonard — Plješivica, koju je klizište na nekoliko mesta raskinulo i odnijelo desetak metara naniže prema potoku što teče podno sela Bučevje, bila je uspostavljena u predašnje stanje pa je cijeli prirodni fenomen naskoro pao u zaborav.

Samo klizište ostalo je, međutim, zagonetkom koju smo nastojali odgometnuti svaki put kad bismo prolazili donjim krajem klizišta, cestom od Sv. Leonarda prema Plješivičkom sedlu, jer je i danas cijaj teren isprekidan višim i nižim zaravancima, ispreturni i nepravilno ispučan, a svuda na površini nailazimo na dolomitni pijesak koji još nije prerasla trava, akoprem je putanja klizišta stara već gotovo četrdeset godina.

Gоворило се да су узроци овој појави mnoga vrela što izbijaju подно главног hrpta Plješivice. Ovalnih vrela заиста има nekoliko, no neka od njih nalaze se na terenu gdje je šuma već dawno bila posjećena, dok druga izbijaju na tlu sa stojećom šumom. Ova potonja vrela su

jača i izdašnija, ali u njihovu slivu nije došlo do klizanja jer je cio slij pokriven šumom. Teren je tu ostao stabilan, a vođe se spuštaju naniže jarugama vjekovima izdubenim.

Klizanje terena se općenito javlja u brdovitim terenima gdje ima glinenih slojeva, a nastaje u pravilu na gorskim obroncima, padinama, udolinama i kotlinama, uglavnom tamo gdje postoji veći, pa i manji pad zemljista. Do klizanja dolazi kad u podlozi ima glinenih slojeva ili drugih glinastih sastojina čiji su slojevi nagnuti u smjeru pada terena, a preko glinenih slojeva nalazi se prikri zemljiste. Ono upija površinske vode koje ispunjuju sve njegove šupljine. Površine glinenih slojeva su obično glatke jer je to taložni materijal, i ne prima vodu jer glina nije porozna, ali ona nabubri pa uslijed toga lako dolazi do klizanja prikog zemljista koje se nalazi iznad nje, a koje je raskvašeno, teže i žitko pa se lako cijepa i klizi. Na ubrzavanje procesa klizanja utječe naročito sjeća šume, jer uslijed nestajanja šumskog pokrova vrlo lako dolazi do erozije, vododerina i raspadanja gornjeg pokrova.

Jesenaš smo posjetili vrh Plješivice uspevši se redovitim putem s plješivičkog sedla ali s namjerom, da se ne vraćamo istim putem već obratnim smjerom, stazom što vodi u selo Kotare. Da skratimo zaobilazni put na Kotare i da si demeo pravo k crkvi Sv. Leonarda, iz neke mladenačke obijesti ili običaja mlađih planinara spustili smo se niz strminu s grebenske staze na glavni uzdužni put što vodi u Kotare, a s ovog opet strmom, uistinu vrlo strmom sjeverozapadnom padinom prema samom podnožju planine u smjeru Sv. Leonarda. Strminu smo svladavali zahvaljujući to grmlju i stablima o koje smo se zadržavali. Kad smo stigli na domak podnožja planine prvi pred nama viknu: »Ne možemo dalje — ponor!« Našli smo se na rubu okomite stijene visoke do deset metara, koja je s južne strane zatvara dubok i širok kotao, zatvoren sa zapadne strane nižim stijenama, sa sjeverne nаносом humusa raznih sastojina nanesenih u davnovo vrijeme sa strmih strana Plješivice, a sučelice nas nalazio se uzan izlaz iz kotla. Na dnu kotla, a ispod stijene na kojoj smo stajali, izbijala je voda. Ona

je isticala iz kotla kroz spomenuti već prodor prema sjeverozapadu na ispreturne i raspucane padine, na klizište.

Nema sumnje da je cijeli taj ogromni kotao također bio pun humusa nanesenog sa strmih strana Plješivice, a u visini još preostalog sjevernog ruba kotla. Vode što izviru ispod okomite stijene na kojoj smo stajali, kao i one što su se cijedile niz strme padine planine, stalno su kvasile i konačno razmočile taj nanos humusa u žitku masu. Ona se odlijeplila od stijene na kojoj smo stajali i svojom ogromnom težinom počela kliziti i valjati se kroz prirodni prodor prema nižim terenima ispod kotla. Tu je također kvasila i razmočila porozne zemljane slojeve, koji su se kao preteča glavne mase polako odmicali prema dolini potoka što dijeli selo Bukeyje od Sv. Leonarda.

Sa stijene, na kojoj smo stajali, spustili smo se zapadnom stranom kotla na samo klizište koje je tu sačuvalo karakteristike ovog prirodnog fenomena. Raspucani teren i danas je u izvjesnim pravcima teže prirodon u najgornjem dijelu, pa je bilo potrebno pronalaziti put da bismo uzduž cijelog klizišta stigli na cestu kod Sv. Leonarda.

Slučajem prilika, a nakon gotovo četiri deset godina, zadovoljili smo znatiželju o postanku, dužini i karakteristikama veborskog gorju. Došli smo ujedno i do uvjerenja da do ovog prirodnog fenomeničkog klizišta kod sela Kotara u Samonu ne bi došlo da svojevremeno ljudska ruka na tom terenu nije uništila stari šumski pokrov, koji bi posigurno spriječio da se nanosi zemlje podno Plješivice raskvase u žitku masu i nanesu štetu seljacima skromnih poljoprivrednih mogućnosti, u tom gorskem kraju.

Ovom prigodom potrebno je podsjetiti da opisani prirodnji fenomen kod sela Kotari nije prvi i jedini u novije vrijeme u kraju oko Plješivice. Desetak godina prije Prvog svjetskog rata došlo je do jakog klizanja terena na drugoj, južnoj strani Plješivice, kad je velikim dijelom stradalo i samo selo Okić. Klizište je zahvatilo mnoge kuće. Ruševine i rasklimate kuće postale su nesposobne za stanovanje, pa je novo naselje izgrađeno na ispitanoj čvrstoj podlozi s pravilnim i modernim rasporedom kuća.

ONAIJA

Mala vatra polako dogorijeva i trebalo bi je raspiriti puhanjem. Ali, ja sam toliko lijen... Ispruženih bosih nogu uživam da mi grijе tabane. Ipak moram ustati, jer me nekako »žulja« u želucu. Barem se malkice pomaknuti... Glad je glad. Trebalo bi se ispružiti potruške do — nje. A ona uopće nema osjećaja! Oslonjena na kamen šuti nepomična.

Trgam papirnatu kutiju, gdje su bili keksi i komadićima gadam vatru. Kod svakog pogotka iskre se raspršuju po okolini. Opet liježem na leđa.

Baš je ugodno ovo mjestance. Ni sam ne znam kako sam se uputio ovako iznenada na Velebit. Sada mi je zaista lijepo. Kada sam krenuo iz Zagreba dali su mi i gitaru da je odnesem do kampa u Paklenici. Sva sreća da mi je barem gitara na dohvati ruke. Njeni zvukovi vrlo dobro odzvanjaju u ovoj tišini. Spušta se prava planinska večer i mrak sve više ulazi u šumu, ali — trebalo bi zaista nešto konkretno pojesti.

Opet je gledam. Sada već nježnije, dapače, molečivo. Ne miče se, kao da je ljuta. Baš je nezahvalna. Dobro zna da s njom odabirem one najteže pohode. Istini za volju, rijetko je bila sa mnom na jednodnevnim izletima. Također dobro znam da nije išla ni s kim drugim. U to sam apsolutno siguran. A možda mi baš zbog toga zamjera. Ali zar je zaboravila prve naše odlaske u planinu? Na Triglav, Maglić, Durmitor... Da, bili smo mlađi i šarmantniji — novi. Ne ovako otrcani, blatni, a na mjestima i poderani kao ove stare hlače na mojim nogama.

Ah, bila su to lijepa vremena. U tim našim prvim susretima s planinom, ona je odlazila na put uvijek zaobljena i, posve iskreno, vrlo lijepa. Normalno je da smo se sa tih planinskih lutanja vraćali oboje podjednako mršavi. Ali kod svakog ponovnog odlaska u planinu ona je opet izgledala lijepo, bujna i raskošna. Danas mi se zaista ne sviđa.

— Ostarila si, stara moja — rečem glasno.

A ona?... šuti ko zalivena.

Mali cvijet nedaleko mog lakta zaokupio mi je pažnju. Zašto da je malo ne zakitim? Možda će mi se ipak dopasti. Bit će poput Carmen s crvenim cvjetom... ne bolje kao Julija, jer svojom bojom više liči na nju. Sva sreća da nema nikoga iz Zavoda za zaštitu prirode. Uostalom, taj cvijet valjda nije zakonom zaštićen. Izgleda kao kopriva. Zakon je ovdje i tako neefikasan, jer nema mogućnosti kontrole. Ali, apelacijom na savjest može se puno, dapače, jako puno postići. Tako barem kažu i — zahvaljujući apelaciji ostaviti će ga na miru. Imačko cvijet ne bi pomogao njenoj otrcanosti. Neka i dalje ostane tupo oslonjena o velebitski kamen.

Uistinu, nekoć je bila i moderna, iako krupnija od ostalih. Možda je baš to privuklo moju pažnju, kada sam je jedne večeri opazio u zagrebačkoj Ilici. Bila je kao izbačena iz posljednjeg žurnala: u zelenom, s kožnatim ušivenim

viticama. Koža je te godine ušla u modu. Šeširi, kaputi, suknje, sve se počelo nositi od kože. A ona je ipak u tome bila dosta diskretna. Samo kožnate vitice. Bio sam oduševljen njenim izgledom. Kada sam se iste večeri s njom upoznao uvidio sam da je ne samo moderna nego i vrlo praktična. I bila je takova sve dok svijet nije izmislio razne novosti i u tom praktičnom i modernom. Evo danas sam siguran da su moderne uzane i visoke, a ona prema njima ostalima izgleda, sirotica, tako raskvašeno, tužno i — uglavnom nemoguće.

Sjećam se naših prvih zajedničkih izleta. Bili su lijepi i pupni novih dogodovština i doživljaja.

Tako smo zajedno krenuli na Komnu. Bilo je uoči Nove godine. Već u vlaku bilo je veselo. Bio sam ponosan na nju, jer su je svi promatrali i bili njome zadivljeni. Opažao sam i malo zavisti u pogledima mojih suputnika, jer oboje smo bili kao iz dućana. Ona je bila vrlo obla i teško smo se uspinjali serpentinama. Zabrinjavala me njen korupcija. Dugotrajno hodanje skida kilograme, preporuka je od davnine. Ruku na srce, ja nisam takav egzemplav, kojem bi takova kura bila potrebna, jer bih tada izgledao vrlo, vrlo mršavo. A ona? Upravo na jednom odmorištu, uz fantastičan skok preko kamena na koji je bila oslonjena — baš kao i sada — kliznula je niz strminu. Razlučen zakoraknuo sam prema njoj. Dva, tri puta bio sam do pojasa u snijegu, dok se nisam probio do nje. Razmaženo me čekala ni ne trepnuvši kad sam je ponio uz snježnu padinu. Trebalo joj se osvetiti i naučiti pameti. Ras-komotivši se na skupnim ležajevima, tri dana je nisam ni dotakao. Čučala je u kutu oslobođena svih blagodati. Niti sam joj dozvolio da sudjeluje na dočeku Nove godine u blagovaoni, niti je išla na izlete po obližnjim vrhovima. Na povratku nisam se na nju htio ni osvrnuti. Ona nije pokazivala da je zbog toga nesretna niti se srušila u kakav ponor. Primjetio sam jedino promjenu u njenim oblinama. Kući se vratila mršava i suha.

Nasrtljivi momci gurnuli su je jednom niz skakaonicu na Planici. Dugo se kotrljala i tom prilikom izgubila jedan par čarapa, provijant kutiju i nož. Te stvari ostale su zauvijek pod naslagom snijega.

No, njen bogatstvo prekrivalo je njene nestašluge. Bila je, barem u početku, kao djevojka s velikim mirazom. Tada sam bio oduševljen njome. Na daleki put uvijek ju je spremala mama. Ali poslije onog nemilog dogođaja, kada je umjesto šećera nosila na izlet dva kilograma soli, zabranio sam joj svaku suradnju s roditeljima. Još i danas me prođu žmarci kad se sjetim one slane limunade i čaja. Uostalom, dosta je ostarila i trebalo je da se osamostali. Isprike sa istom ambalažom za sol i šećer u trgovinama za samoposluzivanje kod mene nisu pomagale.

Ipak, još uvijek mi zna prirediti i ugodna iznenadenja. Katkada ponese nešto o čemu ni ne slutim. Danas me iznenadila tablom čokolade na koju nisam računao. Putem sam je iz njenog džepa preselio u svoj. Uzdignem se malo i izvlačim je iz džepa. Rastopljena je i lijepi se za prste. Baš prija. Bolje je i tako nego da moram ustati i prilaziti k njoj. Ja sam tako lijen, a ona ni da pomici da pride k meni.

Sreća da je šator već namješten, pa se treba samo uvući pod njegov krov. Da je ostavim na hladnoći, kada je takva? Ne, to bi bilo previše okrutno. Ponijet će je kao mlađenku preko praga našeg platnenog doma. Neće to biti

tako efektno kao kada se čovjek oženi, jer u taj dvojac treba ući puzeći.

Ne ide mi se još na spavanje. Volio bih čavrljati, ali znam da od nje neću dobiti ni riječi. Grickam čokoladu i buljim prema nebu. Trava se ovlažila rosom i krajnje je vrijeme da potpirim vatru. Ispružen preko deke nogama skupljam granje i guram ga prema žeravici. Upalilo je. Toplina mi prelazi preko nogu i ugodne trnce osjećam kroz čitavo tijelo.

Tako! Sa večerom je gotovo. Prste brišem u hlače, a žed ţu utažiti u potoku. Znači, ipak treba ustati. Diţem se, napokon, i prolazim pokraj nje ni ne pogledavši je. Kada mi prije nije htjela pružiti ono što sam želio, ne treba ni sada. Usput berem grančice i okrijepljen uzimam gitaru. Tiho pjevušim poznatu rugalicu »o kavezu i Savezu«. Ih, baš je krasno. Ne rugalica, već ovo mjesto. Potrebno je barem jednom riješiti se grada, natmurenih lica, koketa i motorizacije.

Sjene i mračni uglovi livade su tajanstveni. Večer u planini donosi tugaljivost. Kao da mi je nelagodno... Strah? Ni govora! Ipak, odabirem one tiše pjesme, sentimentalnije. Ne čuju se predaleko i dočaravaju posebno raspoloženje — ono lutalačko. Ne, bolje to zvuči samo uz svirku. Samo, ova glupa vatra vidi se na kilometre. Uostalom, tko zna? Vrag nikada ne spava. Dakle, treba je ugasiti, uvući se pod šator i biti miran.

A ona?

— Hodi, stara, idemo!

A ona i opet, ni da trepne.

Ništa, ugasit ţu vatu, i ostati još malo napolju. Utrnuta udarcima gojzerice vatra je nestala. Na sebe navlačim trenirku i pulover, pa onda zaogrnut još i dekom, sjedim poput oronulog ciganina ispred čerge. Gitara odzvanja tugaljivom melodijom. Na nebu su već odavno izbile zvijezde. U ravnim linijama prolete kadkada preko tamne pozadine. Ljudi govore da tada treba nešto zaželjeti i da će se ta želja sigurno ispuniti. Čekam... Ništa! I zvijezda se inati, — kao i ona. Ni jedna, a ni druga ne žele mi ispuniti želju. Ali ništa. Otići ţu na spavanje... Pospan sam već i lijen, upravo jezivo...

— Idemo li ili ne — pitam je glasno.

Ništa nije odgovorila. Razlučen na nju do kraja, udarim je nogom. Čini mi se da' mene više bole moje bose noge, nego što je nju zaboljelo. Uhvatim je zatim, pa iako je teška, poput mlađenke je prenesem preko praga šatora. Iza sebe povlačim još pokrivač, i puzeći stavljam je u gornji dio. Šator sam kupio na onaj oglas u »Velebitu«: »Prodaje se šator dvojac u dobrom stanju«. Ona dopisana rečenica: »sa ugrađenom djevojkom«, — bila je samo patka. Ali sada je sve drugačije. Naslanjam glavu na njen mekani dio i zatvorenih očiju šapćem:

— Laku noć stara, sutra ćemo u Paklenicu.

Nisam više bio ljut na nju. Ona je kao i uvijek moj prijedlog primila šuteci. Nije diskutirala, jer je moj prijedlog za nju zakon. Još jednom se promeškoljim u njenom krilu. Još sam gladan, ali dočekat ţu jutro i vjerojatno zbog toga ne ţu umrijeti.

I tako — nas dvoje, ja i ona — moja naprtnjača — utonusmo u dubok san. Bilo je to na maloj livadi kraj potoka i stijene, u dalekoj velebitskoj guduri.

Vijesti

PLANINARSKO SLAVLJE NA KLEKU

Uvodna proslava 90-godišnjice osnivanja i rada planinarske organizacije u Hrvatskoj i Jugoslaviji održana je u nedjelju 24. svibnja na samom vrhu Kleka kod Oguštine. Proslavi su prisustvovali uz predstavnike lokalnih vlasti dr Marijan Brecelj, predsjednik, i Koča Jončić, potpredsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije, Tone Bučar, potpredsjednik Planinarskog saveza Slovenije, Duško Jovanović, član IO PS Srbije, Franjo Zrinušić, tajnik PS Bosne i Hercegovine, i Veco Holjevac, predsjednik PS Hrvatske.

Na vrhu Kleka skupilo se do 12 sati u podne, kada je počeo svečani dio proslave i otkriće spomen-ploče, nekoliko stotina planinara i planinarki, članova 25 planinarskih društava iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine. U povijesti našeg planinarstva nikad na vrhu Kleka nije bilo odjednom toliko planinara kao toga dana.

Proslavu je otvorio drug Veco Holjevac, koji je nakon pozdrava prisutnih delegata i uvodne riječi o značenju ove velike i rijetke proslave, otkrio spomen ploču, koja je ugrađena u kamenu piramidu na samom vrhu Kleka s uklesanim natpisom: »U spomen 90-godišnjice osnivanja planinarstva u Hrvatskoj 1874—1964.« Nakon otkrića ploče govorio je jedan od naših najstarijih planinara dr Ivo Lipovščak. Zatim je skup pozdravio predsjednik PS Jugoslavije te predstavnici republičkih saveza.

Dan je bio prekrasan, sunčan i gotovo bez povjetra na samom vrhu planine, pa je najveći dio planinara ostao na vrhu uživajući u dalekim pogledima na sve strane horizonta, a posebno na najviše vrhove Velike Kapele, na Bjelolasiku i Bijele stijene.

U dvorani planinarske kuće na Kleku koja je ukušno obnovljena za ovu proslavu, priređena je izložba fotografija i dokumenta posvećena osnivačima i zaslužnim radnicima na razvoju planinarstva u Hrvatskoj. Izložbu, koju je organizirao propagandni aktiv PD »Zagreb« uz suradnju Vilima Strašeka i dra Željka Poljaka, pregledalo je oko sedam stotina planinara i izletnika iz Oguštine i obližnjih mesta.

KAMP PD »ŽELJEZNIČAR« KRAJ ZADRA

1952. godine podiglo je Planinarsko društvo »Željezničar« svoj prvi kamp sa 5 šatora u Karlobagu. 1953. godine povećan je broj šatora na 9 sa Žurkovom kraj Rijeke. Planinari su svoj kamp koristili kao ishodišnu tačku za izlete u Velebit, odnosno za Učku i obližnje gorje.

Upravo pred deset godina, 1954. na Puntamiki kraj Zadra osnovan je kamp sa 14 šatora. Iz godine u godinu kamp se izgrađivao i uređivao, tako da mu danas broj objekata za smještaj (šatori i kućice) prelazi preko šezdeset. Članovi društva koriste kamp u smjenama, najčešće po četrnaest dana.

Zivot u kampu, sudjelovanje u zajedničkim radovima i igrama, planinarska predavanja i filmovi privlače staro i mlado. U toj sezoni planinarska aktivnost poprima nove oblike rada. Svaki od članova ima svoja zaduženja, prema svojim sposobnostima i fizičkoj kondiciji. Planinarski kamp je odlična škola za najmlađe i mlađe članove. Mnogi članovima služi kao odmaralište nakon napornih tura po planinama. Inače, članovi kampa rado odlaze na izlete u okolicu Zadra. Velebit, naročito kanjon Velike Paklenice, privlači poduzetnije, dok se ostali zadovoljavaju i lako pristupačnim vrhovima susjednih otoka Ugljana i Dugog otoka, Kornatima i slapovima Krke.

OBNAVLJANJE MARKACIJA U SAMOBORSKOM GORJU

Nedavno su uređene planinarske markacije skoro u čitavom Samoborskom gorju. Preostao je još sektor od planinarskog doma »Janka Gredelja« na Oštrcu do Okića. 20. i 21. lipnja 1964. poduzeли su članovi markacione sekcije Planinarskog društva »Željezničare« iz Zagreba veći radni zahvat. Obnovljene su markacije, natpisi i ploče na tom sektoru. Taj rad će pripomoci da kretanje po Samoborskem gorju bude pristupačno, ne samo planinarama nego i onim brojnim izletnicima koji vrlo rado posjećuju taj kraj.

ORIJENTACIONO NATJECANJE U ČAST DANA MLADOSTI

U čast Dana mladosti organiziralo je Planinarsko društvo »Željezničar« u Zagrebu orientaciono natjecanje na području općine Trnje.

Omladinci i seniori prijavili su premali broj ekipa. Pioniri su prijavili 46 ekipa, od kojih su startale 43, a na cilj je stiglo 36 ekipa. Sudjelovale su ekipi iz osnovnih škola »Marin Držić«, »Nikola Demo-nja«, Koturaška, Kruge I i II.

Osnovna škola »Marin Držić« dobila je prelaznu nagradu za najbrojnije učešće na ovom natjecanju. Pokal za osvojeno I mjesto podijeljen je osnovnoj školi »Nikola Demonja«. Najbolju žensku ekipu dala je osnovna škola »Marin Držić«.

Stanovnici općine Trnje kao i prisutni prolaznici sa simpatijama i odobravajnjem pratili su tok natjecanja i uspjeh mladih planinara.

PRVI SLAVONAC — NOSILAC ZNAČKE SLOVENSKE PLANINARSKE TRANSVERZALE

Na godišnjoj skupštini Planinarskog društva »Jankovac« u Osijeku na svečani način je uručena prva značka Slovenske planinarske transverzale jednom Slavoncu. Prvi nosilac s tog područja je Duro Kirhmajer. Veća grupa osječkih planinara prešla je težu polovicu te najpopularnije transverzale, a predsjednik društva dr Kamil Firinger treba da pri jede samo »neplaninarski dio« — ravnicom od Slavnika do Ankarana.

Međutim žalosno je da slavonska planinarska trasverzala nema mnogo poklonika u samoj Slavoniji, premda se za nju zanimaju i zagrebački planinari kao i ostali iz udaljenijih krajeva. Veliku značku u cijeloj Slavoniji posjeduje samo jedan član PD »Jankovac« (Ivan Balint), dok je malu značku osvojio samo manji broj slavonskih planinara. Mali broj kuća i skloništa kao i razgranatost trase te transverzale čine doduše znatne smetnje, ali unatoč tome Slavonci bi u većoj mjeri mogli da posjećuju svoje gorje. To prije što interes za slavonsku transverzalu među zagrebačkim planinarama prijeti da »stranči« u tome gorju postignu bolji uspjeh od samih Slavonaca. Jubilej planinarstva u našoj zemlji trebao bi da nama Slavoncima bude poticaj i za veću propagandu puta po našem slavonskom gorju koje ima svojih ne malih lje-pota.

I. S.

ETNA JE NARASLA ZA 15 METARA

Stručnjaci Instituta za proučavanje vulkana u Catanijskim saopćili su 11. srpnja ove godine, da se nadmorska visina vulkanskog vrha Etna na Siciliji povećala za 15 metara. Ta promjena je posljedica nedavnih erupcija vulkana na toj planini. Do prije pet mjeseci nadmorska visina Etna bila je 3355 m, dok sada visina planine iznosi 3370 metara. Stručnjaci su također utvrdili da je lava izmijenila oblik otvora na centralnom krateru.

PONAVLJANJE »SUPERDIRETTI-SIME«

»Superdirettissima« u sjevernoj stijeni Velike Zinne je svojevremeno (u siječnju prošle godine) izazvala velike polemike u alpinističkom svijetu. I mi smo u našim vijestima ukratko opisali sam uspon. Do kolovoza, smjer je doživio već 6 ponavljanja. Neki listovi su grijekoškom objavili da je jedan od najboljih alpinista današnjice, Belgijanac Claudio Barbier uspio savladati stijenu u 2 dana (prvi penjači 17 dana!) i tom zgodom izvaditi 150 klinova. No on sam je demantirao tu vijest izjavivši da nije povaden više od 15 klinova, a i to na samom ulazu u smjer. Za sve ostale klinove smatra da su neophodno potrebni za vršenje uspona iako su ih prvi penjači koristili zimi. Barbier je ovaj smjer ponavljao od 5 do 7. srpnja u zajednici sa Talijanom Giovanni Noseda Pedragliom.

SAM U EIGERU

Sjeverna stijena Eigera stoji još uviđek u centru pažnje svih alpinista, pa je tako i ova 1800 m visoka stijena u Berner Oberlandu, nazvana još i »stijenom smrti«, bila u centru prošlogodišnjeg alpinističkog zbijanja. Naime, u kolovozu 1963. godine je prvi čovjek u historiji alpinizma uspio sam savladati ovu stijenu. To je uspjelo skoro nepoznatom švicarskom gorskom vodiču iz malog mjesta u zapadnoj Švicarskoj Orsières, Michél Darbellayu. Ovaj veliki podvig je došao tako iznenada, da alpinistički krugovi širom svijeta nisu još uspjeli sagledati pravu vrijednost ovog uspjeha, no bez daljnjega možemo ga svrstati među najveća dostignuća čovjeka u borbi sa planinom.

Michél Darbellay je ušao u stijenu 2. kolovoza u 2 sata ujutro. U 18.30 dosegao je polovinu tzv. »Ausstiegsrissa« (iz-

lazna pukotina), gdje je bivakirao. Slijedećeg jutra je u 6.30 nastavio sa usponom i u 8 sati dosegao vrh!!! Darbellay smatra da je mogao i iste večeri dosegći vrh Eigera, ali je smatrao da je bolje bivakirati u stijeni, gdje ne puše toliki vjetar, nego na izlaznoj padini i vrhu. Osim toga je bio potpuno mokar, pa je postojala mogućnost da se prehladi. Čitav uspon je trajao 19 sati što je drugo najbolje vrijeme do sada utrošeno u savladivanju ove najveće stijene Alpa. Najsimpatičnije od svega je odjeknula vijest o njegovoj skromnosti. Nakon silaska u dolinu, Darbellay se nije mnogo zadržao među radoznalim alpinistima i turistima, već je odmah nastavio put kući. Bez ikakvih ceremonijala i svečanosti! Razlog više da mu i sa naše strane izrazimo srdačne čestitke. Stijenu Eigera, uz mnoge neuspjeli pokušaji, savladali su prošlog ljeta redom ovi alpinisti:

38. ponavljanje Friedli i Noldi Heynen (Svicarska) 30. i 31. srpnja 1963.
39. ponavljanje Max Friedwagner i Friedmann Schlicker (Austrija) 29. do 31. srpnja 1963.
40. ponavljanje Douglas Hason i Robert Baillie (Engleska) 29. do 31. srpnja 1963.
41. ponavljanje, 1. solo uspon, Michél Darbellay (Svicarska) 2. i 3. kolovoza 1963.
42. ponavljanje Horst Wels i Helmut Salger (Zap. Njemačka) 3. i 4. kolovoza 1963.

Ali uz ove uspjehe, »Stijena smrti« je ponovno uzela svoje žrtve. Bila su to dva španjolska alpinista iz Saragosse, Alberto Rabada i Ernesto Navarro. Bio im je to prvi uspon u Centralnim Alpama uopće, pa su vjerojatno i potcijenili ovu poznatu stijenu. Usprkos lošeg vremena nastavili su sa usponom. Napredovanje je postajalo sve polaganije. Četvrtog dana (ušli su u stijenu 11. kolovoza) nalazili su se tek u početku druge polovine stijene. Za jedan dio stijene su trebali čitav dan, dok je za isti taj dio bilo potrebno Darbellayu samo 2 i pol sata. U međuvremenu, dok su se Španjolci borili za svoj život u stijeni, admirirana je i Gorska služba spasavanja. No stigla je prekasno. Španjolci nisu izdržali peti bivak. Stijena Eigera ih je zadržala. Poginuli su uslijed iznemoglosti i smrzavanja. Time se nastavlja kronika smrtnih slučajeva u Eigeru.

Dolfi

TRAGEDIJA POD AIGUILLE VERTE

Nikada do sada nije odjednom poginulo 14 alpinista, kao što se to dogodilo 7. srpnja ove godine kod evropskog alpinističkog skijaškog centra Chamonixa. Trinaest nastavnika i tečajaca Nacionalne škole za skijanje i alpinistički i svjetski šampion Charles Bozon našli su smrt pod Aiguille Verte (4.121 m), skinuti sa samog vertikalnog puta udarom snježne lavine, koja ih je za tren bacila u dubinu od 600 m i usmrtila.

Škola je bila podijeljena u dvije grupe. Jedna je otišla na Mont Blanc, a druga, koju je vodio Jean Louis Jond, trebala je da dosegne Aiguille Verte. Svi su od reda bili vrsni alpinisti i penjanje je bilo dio vježbe, koju je tražio školski program. Toj se grupi priključio i Charles Bozon, poznati skijaš, koji je 1960. godine dobio olimpijsku medalju, a 1962. svjetski šampionat u specijalnom slalomu, a zatim radio kao profesionalni alpinski vodič. Meteorološke prilike bile su povoljne. Doduše, u noći od subote na nedjelju palo je nešto snijega, ali to nije smatrano nikakvom zaprekom da se devet tečajaca, četiri profesora i profesionalni alpinski vodič upute prema cilju. Voda ekipe Jond tri i pol sata prije katastrofe radiom je razgovarao s direktorom škole kako sve teče u redu. Direktor je dapače helikopterom oblijetao kraj i ustanovio da je sve u redu. Ipak nije bilo sve u redu! Odjedamput se otocijepila lava i srušila se vertikalnim pravcem, upravo onim kojim su se alpinisti penjali. Tragedija je bila neminovljiva.

Državni ministar za sport i poznati svjetski alpinista Maurice Herzog izjavio je da tragedija takove vrsti nikada nije neizbjegljiva: to je sudbina alpinista. Postavilo se pitanje neopreznosti, ali je smješta došao demant: četrnaestorica poginuli bili su iskusni planinari, znali su sva pravila i poznavali tehniku. A da se pak znalo da je pao snijeg i da je nakon toga sunce začarilo, je li trebalo ići? I to je pitanje postavljeno. Reklo se, da se uglavnom može predvidjeti lavina. U ovom slučaju, dodaje se, nije bilo vjerojatno da će se snijeg srušiti.

Pojavilo se, međutim, mišljenje, da su reaktivni avioni prouzročili lavinu i katastrofu; neki svjedoci tvrde da je toga dana u nekoliko navrata nekoliko mlaznjaka u niskom letu prelazilo Chamonix. Je li značni udar izazvao la-

vinu? Sportaši Francuske žale za izgubljenim momcima, među kojima su se nalazila i dva asa: tridesetdvogodišnji Charles Bozon i četrdesetdvogodišnji Jean Bouvier, jedan od najpoznatijih francuskih alpinista, koji je bio i član himalajске ekspedicije. Jedini je on od starije generacije. Svi drugi rođeni su između 1929. i 1940. godine. Osmorica su bili oženjeni, sedamnaestero djece ostalo je bez očeva.

Sam Bozon spominje se kao primjer požrtvovnog sportaša, koji je baš zahvaljujući toj vrlini postigao uspjehe svjetske klase. On je npr. postao svjetski prvak, nakon što je u jednom padu u velenoslalomu razbio dva kičmena pršljena i preležao u gipsu. Oca gotovo i ne pozna: 1938. godine kao alpinistički vodič poginuo je također pod lavinom. Kritičari ne nalaze toliku katastrofu u analizama alpskih tragedija: 29. lipnja 1957. devet talijanskih alpinista našlo je smrt pod vrhovima Piz Palna. Iste godine u siječnju sjeverno od Nice stradalo je 28 skijaša pod udarom lavine, ali samo ih je tri poginulo. Ove godine u mjesecu travnju jedan Amerikanac i jedan Nijemac, oba vrhunска sportaša nastradali su pod lavinom kod Saint Moritza.

PORAZ ALPINISTA NA — AJFELOVOM TORNJU

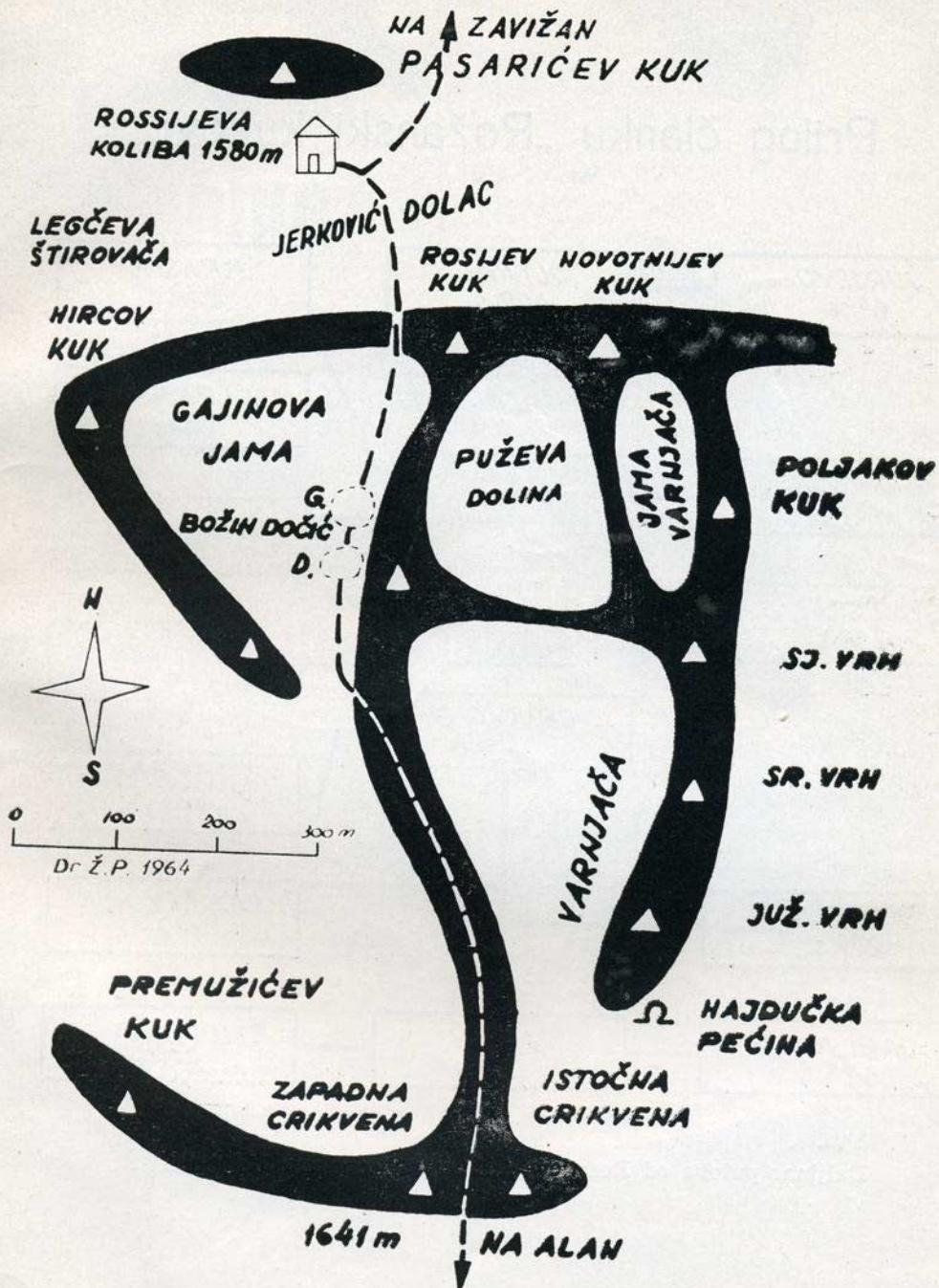
»Ljudi su izmisliли televiziju i helikoptere da bi bolje snimili čovjeka, koji se na Ajfelov tornj penje pješice!« Ovakvo bi mogao da glasi prvi, laički zaključak milijuna Evropljana, koji su u nedjelju 3. maja ove godine u režiji Eurovizije na svojim ekranim bili svjedoci jednog potvrdjata grupe alpinista i TV snimatelia.

Proslavljujući 75. rođendan Ajfelovog tornja, koji je podignut za Svjetsku izložbu 1889. godine, dvije ekipe alpinista predvodene Francuzom René de Mezonom i Talijanom Gvidom Manoneom svjesno su ignorirali lift koji svakodnevno već decenijima prebacuje putnike sa podnožja do vrha tornja na visinu od 300 metara; na vrh su pošli služeći se isključivo užetom i ostalim penjačkim rekvizi-

zitima. Njihovo penjanje pratilo je od početka do kraja na način dostojan divljenja 16 kameramana. Jedan od njih nalazio se u helikopteru iznad tornja, drugi na krovu palače Šajo, dok su ostali zauzeli strateške punktove sa kojih su mogli da snime svaki pokret neustrašivih planinara. Odlična originalna repozitura dvojice najboljih reportera francuske televizije, upotpunila je ovu nesvakidašnju emisiju.«

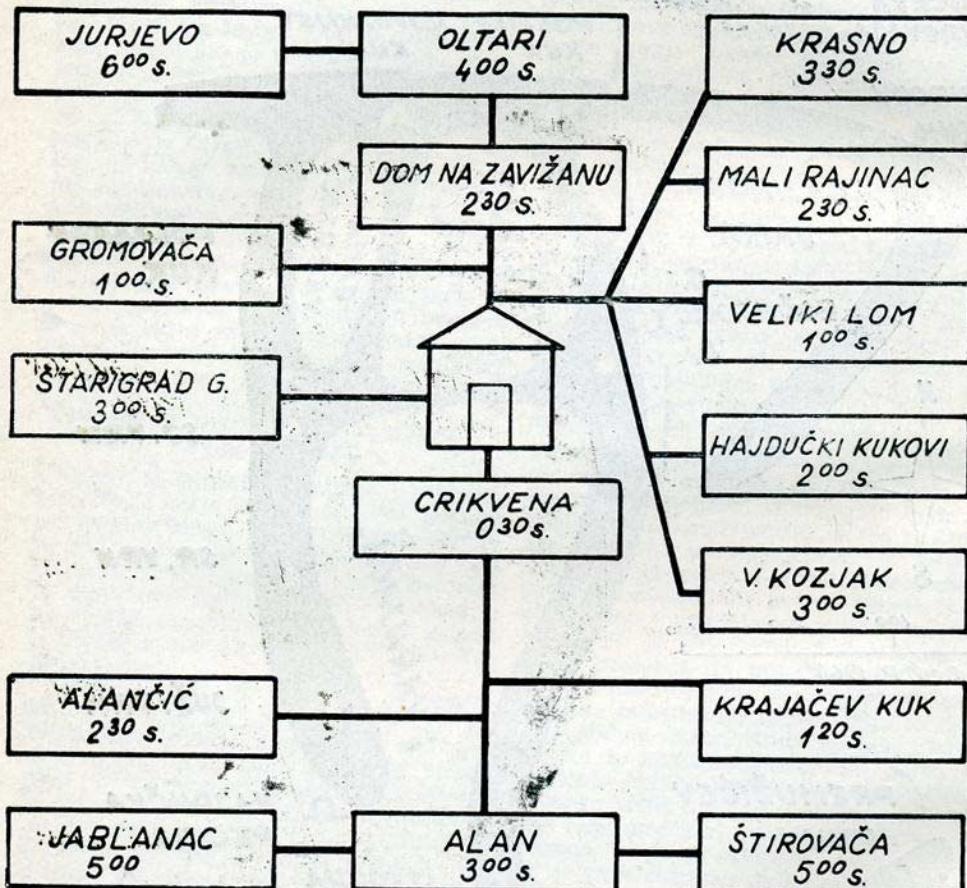
Evo, tako je komentiran u dnevnoj štampi (pa i nekim našim listovima) nesvakidašnji alpinistički događaj. Građani naše zemlje također su mogli na svojim televizijskim prijemnicima vidjeti taj podvig. Neki će se možda sjetiti da je ta emisija prekinuta prilično iznenadno. Neki su mislili da se radi o uobičajenim tehničkim smetnjama, drugi su smatrali da je i završetak te emisije bio po planu režije, međutim, nitko nije znao da je stvar u nečem posve drugom. Do prekida u snimanju došlo je kad se u jednom trenutku ispod grupe penjača i televizijskih snimatelia pojavila jedna nepredviđena osoba. Brzinom koja je bila daleko veća od one kojom su napredovali planinari, nepoznati je za čas sustigao ekspediciju i prestigao je na vinski druge (pomoćne) platforme.

Kada je nepoznati »ušao u kadar« snimatelia, oni su prekinuli rad. Tada se umiješala i policija. U trenutku kada je nepoznati prolazio pored druge platforme, policaci su ga uklonili sa čelične konstrukcije tornja i odveli u komesarijat. U komesarijatu je sve veoma brzo objašnjeno i nepoznati je pušten na slobodu. To je bio ličilac Đula, kome je inače profesija da bojadiše Ajfelov tornj. Prošle godine on je dovršio posljednje bojadisanje tornja, koje je trajalo godinu dana. Kada su ga poslije izlaska iz komesarijata upitali, zašto je pokvario »veliku premjeru«, Đula je odgovorio: »Htio sam da se našalim«. Zbog ove šale planinari su se osjećali postiđenima, a ništa manje ni organizatori, jer je Đula dokazao da se na tornju može popeti mnogo brže od alpinista i to bez ikakve opreme.

Skica centralnog dijela Rožanskih kukova sa Rossijevom kolibom i Premužićevom turističkom velebitskom stazom.

Prilog članku „Rožanski kukovi“

Daljinac putova od Rossijeve kolibe u Sjevernom Velebitu